

Európai Családtudományi Szemle

Időszakosan megjelenő elektronikus folyóirat

II. évfolyam 2015. 1. szám

EURÓPAI CSALÁDTUDOMÁNYI SZEMLE

A folyóirat neve angolul:
European Family Science Journal

Az Európai Családtudományi Társaság folyóirata

Alapítás éve: 2014.

II. Évfolyam – 2015. 1. szám

Kiadó: Európai Családtudományi Társaság

Székhelye: 8900 Zalaegerszeg, Gólyahír utca 1.

Kiadásért felelős személy: Czettele Győző

Főszerkesztő: Czettele Győző

Szerkesztőbizottság tagjai:

Bense László

Botos Katalin

Fekete Tamás

Krajsovszky Gábor

Krúdy Tamás

Len Adél

Mihalec Gábor

Nagykálldi Zsolt

Perczel-Forintos Dóra

Pogány Erzsébet

Varga Zs. András

Szerkesztőség:

Czettele Győző

1223 Budapest, Gyula vezér út 47/B.

szerkesztoseg@ecssz.eu

A folyóirat honlapja:

www.ecssz.eu

Nemzetközi azonosítószáma:

HU ISSN 2064-8006

„A boldog családok jelentik a jövőt”

A folyóiratról

A nemiség, a házasság és a család témaköre az emberi élet legelemibb kérdéseit öleli fel. A nemi és párkapcsolati szokásoknak életbevágó a jelentősége házasságra és családra nézve. Amilyen a házasság és a család, olyan a kultúra. A nem a szereteten alapuló szexuális viselkedéstípusok elterjedése, összezavarhatja az emberi létezés fő útjait. Amikor a szexualitás a szeretetre irányul, akkor olyan boldog házasságokat, családokat és virágzó kultúrákat épít, amelyek felismerik minden egyes személy végtelen értékét. Évtizedünkben Európában e kérdéskörre meglehetősen eltérő válaszok lelhetők fel. E folyóirat felületet nyit azon érdeklődők és szakemberek számára, akiknek fontos a család, akik szeretnék, hogy majd gyermekeik is boldog családban élhessenek. E kiadvány nyelve egyelőre a magyar, tervezzük az angol nyelvű megjelenést is.

Szerzőinknek

Az Európai Családtudományi Szemle (ECSSZ), mint elektronikus folyóirat, lehetőséget biztosít a párkapcsolatok, a házasság és a család témaköreihez tartozó írások, tanulmányok és szakcikk megjelentetésére. Az ECSSZ célul tűzte ki a család körüli válság okainak és a lehetséges kiutaknak a keresését, valamint elemzését. A publikálásra szánt anyagok lehetnek: (i) a szerzők máshol magyarul még meg nem jelent saját írásai, (ii) már publikált anyagok összefoglalói vagy fordításai, és (iii), beszámolók, ismertető, vélemények, interjúk.

A kéziratokat e Folyóirat sablonjának megfelelő formátumban e-mail-ben kérjük beküldeni a szerkesztoseg@ecssz.eu e-mail címre. A cikk sablon a honlapról letölthető: ECSSZ_Cikk_sablon.

A folyóirat jellegének megfelelő és közlésre alkalmasnak talált kéziratokat lektoráltatjuk. A kéziratok leadási határideje folyamatos, a megjelenés a sikeres lektorálást követően rövidesen megtörténik. A folyóirat egyes számainak megjelenési ideje egyelőre nem becsülhető pontosan.

A kézirat beküldésekor a (levelező) szerzőnek javasolt egy kitöltött “Kézirat benyújtási nyilatkozatot”-ot is csatolni. A nyilatkozat a honlapról letölthető.

TARTALOM*Tanulmányok*

Krúdy Tamás: Mindent szabad, de nem minden használ. Tévhitek a házasságról I. rész	6
Krúdy Tamás: A tévhitek ellenére a házasság a legbiztonságosabb hely. Tévhitek a házasságról II. rész	10
A Social Trends Institute nemzetközi elemzése: A családi minták és a gazdasági mutatók kapcsolata régen és ma. Fordította és az összefoglalót készítette: Len Adél	16
Tárkányi Ákos: A párkapcsolatok sikerességének és sikertelenségének okai a 2009-es „Családi kapcsolatok” országos vizsgálat alapján	25
Botos Katalin: Demográfiai folyamatok és a család, mint életforma	78
Anchell Melvin: Gyermek és tinédzserek szexuális élete. A környezet hatásai. Összefoglaló ismertetés	85
Rucki Mirosław: A családpárti nevelés hatékonysága. Összefoglaló ismertetés	89
Németh Gabriella: Gyermek és ifjúságvédelem Szlovákiában	91
Gáll Márton: A "CitizenGo" Magyarországon	99
Gáll Márton: Ápolás a halálig, de nem a halál elősegítésére	101
Vámosiné Rovó Gyöngyvér: Pszichikailag akadályozottak a munka világában, egy konkrét kutatás példáján keresztül	103

Vallás és Család

Fodor Kata: A hinduizmus alapvető tanítása a nemiségről a házasságról és a családról. Interjú Fodor Katával a Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közössége sajtóreferenciával	109
--	-----

Könyvszemle

Egy javasolt könyv	119
--------------------	-----

Tanulmányok

Mindent szabad, de nem minden használ

Tévhit a házasságról I. rész

Krúdy Tamás

Nők Lapja, Sanoma Média Budapest Zrt.

1037 Budapest, Montevideo u. 9.

tamas.krudy@sanomamedia.hu

Bevezetés

Martinyi Sámuel 1782-ben megalapította Diósgyőrben Magyarország legöregebb máig is működő papírgyárát. Martinyinak nem volt fiúörököse, így amikor lányának megkérte a kezét Greutter Antal, állítólag akkor hangzott el először az azóta oly sokszor hangoztatott és alapvetően félreértelmezett mondat „Ugye, drágám, nekünk nem a papír számít, mi anélkül is szeretjük egymást.”

A házasságot vagy a családot kutatni egyetemi körökben jó ideig nem számított progresszív dolognak, az ideologikusan vagy a politikailag meghatározott cél ugyanis sokáig az volt, hogy azt kell bebizonyítani: az egyén a klasszikus felálláshoz képest alternatív együttélésekben ugyanolyan jól, vagy még jobban ki tud teljesedni. A családdal kapcsolatos tények ezért sokáig alig és akkor is csak nagyon halkan lettek kimondva. Ennek az lett az eredménye, hogy mára a családdal és házassággal kapcsolatban rendkívül sok téves elképzelés él a köztudatban, miközben bizonygatni kell az olyan evidenciákat, hogy rossz az embernek egyedül, a házasság jó dolog és egy gyereknek szüksége van az anyjára és az apjára.

Egyformán hasznos

Az egyik ilyen népszerű tévhit az, hogy a házasság elsősorban a férfiak érdeke. Ez a tévképzet Jessie Bernard amerikai feminista szociológus munkájára vezethető vissza, aki kutatásaiban úgy találta, hogy a házasságokban több nő szenved szorongástól, depressziótól és passzivitástól, mint férfi, ebből pedig levonta a fent említett következtetést (Bernard, 1972). Bernard kutatása ugyanakkor hemzsegett a metodikai hibáktól és rendkívül korlátozott volt. Ahogy erre a Chicago-i Egyetem szociológia professzora Linda J Waite és az újságíró Maggie Gallagher a "The Case for Marriage: Why Married People are Happier, Healthier and Better off Financially" (A házasság ügyében: A házasságban élők miért boldogabbak, egészségesebbek és jobb módúak?) című könyvükben rámutatnak (Waite and Gallagher, 2002). Bernard az általános egészségi állapot mutatói között nem vizsgálta az alkoholizmushoz, az erőszakhoz és a veszélyes viselkedéshez fűződő problémákat, amelyek pedig inkább a férfiakra jellemzőek. Amikor a kutatásaiból az derült ki, hogy a házasságban élő nők elégedettségi- és boldogságindexe jelentősen magasabb volt, mint a nem házasságban élőké, a kutató ezt azzal söpörte le, hogy a nők csak a társadalmi nyomásnak engedve vallják magukat boldogabbnak, pedig valójában nem azok. A legfrissebb kutatások ugyanakkor azt igazolják, hogy férfi és nő nagyjából egyformán profitál a házasságból. Mind a házas férfiak

mind a házas nők egészségesebbek, boldogabbak, jobb módon és tovább élnek, mint a nem házasok. A férfiaknak inkább egészségi, míg a nőknek inkább anyagi tekintetben javul az életminősége. Ez utóbbi nem csak abból fakad – noha természetesen ez is fontos – hogy a férj keresete biztonságot jelent a gyere(ke)ket nevelő nő számára. Meglepő módon a házasságban élő és dolgozó nők keresete 4-10%-kal haladta meg a nem házasságban élőkét, ahogy a már idézett szociológia professzor, Linda J Waite, egy 1995-ben végzett kutatásából (Waite, 1995) kiderül. Azonban ez fordítva is igaz: a nős férfiak jobban keresnek, hamarabb jutnak előléptetéshez, jobb munkahelyi értékeléseket kapnak és kevesebbet hiányoznak a munkából, mint nőtlen társaik, ahogy ezt a Peter Kostiuik és Dean Follmann felmérése igazolta, ami a Journal of Labour Economics című szaklapban látott napvilágot (Kostiuik and Follmann, 1989). Az okok keresésében a kutatók arra jutottak, hogy a férfiak és apák, mivel nem csak önmagukért éreznek felelősséget, jobban hajtanak, nagyobb a motiváltságuk, több értelmét látják, hogy törekedjenek. Waite professzorasszony szerint érdemes a kérdés praktikus oldalát nézni: „Persze, egy egyetemi diplomával a zsebben, megnövekednek a kereseti lehetőségek, de ugyanígy egy támogató és megbízható házastárssal a háttérben is.”

Kevesebb alkohol, több szex

Nem elhanyagolható előny továbbá az sem, hogy férfiak és feleségek testileg-lelkileg egészségesebben és tovább élnek, mint szingli társaik – ami országokon, népeken, kontinenseken keresztül minden emberi kultúrára érvényes. A már idézett The Case for Marriage könyvben számos tényezőt felsorolnak ennek indoklásaképpen (Waite and Gallagher, 2002).

Például a nős férfiak körében kevesebb az alkoholista. A nőtlen férfiak kétszer annyit isznak, mint nős társaik, és minden negyedik közülük elismeri, hogy problémái vannak az ivással (negatív viselkedésformákat hoz elő az alkohol), míg a férfiak közül csak minden hetedik van ezzel így. Ellenben minden negyedik házas férfi absztinens (magában nem iszik alkoholt), míg az agglegények közül csak minden hatodik az. A kutatók szerint a feleség rendkívül fontos egészségvédő faktor a férj életében, mert a nehéz élethelyzetekben érzelmi támaszt nyújt a férfinak, amikor az ennek híján esetleg az alkohol után nyúlna. Ugyanezért van az is, hogy a házasságban élő férfiak körében alacsonyabb az öngyilkosságok aránya (az egyedülállóak körében kétszer, az elvált férfiak körében háromszor annyi). Mentális betegségekben is lényegesen kevesebben szenvednek és kétszer akkora esélyük van boldognak mondani az életüket, mint nem nős társaiknak. Az pedig, hogy a férfiak fizikailag is egészségesebbek és erősebb az immunrendszerük, a lelki tényezőkön túl annak is köszönhető, hogy a feleségek sokkal egészség-tudatosabbak. Elküldik például férjeiket szűrővizsgálatokra, rendszeresen mérik a vérnyomásukat, egészségesebb ételeket tesznek az asztalra, ellenzik a veszélyes viselkedésformákat (zsörtölődés) és így tovább. A házasságban élő férfiak halálozási rátája 250%-kal, a nőké pedig 50%-kal jobb, mint az átlag. (Ez azt jelenti például, hogy 10 házasemberről – nemtől függetlenül – aki megélte a 48 éves korát, 9 életben lesz 65 évesen is, míg ugyanerre az egyedülálló férfiak közül csak hatnak, a szingli nők közül pedig nyolcnak van esélye.)

Lehet, hogy ez így van, mondhatná most erre valaki, de a házasemberek nagy árat fizetnek ezért: a szexuális életüket, ami az egyedülállók esetében biztosan sokkal gyakoribb és izgalmasabb. Nos, ezen a területen is jó hírrel tudunk szolgálni a monogámia híveinek: az USA-ban két nagy országos reprezentatív kutatás (1994-ben és 2002-ben, mindkettő a

Chicago-i Egyetem kiadványaiban került publikálásra) (The Social Organization of Sexuality 1994, 2002) is azt igazolták, hogy a házasságban élők többször és jobban élvezik a szexet, mint az egyedülállók. Ez azt jelenti, hogy nem csak több alkalommal bújnak össze, hanem mind testileg mind érzelmileg nagyobb örömet okoznak nekik az együttlétek. Nyilván a jó házasságban élőkre mindezz még fokozottabban igaz.

Nem a papír számít

Egy szintén széles körben elterjedt tévhit, hogy azoknak a pároknak, akik házasság előtt együtt élnek, alkalmuk van „kipróbálni” egymást, idomulni egymás elvárásaihoz, és ettől tartósabb és boldogabb lesz majd a házasságuk, mint azoké, akik nem éltek ilyen próbaházasságban.

Nos, ennek pont az ellenkezője igaz. Nagyszámú kutatás bizonyítja, hogy azok, akik már a boldogító igen előtt együtt élnek, lényegesen kevésbé tartják kielégítőnek a házasságukat és sokkal nagyobb az esélyük arra, hogy elváljanak. Az egyik ok erre minden bizonnyal az lehet, hogy akik képesek várni az együttéléssel, valószínűleg eleve komolyabban gondolják a házasságot, és ez fordítva is igaz, akik hajlanak a kötetlen együttélésre, valószínűleg eleve jobban ódzkodnak az elköteleződéstől. Ezen felül azonban az együttélés már önmagában is olyan rutinokat alakíthat ki, amelyek megnehezítik, hogy az azt követő házasság boldog lehessen. Ahogy ezt az amerikai "Journal of Marriage and the Family" című lap 2002-ben megjelent egyik tanulmányában írják: „az együtt élő párok esetében lehetséges, hogy kisebb a motiváció, hogy a problémamegoldó és egymást támogató képességeiket fejlesszék” (Cohan and Kleinbaum, 2002). (Az igazsághoz hozzá tartozik, hogy azok a párok, akik úgy költöznek össze, hogy előtte már elhatározták, hogy összeházasodnak, azoknak közel akkora esélyük van együtt maradni és boldog házasságban élni, mint az egyáltalán nem összeköltözőknek.)

De mi van azokkal, akik össze sem akarnak házasodni, akik azt mondják, nekik nem a papír számít, ők házasság nélkül is ugyanúgy szeretik egymást? Hogy kik mennyire szeretik egymást, azt nem lehet megítélni és mérni sem. Bizonyos objektív tényezőknek viszont nagyon is lehetséges a megítélése. A már többszörösen idézett Waite és Gallagher szerzőpáros könyvéből (Waite and Gallagher, 2002) például kiderül, hogy a „papír nélkül” együtt élő párok kevésbé hűségesek egymáshoz. Ennek pedig rengeteg következménye van. A hűséges pároknak kevésbé kell aggódniuk a nemi betegségek miatt, kevésbé kényszerülnek féltékenykedni és több kedvük és energiájuk marad a kapcsolatuk építésére érzelmi és szexuális téren is. Továbbá a „papír nélkül” együtt élők kevésbé kezelik közösen a pénzügyeiket. Előfordulhatnak nagy anyagi különbségek – az egyik sokat enged(het) meg magának, a másik keveset – amelyek nem feltétlenül egyenlítődnek ki, hiszen egyiküknek sincs „jogalapja” arra, hogy beleszóljon, a másik mire költi a pénzét. Egy házasságban ez nehezen elképzelhető. A házasság nélkül együtt élők kevésbé figyelnek oda egymás egészségi állapotára – a nők például kevésbé érzik feljogosítva magukat, hogy szót emeljen partnerük egészségtelen életmódja (alkohol, dohányzás, stb.) ellen. A házasság nélküli együttélésekre ugyancsak kevésbé jellemző a munkamegosztás, a bizonyos feladatok elvégzésére történő specializálódás, hiszen mindketten tudatában vannak, hogy a kapcsolat bármikor következmények nélkül véget érhet, és ezért nem engedhetik meg maguknak, hogy egy-egy területet teljesen kiengedjenek a kezükből. És így tovább, a szerzőpáros szerint általánosságban elmondható, hogy a házasság nélkül együtt élők körében kisebb a hajlandóság az egymás melletti elköteleződésre, mint a házastársaknál. És ha az Egyesült

Államokról beszélünk, akkor a Virginiai Egyetem szociológia professzora, Stephen L. Nock megállapítása szerint **a papír nélkül együtt élők életvitele jobban hasonlít az egyedülállókéhoz, mint a házasságban élőkéhoz.** Ez a "A Comparison of Marriages and Cohabiting Relationships" ("A házasságok és együttélők párkapcsolatainak összehasonlítása") című cikkben látott napvilágot (Nock, 1995). A „papír” szándékos mellőzésének oka többnyire az elköteleződés kizárása. Az elköteleződés viszont a házasság egyik lényeges eleme.

Ellentétben tehát a manapság elterjedt nézettel, **a házasságon kívüli együttélés egyáltalán nem olyan, mint a házasság.** És helyesen gondolják azok, akik szerint nem a papírtól fogják jobban szeretni egymást az emberek, mert a dolog éppen fordítva igaz: akik jobban szeretik egymást, arról általában papírjuk is szokott lenni. A Waite, Gallagher szerzőpáros amellett érvel, hogy a házasságokban az állandóság az, ami szociológiai szempontból a legjelentősebb előnyt jelenti az egyszerű együttélésekhez képest. Ez teszi lehetővé, hogy a feleknek ne kelljen mindig mindennel foglalkozniuk, hanem specializálódhassanak és kiteljesíthessék önmagukat azokon a területeken, amelyekben a legjobbak. Így együttműködhetnek, és egyre teljesebben egészíthetik ki egymást. (Waite and Gallagher, 2002.)

A házassággal kapcsolatos tévhitek sorának ezzel azonban még korábban sincsen vége. Az ez után következő írásban, ennek a cikknek a folytatásaként, azzal fogunk foglalkozni, hogy mi az igazság a családon belüli erőszakkal kapcsolatban, mikor és kinek lehet jó, ha szülő, férj és feleség inkább elválnak, vajon tényleg befellegzett-e a monogámiának, hiszen annyiival tovább élünk ma, hogy képtelenség egyetlen házasság keretein belül megmaradni és egyáltalán, boldogabbak-e ma a házasságok, mint 50 vagy 100 évvel ezelőtt.

Irodalomjegyzék

„The Social Organization of Sexuality” (1994), *University of Chicago Press*.

„The Social Organization of Sexuality” (2002), *University of Chicago Press*.

Bernard J. (1972): *The Future of Marriage. New York Bantam Books*.

Cohan L. C., Kleinbaum S. (2002): Toward a Greater Understanding of the Cohabitation Effect: Premarital Cohabitation and Marital Communication. *Journal of Marriage and the Family* 64, 180-192.

Kostiuk P., Follmann D. (1989): Learning curves, personal characteristics and job performance. *Journal of Labour Economics, University of Chicago Press*, 129-146.

Nock L. S. (1995): A Comparison of Marriages and Cohabiting Relationships, *Journal of Family Issues* magazin.

Waite J. L. (1995): *Does Marriage Matter?, University of Chicago Press*.

Waite L., Gallagher M. (2002): *The Case for Marriage: Why Married People are Happier, Healthier and Better Off Financially? Crown Publishing Group*.

A tévhitek ellenére a házasság a legbiztonságosabb hely

Tévhitek a házasságról II. rész

Krúdy Tamás

Nők Lapja, Sanoma Média Budapest Zrt.

1037 Budapest, Montevideo u. 9.

tamas.krudy@sanomamedia.hu

Bevezetés

Az előző cikkben (az I. részben) bemutatunk és megcáfoltunk néhány a házassághoz és a családhoz kapcsolódó téves elképzelést. Ebben a cikkben újabb – tudatosan vagy öntudatlanul, jó vagy rossz szándékból terjesztett – tévhitek kerülnek terítékre.

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) 2011–2012-ben az egész EU-ra kiterjedő felmérést készített a nők elleni erőszakról (1). Ennek az eredményét 2014 márciusában publikálták, amiből az derült ki, hogy európai uniós átlagban a 15 évnél idősebb nők 33%-a szenved el valamilyen szexuális vagy fizikai bántalmazást az élete során. Az adatokat országonkénti bontásban szemlélve az derül ki, hogy a legrosszabb a helyzet a skandináv államokban, ahol a nők közel fele (Dániában 52%, Finnországban 47%, Svédországban 46%,) lesz fizikai agresszió áldozata, de Hollandia továbbá Nagy Britannia és Franciaország sem büszkélkedhet a maga 45, illetve 44-44%-kával. Magyarország a maga 28%-os bántalmazási arányával az EU átlag alatt volt. Összehasonlításképpen az Egyesült Államok statisztikái inkább a skandináv államokéira hasonlítanak, a tengerentúlon a nők 51,9%-a szenved el fizikai erőszakot, valamikor az élete során.

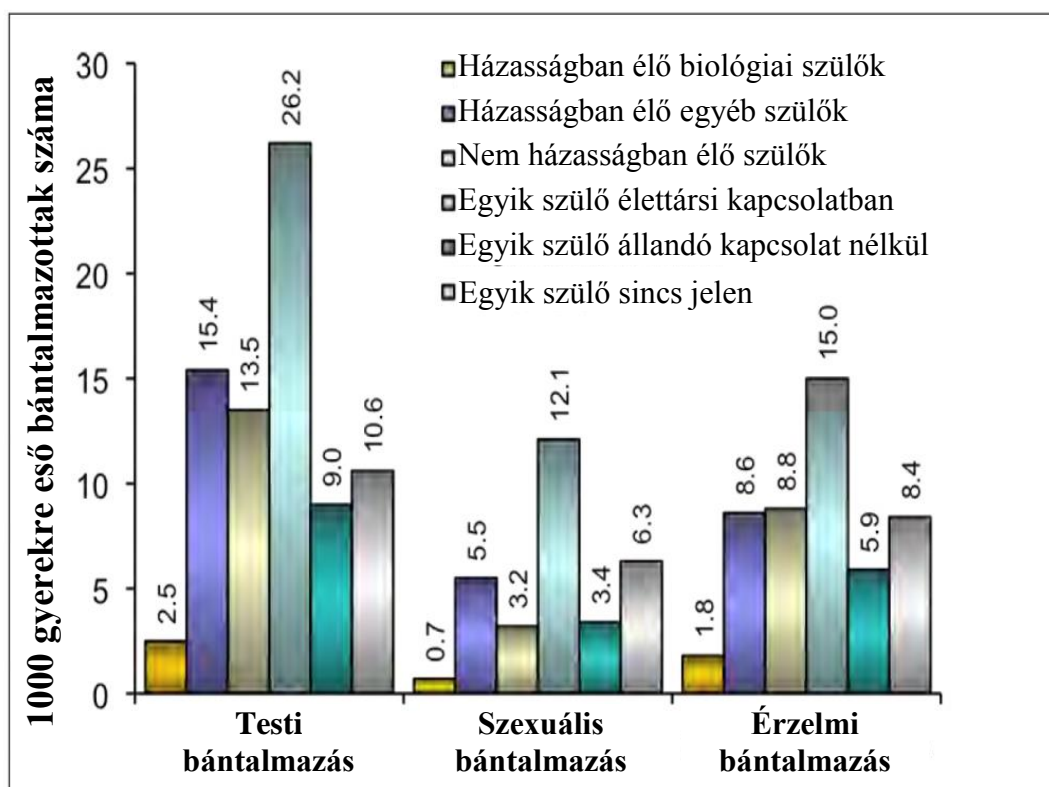
Amikor megmutattam ezeket az adatokat egy nőismerősömnek, az teljesen meg volt döbbenne, mert, mint mondta, ő csak olyan férfiakat ismer – az édesapját, a fivéreit, a férjét, a barátait – akik mindig a legnagyobb tiszteletben tartották őt és soha nem bántották volna. Azt hiszem, ezzel a lényegre tapintott rá. Igen, valóban vannak olyan férfiak, akik hajlamosak bántalmazni nőket, erről mostanában eleget lehet olvasni, hallani. Arról viszont alig esik szó, hogy olyan férfiak is vannak, akik védelmet jelentenek a nők számára a rájuk leselkedő erőszakkal szemben. Egy nő és egy gyerek (akár fiú, akár lány) számára a legbiztonságosabb életterep a házasság és a család. A „családon belüli erőszak” kifejezés azért félrevezető, mert akik használják, általában nem tesznek különbséget az együttélések különböző típusai között, és családnak neveznek olyan formációkat is, amelyek a közgondolkodásban (még) nem számítanak annak. Pedig veszélyeztetettség szempontjából nagyon is számít, hogy ki milyen együttélés-típusból jön.

Apánál, biztonságban

Arról, hogy a különböző típusú együttélésekben mennyire vannak a gyerekek a bántalmazás veszélyének kitéve, Magyarországon még nem született kimutatás. Az Egyesült Államokban viszont már régóta kutatják ezt. Legutóbb a *"Fourth National Incidence Study of Child Abuse and Neglect"* (2) (*"Negyedik nemzeti kutatás a gyermekbántalmazás és -*

elhanyagolás előfordulási gyakoriságáról") címmel látott napvilágot az az Amerikai Kongresszusnak benyújtott jelentés, amely a 2004-2009 között felvett idevonatkozó adatok kiértékelését tartalmazza. Ebből az derül ki, hogy egy gyerek a legnagyobb biztonságban a házasságban élő biológiai szüleinél van, a legkevésbé pedig az olyan élettársi kapcsolatokban, ahol az anya olyan férfival él együtt, akivel nincsenek összeházasodva, és aki nem a gyerek biológiai apja. Az előbbihez képest az utóbbiban 17-szer akkora esélye van egy gyereknek, hogy például szexuális erőszak áldozatává váljon. (Magyarországhoz hasonlóan az Egyesült Államokban is az egyszülős háztartások túlnyomó többségében a nők nevelik a gyereket.) A fizikai és az érzelmi bántalmazás esélye is akkor a legnagyobb, ha az anya az új barátjával él együtt, aki nem a gyerek apja, és mint ahogy már említettük akkor a legkisebb, ha a gyerek a biológiai szüleinél nevelkedik, akik össze vannak házasodva.

Egy az amerikai Pediatrics szaklapban 2005-ben megjelent kutatás (3) szerint pedig az idegen felnőttel egy fedél alatt élő gyerekek csaknem 50-szer(!) nagyobb eséllyel halnak meg fizikai bántalmazás következtében, mint biológiai szüleikkel együtt élő társaik.

1. ábra Gyermekbántalmazások gyakorisága az együttélések típusai szerint

Az 1. ábra ezen Pediatrics szaklapban megjelent kutatás eredményeiből mutat érdekes adatokat. Ezek szerint például a testi bántalmazás 10,6-szor, a szexuális bántalmazás 17,3-szor és az érzelmi bántalmazás 8,3-szor gyakoribb, ha a gyerekkel együtt élő szülő élettársi kapcsolatban él olyannal, aki nem szülője a gyermeknek, mintha házasságban élő biológiai szülők élnének együtt a gyermekkel.

Kijelenthetjük tehát, hogy a házasság és a biológiai szülők jelenléte egyértelműen és erősen gyerekvédő faktorok. Bármilyen más típusú együttélésben (nem házasságban élő biológiai szülők; házasságban élő, de nem biológiai szülők; egyik szülő élettársi kapcsolatban;

egyik szülő állandó kapcsolat nélkül; egyik szülő sincs jelen a gyerek életében) jelentősen nagyobb esélye van a gyerekeknek arra, hogy erőszak áldozatává váljon, akár fizikai, akár szexuális, akár érzelmi bántalmazásról legyen szó.

Bár valóban vannak olyan (édes)apák, akik visszaélnék a saját gyermekeik bizalmával és kiszolgáltatottságával, ám az édesapa erőteljes jelenléte a családban sokkal inkább védelem még a kívülről jövő erőszakkal szemben is, mint veszélyforrás. A kutatások ugyanis arra az eredményre jutottak, hogy az intakt családban felnövekvő gyerekek a kívülről, idegenektől származó erőszakos cselekedetektől is jobban védve vannak.

„A biológia apa jelenléte a gyerek életében az abúzus bármely fajtájának az esélyét csökkenti”, mondja a Pennsylvania Egyetem pszichológusa, Joseph B. Sheris (Bortner 2012). Mégpedig azért, mert az apák fontos szerepet játszanak abban, hogy a gyerekek felismerjék, amikor problémás helyzetbe kerülnek. A szeretetteli apa-gyerek kapcsolat mintául szolgál más kapcsolatokhoz, az apák felkészíthetik a gyerekeiket a várható veszélyekre, és ha nyílt, kommunikatív a légkör otthon, akkor a veszélyesnek induló viszonyokat már az elején ki lehet szűrni. Az a gyerek ugyanis, akivel beszélgetnek a szülei, hamarabb beszámol bármilyen őt ért inzultusról. „Az apák feladata, hogy tiszta határokat szabjanak és figyelemmel kísérik gyermekük tevékenységét”, folytatja Sheris. „Ebbe beletartozik az időkorlát megszabása, hogy a gyerekek mikorra kell legkésőbb otthon lennie, és annak nyomon követése, hogy kikkel barátkozik. Egyszerűen érdeklődni kell, hogy mit csinál, mi történik vele.... A szülőség két legfontosabb aspektusa az érzelmi támogatás és a felügyelet.”

Férjnél, biztonságban

Ezek után aligha fog valakit meglepni, hogy az életvitel tekintetében a legnagyobb biztonságban azok a nők vannak, akik házasságban élnek. 2012-ben jelent meg az Amerikai Igazságügyi Minisztériumnak az 1993-2010 között végzett kutatása (4), amelyből az derül ki, hogy a házasságban élő nők válnak a legkevésbé párkapcsolati erőszak áldozatává. Sőt, ugyanez a csoport az, amelyik a legkevésbé van kitéve bármilyen fajta erőszakos bűncselekménynek. A tanulmány szerint a soha férjhez nem ment nőknek négyszer akkora az esélyük arra, hogy fizikai bántalmazás áldozatai legyenek, mint férjezett társaiknak.

A kutatás eredményei alapján a legnagyobb biztonságban a házasságban élő, de gyermektelen nők vannak, a gyermeket vállalóknak egész enyhén rosszabb a statisztikájuk. Az egyedül élő nőknek már lényegesen kedvezőtlenebbek az adataik, míg a gyerekekkel egyedül élő nőknek kiugróan a legrosszabb.

Chicago-i Egyetem szociológia professzora, Linda J. Waite és az újságíró Maggie Gallagher a *The Case for Marriage: Why Married People Are Happier, Healthier and Better off Financially (A házasságban élők miért boldogabbak, egészségesebbek és jobbmódúak?)* című könyvükben (Waite and Gallagher, 2002) pedig azt az adatot közlik, hogy 1992-93-ban a nemi erőszakok csupán 5%-át követték el férfiak, míg 21%-át volt férfiak, élettársak vagy volt élettársak, és 56%-a írható az ismerősök, barátok vagy rokonok számlájára. Ehhez hasonlóan az élettársi kapcsolatban élők nagyobb eséllyel vannak kitéve annak is, hogy gyilkosság áldozatává váljanak, mint házasságban élő társaiknak.

Adósok vagyunk még a magyarázattal, hogy a házasságban élő férfiak és apák átlagban miért kevésbé agresszívak a családtagjaikkal. Az amerikai Igazságügyi Minisztérium által megrendelt tanulmány szerint a házasságban élő férfiak sokkal elkötelezettebbek a családtagjaik iránt, sokkal figyelmesebbek, mert arra számítanak, hogy a kapcsolatuk hosszú

távú lesz. A házasságkötést követően a férfiak hajlamosabbak lecsillapodni, odafigyelőbbé válni a rokonaik, barátaik és a környezetük igényeire, hűségesebbek lesznek és elkötelezettebbek a feleségük mellett, amelyek mind olyan tényezők, amelyek csökkentik az erőszak veszélyét.

Az amerikai Nemzeti Házasság Projekt (5) nemrég kiadott jelentésében David Popenoe és Barbara Dafoe Whitehead a következőképpen foglalta ezt össze: „A házasság alapvető társadalmi intézmény. Központi szerepet játszik a gyerekek fejlődésében és nevelésében. Ez az a „szociális ragasztó”, ami megbízhatóan köti hozzá az apákat a gyerekeikhez. A házasság hozzájárul férfiak, nők és gyerekek testi, lelki és anyagi jólétéhez...”

Tovább élünk

Szép dolog ez a házasság, mondhatná most valaki, csak kár, hogy ilyen sokan elválnak, mert ezzel azonnal a magasabb rizikófaktorú csoportokba kerülnek. De hát hogyan maradhatnának egyben a házasságok, amikor ez az intézmény akkor élte virágkorát, amikor az emberek még sokkal rövidebb ideig éltek? A házasság nem arra lett kitalálva, hogy az emberek a megnövekedett átlagéletkor mellett egy életen át együtt éljenek. A monogámiát nyűgnek érző emberek szájából gyakorta lehet hallani ezt az érvelést, ami azonban amennyire népszerű, annyira hamis is. A várható élettartam meredek emelkedése ugyanis a csecsemőhalandóság drámai csökkenésének köszönhető és nem annak, hogy a felnőttek sokkal tovább élnek. Több évszázaddal ezelőtt valóban rövidebb ideig éltek az emberek, ám mi a nagyapáinknál és a dédapáinknál csak egy kicsivel élünk tovább. Ugyanakkor mára az első házasság megkötésének az ideje is kitolódott, úgyhogy az elmúlt fél-egy évszázadban a válásmentes házasságok élettartama nem sokat változott. Továbbá manapság a válások fele már az első hét évben bekövetkezik, tehát még azelőtt, hogy bármi komolyabb évfordulót elértek volna. A várható élettartam-növekedés tehát nem magyarázat a válások nagy számára.

Rossz házasság, jó válás?

A cikk során már beszéltünk arról, hogy a szeretetelli, elfogadó, meleg családi légkör milyen biztonsági hálót jelent a gyerek körül. De mi van akkor, ha nem ilyen békés a közeg, ha a családi élet a folyamatos veszekedések színtere, akkor már csak jobb, ha elválnak, már csak a gyerek érdekében is, nem igaz?

A neves pszichológus, Ranschburg Jenő mondta egyszer, hogy egy rossz házasságnál valóban jobb egy jó válás, ugyanakkor ő jó válást még nem látott.

Magyar kutatások nincsenek arra, hogy a válással végződött házasságoknak hány százaléka volt az az erősen konfliktusos fajta, ami már káros stresszt jelent egy gyerekre nézve. A gyerek érdeke és vágya ugyanis egyértelműen az, hogy a szülei együtt maradjanak, még némi konfliktusok és veszekedések árán is. Egy kutatás értelmében (Amato and Booth, 1997) Amerikában a válások kevesebb, mint 30%-a vet véget erősen konfliktusos házasságnak. Ám az esetek túlnyomó többségében a válással csak a házasság ér véget, a konfliktus nem, az ugyanolyan hevesen – ha nem hevesebben – tombol tovább a gyerekelhelyezés, a láthatás, a tartásdíj, stb. kérdések miatt. A válások csak kis százaléka van valóban a gyerekek hasznára. (Minden kutatás arról számol be, hogy az intakt családban felnövő gyerekek jobban teljesítenek az iskolában, kevésbé válnak bűncselekmény elkövetőivé, később kezdik el a szexuális életüket, szorosabban kötődnek a szüleikhez, jobb általános testi és lelki egészségi állapotnak örvendenek, kevésbé esnek erőszakos bűncselekmények áldozatául, kevésbé

fenyegeti őket a szegénység veszélye.) Az esetek túlnyomó többségében a válás okaként a felek a „boldogtalanságot” jelölik meg. Sok ember ugyanis nem veszi tudomásul, hogy egy rossz házasság is javulhat, ha időt és energiát szánnak rá. Az idő már önmagában is javító tényező, a permanens boldogtalanság rendkívül ritka. Egy kutatás (Niolon, 2010) arról számolt be, hogy azoknak a házaspároknak a 86%-a, akik eljutottak a válás elhatározásáig, ám mégis együtt maradtak, öt éven belül jelentős javulásról számoltak be és jóval boldogabbnak érezték magukat.

Boldogabb vagyok-e mint a nagyanyám?

A végére maradt az a kérdés, hogy vajon boldogabbak-e a mai házasságok, mint elődeinkéi voltak. Egy népszerű vélemény szerint ugyanis anyáinkat és nagyanyáinkat a társadalom még belekényszerítette a házasságba, amiből nem tudtak szabadulni bármilyen boldogtalanok is voltak. Ma viszont könnyű elválni, szól az érvelés, ezért csak az igazán boldog házasságok maradnak meg. (Ma Magyarországon a válások 71%-át kezdeményezik a nők, és 29%-át a férfiak (6).) Ismételten amerikai kutatásokra (Glen, 1996, valamint Rogers és Amato, 1997) vagyunk kénytelenek hivatkozni, amelyek azt találták, hogy az elmúlt 40-50 évben a nem válással végződő házasságok boldogságszintje alapvetően nem változott, talán egy kicsit csökkent. Ugyanakkor azt is kimutatták, hogy az elmúlt 3-4 évtizedben jelentősen megnőtt a családtagokra nehezedő munkahelyi stressz, több lett a konfliktus a házastársak között, akik viszont kevesebbet beszélgetnek egymással.

A nyugati világban az általános társadalmi környezet egyre kevésbé családbarát, amit csak megerősítenek a házasságról tudatosan vagy jószándékúlag terjesztett tévhitek. A házasság olyan minden kultúrában előforduló emberi alapintézmény, ami nem fog eltűnni sosem. Az a társadalom, amelyik megszűnik házasodni, viszont annál inkább.

Irodalomjegyzék

- Amato P. R., Booth A. (1997): *A generation at risk: Growing up in era of family upheaval*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bortner E. P. (2012): Experts: Fathers can help fight sexual abuse, but aren't a cure-all. 17 June 2012, republicanherald.com.
- Glenn D. N. (1996): Values, Attitudes, and the State of American Marriage. pp. 15-33 in David Popenoe, D. Blankenhorn and J. B. Elshtain (eds.) *Promises to Keep: Decline and Renewal of Marriage in America*, Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- Niolon R. (2010): Review of *The Case for Marriage*, posted 23 October 2010, <http://www.psychpage.com/family/brwaitgalligher.html>
- Rogers J. S., Amato R. P. (1997): Is Marital Quality Declining: The Evidence from Two Generations, *Social Forces* 75 (1997).
- Waite L., Gallagher M. (2002): *The Case for Marriage: Why Married People are Happier, Healthier and Better Off Financially*. Crown Publishing Group.
- (1) <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/vaw-survey-main-results>
- (2) <https://www.nis4.org/index.htm>

- (3) <http://pediatrics.aappublications.org/content/116/5/e687.full>
- (4) <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/ipv9310.pdf>
- (5) <http://nationalmarriageproject.org/reports/>
- (6) <http://valasinfo.hu/valas/valasok-szama-magyarorszagon-egy-kis-valas-statisztika>

A családi minták és a gazdasági mutatók kapcsolata régen és ma

A Social Trends Institute nemzetközi elemzése
Fordította és ezen összefoglalót készítette Len Adél
lenadel@gmail.com

Bevezetés

Jelen összefoglaló a *Social Trends Institute*¹ (Társadalmi Trendek Intézet) által 2011-ben kiadott „*The Sustainable Demographic Dividend: What Do Marriage and Fertility Have to Do with the Economy?*” (Fenntartható népesedés Mi a köze a házasságnak és a termékenységnak a gazdasághoz?) című nemzetközi kiadvány (Wilcox, 2011) alapján készült. A kiadvány, mely több neves intézmény² védnöksége alatt látott napvilágot, szemügyre veszi a házasság, az aktuális globális demográfiai helyzet és a gazdasági mutatók közti összefüggéseket. Az öt kontinens számos országára kiterjedő, és globális statisztikai adatokra is támaszkodó tanulmány tényeket sorakoztat fel a családi minták és a gazdasági mutatók között húzódó szoros kapcsolat igazolására.

A Social Trends Institute egy non-profit nemzetközi kutatóintézet. Barcelonában és New York-ban van egy-egy központja. Elsősorban olyan szervezeteknek nyújt intézményes és anyagi támogatást, amelyek sürgető társadalmi kérdéseket elemeznek. Főbb kutatási területei a család, a bioetika, a kultúra-életstílus és a közösségi-politikai kormányzás. Az e témákban végzett tanulmányai és vitaanyagai arra hívják fel a figyelmet, hogy itt beavatkozásra van szükség, és fontos lenne a politikai szereplők elköteleződése a családdal kapcsolatos társadalmi problémák megoldására.

Az a 2010-ben Barcelonában megtartott szakmai találkozót, amelynek következtetéseit az Intézet a fent említett kiadványban hozta nyilvánosságra, legfőbb céljául tűzte ki, hogy mélyrehatóan foglalkozzon a házasságnak és a termékenységnak a gazdasági fejlődésre és a jóléti állami struktúrák fenntarthatóságára vonatkozó szerepével.

A találkozó következtetéseit összefoglaló kiadvány (Wilcox, 2011) bemutat számos nemzetközi termékenységi, házasságkötési, válási, együttélési és gyermekéhezési statisztikát, valamint elemzi ezek gazdasági mutatókkal való összefüggését, és olyan javaslatokkal áll elő, amelyek javasolhatók a családpolitika és a vállalati politika részéről is. Kiemeli például azt, hogy a házasságból született és a házasságon alapuló családban felnőtt gyermekeknek nagyobb esélyük van stabil személyiséggé válniuk - ami egyben nagymértékű gazdasági előnnyel is jár a társadalom számára - mint a házasságon kívül született gyermekeknek. A házas férfiak és nők jobban és többet dolgoznak, mint az egyedülállók. A modern gazdaság fontos szektorai - a háztartási termékek gyártóitól az élelmezésen át a biztosító társaságokig -

¹ Social Trends Institute - <http://www.socialtrendsintstitute.org/>

² National Marriage Project (United States), Institute of Marriage and Family (Canada), Universidad de Los Andes (Chile), University of Asia and the Pacific (Philippines), Universitat Internacional de Catalunya (Spain), Universidad de La Sabana (Colombia), Universidad de Piura (Peru).

nagyobb jövedelmet érnek el, ha családokkal, házassokkal kötnek üzletet, mint ha ugyanezt egyedülállókkal tennék.

A kiadvány a következő négy tanulmányt tartalmazza:

Az első tanulmányt W. Bradford Wilcox (a Virginiai Egyetem National Marriage Project vezetője) és Carlos Cavallé (a Navarrai Egyetem IESE Business School emeritus vezetője) szerkesztik; címe: Fenntartható népesedés (The Sustainable Demographic Dividend). Ebben összefoglalják a családi stabilitás és a gazdaság szoros összefüggésének legfontosabb elemeit.

A második tanulmány, "Az üres bölcső tanulmány (The Empty Cradle Report) foglalkozik a családi struktúrák változásával, valamint ennek társadalmi hatásaival, amelyet az alábbiakban részletesen fogunk ismertetni.

A harmadik tanulmány Bradford Wilcox és Kathryn Sharpe (Virginiai Egyetem Darden School of Business tanárai) nevéhez fűződik és a családi, valamint a fogyasztói típusú költségekkel és ennek társadalmi hatásaival foglalkozik. Címe: Házasság és babakocsi (Marriage and the Baby Carriage).

A kiadvány negyedik, és egyben utolsó, tanulmányának címe „Nemzetközi családi mutatók” (International Family Indicators). A nemzetközi családi szokásokat, a gyermekek szokásait, a családi kultúrát és a családi jólét feltételeit elemezi és összehasonlítja az egyes földrészek és országok vonatkozó adatait is. E rész szerzője Laurie DeRose (a Maryland Egyetem, Maryland Population Research Center, tanára).

A kiadvány egyes írásai különböző szempontokból ugyan, de párhuzamot vonnak és összefüggést keresnek a modern gazdaság felívelő és leszálló ágai, valamint az alapvető családi minták közt, bizonyítva, hogy a hosszú távú gazdasági felemelkedésben fontos szerepet játszik a házasságon alapuló család és a termékenység értékének megbecsülése. Hogy miért? Összegezve azért, mert a házasságon alapuló családból származó gyermekek emberi és társadalmi tőkévé, hatékonyabb, stabilabb, bölcsebb munkaerővé nőnek. Ezért a szerzők azt a következtetést vonják le, hogy azon társadalmaknak, amelyek a hosszú távú gazdasági növekedést tűzik ki célul, el kell érniük és meg kell tartaniuk az egy nőre jutó legalább két gyermek arányt. Az elemzés megoldásokat is javasol, természetesen annak tudatában, hogy nincs egyetlen tökéletes megoldás, hiszen csak több fontos tényező együttes hatását figyelembe véve válhat lehetségessé olyan javaslatok kidolgozása, amelyek megállíthatják és megfordíthatják a családdal kapcsolatos és az egész társadalmat érintő negatív folyamatokat. Ilyen tényezők például a kulturális és társadalmi életet befolyásoló családbarát reklámok, az oktatási és nevelési kampányok, a folyamatos képzés előmozdítása, egészségügyi programok, a házasság és a felelős szülői magatartás politikai és társadalmi megbecsülése és támogatása, valamint a házasságon alapuló család példaképül állítása.

"Az üres bölcső tanulmány

A „The Empty Cradle Report” szerzői³: Phillip Longman, Paul Corcuera, Laurie DeRose, Marga Gonzalvo Cirac Andres Salazar, Claudia Tarud Aravena és Antonio Torralba

³ Phillip Longman: New America Foundation kutatója, Washington D.C; Paul Corcuera: Universidad de Piura Családtudományi Intézetének kutatóprofesszora, Peru; Laurie DeRose: PhD, University of Maryland, Maryland Population Research Center kutató asszisztens professzora; Marga Gonzalvo Cirac: PhD, Universitat Internacional de Catalunya, Családtudományi Intézetének kutatóprofesszora; Andres Salazar: Universidad de la Sabana, Családtudományi Intézetének kutatóprofesszora, Kolumbia; Claudia Tarud Aravena: University of the Andes, Családtudományi Intézetének vezetője, Chile és Antonio Torralba: University of Asia and the Pacific, fülöp-szigeteki professzor.

Az üres bülső tanulmány a 2010-ben Barcelonában tartott szakmai konferencián (Experts Meeting 2010) elhangzottak alapján készült. A továbbiakban e tanulmány magyar nyelvű összefoglalására kerül sor.

Ma, talán először a történelemben, nyitott kérdésként állunk szembe a családnak, mint az emberiség legrégebb intézményének fenntarthatóságával. Gyorsan öregedő társadalmakról és fogyó népességről olvasunk, beszélünk és magunk is tapasztaljuk, hogy kevés gyermeknek adatik meg, hogy testvérei szülessenek, vagy, hogy mindkét szülőjével éljen egy családban. Csaknem minden európai, kelet-ázsiai és a legtöbb amerikai államban - Kanadától a Chilei Köztársaságig - a születési arány több mint 21%-al csökkent a fajfenntarthatósági szint (2.1 gyerek/nő) alá. Ennek megfelelően a 0 és 14 év közötti gyermekek száma 60,6 millióval kevesebb a fejlett országokban ma, mint 1965-ben (United Nations, 2011).

Az egy nőre jutó születések száma számos országban egy generáció alatt hat vagy ennél többről, kettőnél kevesebbre csökkent, még a nem nyugati civilizációjú országokban is, mint például Libanon, Tunézia, Kuba, Thaiföld, Kína, Taiwan és Dél-Korea (United Nations, 2011). Ennek ellenére a föld népessége még mindig növekszik, becslések szerint akár a 10 milliárdot is elérheti 90 éven belül (United Nations, 2011). Ez a növekedés azonban minden eddigtilt különböző, ugyanis az idősödő nemzedék számbeli növekedésével állunk szemben. Az Egyesült Nemzetek legutóbbi adatai szerint (United Nations, 2011) 40 év múlva a népesség növekedésének 53%-át a 60 év fölöttiek teszik ki, míg csak 7% lesz a 30 év alattiak számának növekedése.

Az ilyen méretű radikális változások hátterében fontos szerepet játszanak - állítják a szerzők- a gyermekek felnövekedésének körülményei. Így például nem mindegy, hogy két vagy egyszülős családban nő-e fel egy gyerek, van-e testvére vagy nincs, milyen a tágabb családdal való viszonya stb.

Időrendi sorrendben először a válások száma és a házasságon kívül született gyermekek száma növekedett, majd a házasságok számának csökkenésével csökkent a születések száma is. Továbbá csökkent a száma a kétszülős (apa, anya) családban felnőtt gyermekeknek is. Európában, Észak- és Dél-Amerikában a házasságon kívüli születések száma 40%-a az össz-születések számának. Bár ezen belül nagy az együttélő, de nem házas pároknak a száma, e családok általánosságban véve sokkal kevésbé stabilak, mint a házasságon alapulók. A nem házasságon alapuló családokban, illetve az egyszülős családokban a gyermekek sokkal inkább ki vannak téve az intézményes gyermeknevelésnek, mint a házasságot kötött szülők gyermekei.

Nézzünk egy Egyesült Államokbeli példát: a gyermekek 41%-a születik házasságon kívül, ezeknek fele együttélő partnerek gyermekeként, másik fele egyedülálló anyák gyermekeként (Kennedy, 2008) születik. Egy 2006-os tanulmány szerint (Cavanaugh, 2006) a házas szülők gyermekeinek 17%-a, az egyedülálló anyák gyermekeinek 53%-a és az együttélő párok gyermekeinek 63%-a volt már életének első hat évében valamilyen személyiségi instabilitásra okot adó tapasztalata.

Érdekes az a Svédországi adat (Kennedy, 2010), amely szerint az együttélő párok gyerekei 75%-al nagyobb arányban voltak szüleik szakításának szemtanúi 15 éves koruk előtt, mint azok a gyerekek, akik házasságban születtek.

Széles irodalma van azoknak a szociológiai felméréseknek, amelyek azt bizonyítják, hogy az egészséges, házasságon alapuló, stabil családokban felnőtt gyerekek köréből sokkal kisebb mértékben kerülnek ki bűnözők, depresszióban, függőségben szenvedő felnőttek, mint akkor, ha a családi háttér kedvezőtlen. Paul Amato szociológus tanulmánya szerint (Amato, 2005;

Charles, 2007; Marquardt, 2010), ha az Egyesült Államokban a családok stabilitása ma az 1960-as évekbeli szinten lenne, akkor 750 000-rel kevesebb lenne az évismétlő diákok száma, 1,2 millióval lenne kevesebb az éves iskolai elbocsátások száma, 500 000-rel kevesebb lenne az éves fiatalok bűnözési eseteinek száma, 600 000-rel kevesebb lenne a terápiára szoruló gyermek és évente 70 000-rel kevesebb lenne az öngyilkosságok száma.

Aggódalomra ad okot nemcsak a gyermekek számának folyamatos csökkenése, hanem a születő gyermekek családi életének minősége is. A fenntartható családi fejlődés nemcsak szaporulatot, hanem a következő generáció felelősségteljes felnevelését is jelenti. Ez akkor a leghatékonyabb, ha a családok házasságokon alapulnak.

Melyek lehetnek - különösen gazdasági szempontból - azok az okok, amelyek miatt a mai társadalom kevésbé becsüli meg a házasság intézményét, illetve a termékenységet?

Az Üres bölcső tanulmány szerzői szerint az okok közül a legfontosabb az elvárosiasodás. Amíg 1950-ben a világ lakosságának csak 29%-a élt városi környezetben (United Nations, 2010), addig mára ez az arány több, mint 50%.

Ez a tendencia befolyással van a születésekre. A városlakóknak, függetlenül attól, hogy szegényebb vagy gazdagabb réteghez tartoznak, a gyermekvállalással járó anyagi teher kihívást jelent. Ez a falusi környezetben másképpen volt, a gyermekek munkája, a ház körüli teendők elvégzése, az állatok legeltetése stb. segítséget jelentett a család számára. Ma már a falusi környezetben termelt táplálék fogyasztását, az öltözködést stb. felváltotta az üzletben vásárolt termékek fogyasztása, amely nem vonja be a gyermekeket a család anyagi forrásainak megteremtésébe, viszont nagy anyagi költséget ró a családra. A családfenntartók munkahelyi instabilitása szintén nagy szerepet játszik a gyermekek vállalásának visszaszorulásában. Ugyancsak az okok közt sorolják fel a tanulmányi időszak, diplomaszerezés utáni elhelyezkedési nehézségeket is, amelyek a családalapítás rovására válnak. Városi környezetben a továbbtanulási kényszer szintén a termékenység hátrányára írható. A diplomaszerezés a modern társadalmakban elengedhetetlen feltétele az életnek, így sok fiatal biológiai termékenységének csökkenése már elkezdődik, miközben még nem fejezte be tanulmányait. Még ha sikerül is a családalapítás a tanulmányi időszak közben, a család anyagi forrásainak szűkössége ebben az időszakban sok gondot ró a fiatal családokra. Az irány tehát az, hogy gyermek nélküli családok jönnek létre vagy olyan családok, ahol a gyermekek száma erősen korlátozott. Az idősödő szülők már nem a gyermekeikre számítanak, hanem a saját megtakarításaik és nyugdíjaikból kifizetett, de tulajdonképpen a munkaképes generáció által fenntartott otthonokra.

A kultúra szerepe

A jó és kényelmes élet, mint életcél, a vallási szokások és az egyházi tanítások figyelembe nem vétele szintén a gyermekvállalás rovására vált. Nyugat-Európában, valamint a Skandináv államokban az individualizmus már az 1960-as évektől kezdődően jelentős teret nyert. Ezzel egyidőben a válás, a fogamzásgátlás, a szexualitás megítélése erős változáson ment keresztül, ez persze a házasságok számának csökkenésével és a gyermekvállalás súlyos visszaesésével járt együtt. Eric Kaufman kutatása szerint (Kaufman, 2010) Franciaországban például 0,5-tel nagyobb gyerekszám jut a vallásukat gyakorló fehér nőkre, mint a nem vallásosakra. Spanyolországban a gyakorló katolikusoknak nemcsak több gyerekük van, de házasságot is kötnek, stabilabb a családjaik anyagi helyzete és a gyermekek nevelése, taníttatása is biztosabb. A szerzők által elvégzett Afrikára, Óceániára, Amerikára, Európára és Közel-

Keletre kiterjedő kutatásoknak hasonló eredményük volt, átlagosan a vallásos nőkre 0,5-tel több gyermek jut, mint a vallást nem gyakorlóakra.

Egy másik, nagymértékű befolyással bíró tényező a televízió és a média egyéb eszközei. A világ még legeldugottabb részében is, ahová a televízió beférközik, a termékenység azonnal lecsökken. Ebben része van a modern női ideálnak, amely a médián keresztül éri el a nőket. A televízió manipulatív szerepe független, hatalommal, gazdagsággal rendelkező nőiséget hirdet, ahol az anyaság csak sokadrendű kérdéssé degradálódik. Szerepe van ebben úgy a latin-amerikai sorozatfilmeknek, mint a hollywoodi és európai szabadságot, de leginkább kényelmet és az úgynevezett magas színvonalú életmódot bemutató műsoroknak.

A nemzetközi demográfiai mutatók gazdasági következményei

Nem nehéz belátni, hogy a mai gazdag társadalmak esetében a világ népességének növekedése gazdasági növekedéssel járt. A nagyobb lélekszám nagyobb munkaerőt, a piacnak pedig nagyobb fogyasztást jelentett. A népesedés a fejlesztések és a találmányok növekedésének is kedvezett: szükség volt hatékonyabb élelmezési és energiaforrásokat érintő technológiák kifejlesztésére. A nagy demográfiai robbanás lelassulásával azonban az aktív munkaerőszám csökkent. 1990 és 2010 között a 15-64 éves korosztály létszáma az előző népességnövekedés következtében 40%-kal nőtt, de ma már biztosak lehetünk abban, hogy ez a magas növekedési ráta nem fog egyszer sem megismétlődni az elkövetkező évtizedekben. Sőt, Európában és Kelet-Ázsiában a munkaképes lakosság száma csökkenni fog. Még ha Európa a következő két évtizedben 20 millió emigránst fogad is be, akkor is a nyugat-európai munkaképes lakosság száma 4%-kal csökken majd. Ezzel párhuzamosan a 65 év feletti népesség 40%-al nőni fog (Eberstadt, 2011). A nők foglalkoztatottságának növelése kevesebb gyermek vállalását és a nyugdíjas korú népesség növelését eredményezi. A nyugdíjkorhatár felemelése valamelyest enyhíthetné a problémát, azonban a következő évtizedek '60-as generációja közel sem lesz olyan munkabíró, mint a mai. Ennek oka a mai, fiatal és középkorú népesség - azaz a következő évtizedek idősebb generációja - átlagos egészségi állapotának, különösen az elhízás és számos krónikus betegség miatt bekövetkezett, romlása. Ezek az egészségtelen életmód és az egészségtelen élelmezés következményei.

Egyes ázsiai országokban, mint például Kína, a termékenység korlátozásának első szakasza olyan következményekkel járt, amely magával hozta a gazdasági jólét felé való haladást; de ennek az árát később meg kellett fizetni. Csökkent ugyanis az eltartottak száma, de ez csak rövid ideig volt így, hamarosan számolni kellett a munkaképes népesség számának csökkenésével is. Ez történt Japánban is 1960 és 1990 között és Kína is erre az útra fog lépni a következő 40 évben. Kínában már a 4-2-1 társadalomról beszélnek, ahol egy gyermeknek két szülőről és négy nagyszülőről kell gondoskodnia.

A házasságkötések számának csökkenése szintén rontja a munkaerő minőségét, amelynek megint csak negatív hatása van a gazdaságra.

A jólét lehetősége egy előregedett társadalomban

Amíg a népesedés növekedőben van, addig nem okoz problémát az idős generációra való kellő gazdasági ráfordítás. Azonban, ha a népesedés stagnál vagy csökken, miközben az idősek száma nő, akkor a munkabíró népesség nem lesz képes ennek a ráfordításnak a megteremtésére. Sok európai államban már megtörtént a nyugdíjak mértékének drasztikus szabályozása, az Egyesült Államok is hasonló intézkedések elébe néz.

Megfelelő családpolitika egy öregedő társadalomban

Az Üres bölcső tanulmány szerzői az alábbi tíz javaslattal állnak elő:

1. Családi vállalkozások támogatása

Amíg az 1980-as évekig a családi gazdálkodások és vállalatok fontos helyet töltöttek be a nemzeti gazdaságokban, ma szinte nem is számolhatunk be növekedésről ezen a téren. Sőt, a családi vállalkozások helyét a hatalmas ipari és kereskedelmi cégek vették át; például gyakorlatilag eltűntek a halászek és a pékek. Szükség van tehát olyan, a szupermarketeket korlátozó intézkedésekre, amelyek megállíthatják a piac egyes szektorainak a monopolizálódását és helyet teremtenek a családi vállalkozásoknak, amelyek a családok anyagi stabilitását teremthetik meg. Jó kezdet lehetne például a családi vállalkozások adóterheinek csökkentése.

2. A fiatal párok anyagi stabilitásának növelése

A fiatal párok, akik családalapításon gondolkodnak, ma nagyobb kockázatvállalással néznek szembe, mint szüleik. Európában sok fiatal felnőtt azon találja magát, hogy egyik rövidtávú állásszerződést a másik után írja alá, amely nem elégséges feltétel egy család eltartásához. Ugyanakkor e munkaszerződések versengő légköre és a nagyváros, szó szerint nem ad teret a gyermekeknek. Úgy tűnik, ez a tendencia saját magától nem fog megváltozni, ezért közbe kell lépni, és biztosítani kell a fiatalok munkaképessége és terhelhetősége szerinti egészséges életmód lehetőségét. Ezenkívül fel kell venni a harcot a munkanélküliséggel és stabil munkahelyek kialakítását kell szorgalmazni. Vagyis hadat kell üzeni a globalizált munkaerőpiacnak, az offshore munkaadóknak és a családokra nézve előnytelen kereskedelmi megállapodásoknak.

3. A magas képzettség és a családalapítás közötti feszültség enyhítése

Egy nő képzettsége előrevetíti leendő gyermekeinek számát. Amerikában egy 40-44 év közötti képzett nőre 1,6, míg az érettségivel nem rendelkezőkre 2,4 gyermek jut. 21,5%-a a magasan képzett nőknek gyermektelen marad, míg a nem érettségizettek körében ez csak 15%. E számok mutatják az egyéni prioritásokat. Ugyanakkor azt is jelzik, hogy nagy nehézségekkel kell szembenézniük azoknak a fiataloknak, akik gyereket szeretnének vállalni tanulmányaik mellett. Az a nő például, aki gyermekvállalás céljából 20 évesen meg akarja szakítani tanulmányait és 30 évesen szeretné azt folytatni, a mai tanulmányi rendszerben nagy hátrányra tesz szert ez idő alatt. Ezért a felsőoktatási intézményeknek, valamint a munkaadóknak jelentős szerepük lehet abban, hogy megváltoztassák a diszkrimináció ilyen mintáit.

4. Élhető, családbarát közösségek kialakítása

Világszerte a drága háztartások kialakítása összefüggésben van az alacsony gyermekszületési rátával. Ez főképpen Japánban, Dél-Koreában, Európában és a tengerparti Kínában van így. Az Egyesült Államokban viszonylag megfizethető a háztartás, a közoktatás színvonalának csökkenése viszont arra készteti a családokat, hogy gazdagabb kerületekbe költözzenek, vagy sok pénzt költsenek gyermekeik otthoni magántanítatására. Ez a

gyermekek számának korlátozásához vezet. A külvárosokat és kisebb falvakat tehát ismét családbaráttá kell tenni, hogy elkerülhető legyen a költözködés, a hosszú utazással járó taníttatás, vagy a magántaníttatás szükségessége. Ezt persze kijelenteni sokkal könnyebb, mint megvalósítani. Mégis létszükséglet ilyen, a család szükségleteit figyelembe vevő, reformok véghezvitele.

5. A nők munka-család ideáljának megbecsülése

Az anyaság-karrier mérlegelésében a nők nagyobb százalékban voksolnak az anyaság, mint a karrier mellett. Az Egyesült Államokban a házasságot kötött nők 1/5-e akar teljes munkaidőben dolgozni, fele részmunkaidős munkát szeretne és 1/3-a szeretne otthon maradni a gyermeknevelés időszakában. Általában a fejlett országok körében a nők 20%-a részesíti előnyben a családközpontú életet, 60%-a a gyermeknevelést és a karriert kombinálná, és csak 20%-a teszi első helyre a karriert. Sajnos a kormányok családpolitikája legtöbbször figyelmen kívül hagyja a nők preferenciáinak ezen eloszlását. Legtöbbször súlyponteltolódás van a dolgozó anyák javára és nem kapnak figyelmet, az idejüket gyermekeik nevelésének szentelő anyák. A születések számának növekedését elérni akaró politika viszont addig nem lesz hatékony, amíg a karriert preferáló nőket továbbra is előnyben részesíti. Catherine Hakim (Hakim, 2010) szociológus kutatása szerint mindehhez még hozzátehetjük azt is, hogy a két-kereső típusú családokban érvényesül a legkevésbé a női és férfi életstílus különbözőségének elismerése.

6. A házasság és a felelős szülői mivolt támogatása

Vannak határai annak, amit egy kormány a házasság intézményének előrelendítésében tenni tud. Azonban mindenképpen figyelnie kell arra, hogy ne büntesse a házasokat: vagyis támogassa azon kezdeményezéseket, amelyek a köznevelésben a házasság előnyeit és az egyszülős család hátrányait tanítják. Ez nem kevésbé feladata egy kormánynak, mint az, hogy reklámozza a dohányzás hátrányait vagy a gyermekülés előnyeit. Ugyanis jó néhány törvény akaratlanul is hátrányos helyzetbe juttatja a családot. A kormányoknak oda kellene figyelniük a család, a droghasználat, a dohányzás, a szexuális magatartás témakörében finanszírozott ismeretterjesztő vagy reklámkampányok hatékonyságára. Az ilyen, magas színvonalú akcióknak bizonyítottan pozitív hatásuk van, azonban a befektetett ráfordítás sokszor csak szerényen vagy középszerűen térül meg a nem szakszerű tervezés és megvalósítás miatt. Ugyanakkor például a házasságon kívül született gyermekekre fordítandó szociális juttatások sokkal többbe kerülnek az államnak és a társadalomnak, mint azon intézkedések, amelyekkel ezek számát csökkenteni lehetne. Támogatni kellene ugyanakkor a hatékony és előremutató vitákat ezekben a kérdéskörökben.

7. A takarékoság ösztönzése

A fejlett és egyre inkább a fejlődő országokban is, a fiatal felnőttek soha nem tapasztalt mértékben adósodtak el. A diákhitelnek köszönhetően egy felsőoktatási intézmény diákja az Amerikai Egyesült Államokban 2009-ben 24 ezer dollárral tartozott, amely 6%-os növekedést jelent 2003-hoz viszonyítva (Project on Student Debt 2010). Ehhez hozzáadódnak a fiatal házasok hitelkártya tartozásai. Ez pedig természetes korlátja a termékenységeknek.

Jobb fogyasztói - finanszírozási - biztosítási törvényeket kellene hozni, korlátozni az uzsorás kölcsönöket, átlátható, egyszerű, tervezhető pénzügyi szabályozással előmozdítani

a takarékosági erkölcsöt, amely mára nemcsak új generációs szükséglet, hanem az egészség megőrzéséhez és a termékenységhez is hozzájárul.

8. A jóléti állam finanszírozásának az öregedő társadalomhoz történő igazítása

A modern társadalmakban a családok, a szülők csak ritkán kapnak azért juttatást, hogy felnevelik a következő generációt. Ezért például az olyan családpolitika, amely az adó mértékét a gyermekek számával arányosan csökkenti, nagymértékben segítené a gyermekvállalást.

9. A kultúra megtisztítása

A televízió és más globális média-eszközök, ahogyan ezt látjuk, nagy szerepet töltenek be a születések, illetve a házasságkötések számának befolyásolásában. A hollywoodi érzelmű filmekről a szexualitást népszerűsítőig, az agressziót propagáló internetjátékoktól az internetes pornográfiáig sok minden, ami a családi élet ellen dolgozik, elérhető távolságba került a fiatalok számára. Bizonyos mértékben elvárható, hogy ezek a kulturális torzulások saját magukat javítsák ki, de ehhez azoknak is hozzá kellene járulniuk, akik kezükben tartják a kultúra fölötti hatalmat, mert erős családok nélkül nem garantált a jövő.

10. A vallás, mint életet védő erő, szerepének tiszteletben tartása

Európában, Amerikában, Izraelben és Közel-Keleten erős összefüggés fedezhető fel az ortodox kereszténységhez, az iszlámhoz vagy a zsidó valláshoz való csatlakozás és a nagy, stabil családok száma között. Ennek elismeréseképpen a kormányoknak nem üldözniük, hanem támogatniuk kellene a vallási nézőpontok kifejezésének lehetőségét, amely elősegítené a hagyományos, vallásos nagy családok létrejöttét. A vallás és a hit reményt hordoz és remény nélkül nincs jövő.

Következtetés

A szerzők állítása szerint e tíz javaslat egyike sem tökéletes a XXI. századi demográfiai problémák teljes megoldására; mégis olyan filozófiai megközelítést adnak, amely elengedhetetlen az ép, egészséges, gazdaságilag is stabil családok szerepének felismerésében és az emberi, szociális, gazdasági fenntarthatóság megteremtésében a mára már sajnálatos módon elöregedőben lévő társadalmakban.

Irodalomjegyzék

- Amato P. R. (2005) The Impact of Family Formation Change on the Cognitive, Social, and Emotional Well-being of the Next Generation. *Future of Children* 15, 75–96.
- Cavanaugh S. E. and Huston A. C. (2006) Family Instability and Children's Early Problem Behavior. *Social Forces* 85, 551–581.
- Charles C., Roscigno V. and Torres K. (2007) Racial Inequality and College Attendance: The Mediating Role of Parental Investments. *Social Science Research* 36, 329–352.

- Hakim C. (2010) What Do Women Really Want? Designing Family Policies for All Women. Presented at Social Trends Institute experts meeting, “Whither the Child?” Barcelona, Spain, March 2010).
- Kaufman E. (2010) Sacralization by Stealth? The Religious Consequences of Low Fertility in Europe. Presented at Social Trends Institute experts meeting, “Whither the Child?” Barcelona, Spain, March 2010.
- Kennedy S. and Bumpass L. (2008) Cohabitation and Children’s Living Arrangements: New Estimates from the United States. *Demographic Research* 19, 1663–1692.
- Kennedy S. and Thomson E. (2010) Children’s Experiences of Family Disruption in Sweden: Differentials by Parent Education Over Three Decades. *Demographic Research* 23, 479–508.
- Marquardt E. (2010) Gift or Commodity: How Ought We to Think About Children? Presented at Social Trends Institute experts meeting, “Whither the Child?” Barcelona, Spain, March 2010.
- Project on Student Debt 2010: *Student Debt and the Class of 2009*. Oakland, CA: Project on Student Debt, 2010: <http://projectonstudentdebt.org/files/pub/classof2009.pdf>.
- United Nations (2010): Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, *World Population Prospects: The 2008 Revision and World Urbanization Prospects. The 2009 Revision* (New York: United Nations, 2010).
- United Nations (2011): Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, *World Population Prospects: The 2010 Revision* (New York: United Nations, 2011).
- Wilcox B. W. (ed) (2011) *The Sustainable Demographic Dividend: What Do Marriage and Fertility Have to Do with the Economy?* New York, 2011, <http://sustaindemographicdividend.org/>.

A párkapcsolatok sikerességének és sikertelenségének okai a 2009-es „Családi kapcsolatok” országos vizsgálat alapján

Tárkányi Ákos
koinoni@freestart.hu

Bevezetés

2009-ben készült egy országosan reprezentatív szociológiai felmérés, amely fiatalok és középkorúak körében vizsgálta a párkapcsolatok alakulását és az arra ható tényezőket. E „Családi kapcsolatok” című felmérés adatainak felhasználásával tisztább képet kaphatunk a fiatalok és középkorúak párkapcsolati trendjeinek és a párkapcsolatok minőségét, tartósságát befolyásoló tényezőknek az alakulásáról. A felmérés a Tudomány a Családért Egyesület megbízásából az NKTH INNOTARS OMFB-00701/2009 számú pályázati projekt keretében készült „Családi kapcsolatok” címmel, a minta 1493 fős volt.

E folyóirat előző számában e munka első része már publikálásra került: Tárkányi Ákos (2014): Élettársi kapcsolatban élés, intim párkapcsolat és házasság Magyarországon a 2009-es „Családi kapcsolatok” országos vizsgálat alapján, Európai Családtudományi Szemle I. évfolyam, 2014, 1, 54-88.

Az előző tanulmány ismertette a makrostatisztikai adatokat a szakirodalomban szereplő főbb szociológiai és demográfiai kutatási eredményekkel összehasonlítva, valamint a felmérés adatai alapján egy átfogó, tényfeltáró leírás készült az ifjúság, illetve a párok, párkapcsolatok és házasságok helyzetéről, valamint sajátosságairól Magyarországon 2009-ben.

A jelen tanulmányban egy elméleti modell készült, amely a tapasztalt trendek okait és következményeit vizsgálja hipotézisek során át. A modell hipotézisei tesztelésének eredményei rávilágítanak a párkapcsolatok működésének és sikerességének vagy sikertelenségének tényezőire.

A párkapcsolatok működése háttértényezőinek modellje

A párkapcsolatok stabilitásának és a velük való elégedettségnek a háttértényezőit illetően felállítottam egy magyarázó modellt. Ebben ok-okozati összefüggéseket feltételezek. A „populáris kultúra hatása” az a tényező, amely a kiindulópontot jelenti. Ez alatt olyan, korunkban különösen jellemzővé vált értékeket értek első sorban, mint a felfokozott függetlenségigény és az élmények, élvezetek keresése. A szexualitás szabados megélése, a promiszkuitás is nagyrészt ezeket fejezi ki a felfogásom szerint. Ugyanakkor a szenvedélybetegségek terjedésének is kedvező háttére lehet egy ilyen kulturális miliő. Főként a tizenévesek, de bizonyos fokig a huszonévesek vagy ennél idősebbek között is a populáris kultúra egyik fontos közvetítő tényezője lehet a kortárs csoport hatása.

A populáris kultúrának, mint a párkapcsolatok működését befolyásoló tényezők kiindulópontjának választása mellett szól néhány főbb magyarázó elmélet korunk demográfiai váltoásaival kapcsolatban. Andorka (1987) ismerteti Roussel (1980) elméletét a házasság és család történelmi változásairól, mely az erkölcs és mentalitás változását is hangsúlyozza a strukturális tényezők¹ mellett. Roussel elméletében négyféle házasságmodell szerepel, melyek egymás után válnak jellemzővé. Eleinte a hagyományos házasság a jellemző, amelyet leginkább a parasztcsalád gazdasági érdekei tartanak össze és óvnak meg a válástól. A második típus a szövetség jellegű, a harmadik típus az „összeolvadás” jellegű házasság. Ezekben egyre erősödő szerepet játszanak az egyéni érzelmek, de a szövetség jellegűnél még, a hagyományoshoz hasonlóan, hangsúlyos az életre szóló jelleg, az „összeolvadás” típusúnál már nem (ez tehát jellemzően csak addig tart, ameddig a szerelem). Végül a negyedik típus a társulásházasság. A hagyományos típustól a társulásházasság típus felé haladva az állam egyre több funkciót (szociális biztonság, oktatás, idősök gondozása) átvesz a családtól. A társulásházasság típusnál az együttélés kizárólagos célja már csak a felek pillanatnyi érzelmi és szórakozási igényeinek kielégítése. Mivel a rövid távú igények gyorsan változnak, a kapcsolatok igen bomlékonyak. Ezért praktikusabb jogilag nem kötni házasságot, hiszen így a nagy valószínűséggel előre látható válás is könnyebb. A gyermek is, amennyiben van, kizárólag a szülők örömgényének kielégítésére szolgál, léte természetesen nem akadály a válásnak.

Lesthaeghe (1995) szerint a házasságkötések tapasztalható halogatását az magyarázza, hogy korunkban az emberek egyre többet várnak a párkapcsolattól, „jól meg akarják kérni a maguk árát”, ezért tovább válogatnak és kritikusabbak a partnereikkel szemben. Az élettársi kapcsolat így két hasznossági függvény összehangolási fázisaként is felfogható. Szerinte az élettársi kapcsolatban élés és a válás az individualizálódás és a szekularizáció kifejeződései. Feltételezi, hogy kulturális és ideológiai hullámok okozták a házassági magatartás változásait a XX. században a fejlett világ országaiban².

A kulturális tényezők jelentős részben a média hatását és az általa közvetített értékeket jelentik. A média igen jelentős mértékben befolyásolhatja az emberek eszményeit, felfogását és magatartását, demográfiai kérdésekben is. Erre egy példa (Lester, 2008), hogy „egy mexikói „szappanopera”³ egyik szereplője elment az oktatási irodába és meg akart tanulni írni és olvasni. Amikor ezt sugározták, másnap negyedmillió ember jelent meg Mexikó város oktatási irodáiban. Összesen 840 ezer ember jelentkezett írás-olvasás tanfolyamra a sorozat megtekintése után. Sabido, a mexikói országos tévéhálózat alelnöke foglalkozott a

¹ A kulturális tényezők és a strukturális tényezők összekapcsolására példa Leasure elmélete. Leasure (1982.) az 1800 és 1860 közötti amerikai termékenységsökkenés területi különbségeiről mutatta ki, hogy azok mértéke erősebb kapcsolatban állt a kevésbé hagyományörző vallásfelekezetek arányával az adott területen, mint az iparosodottsággal, az iskolai végzettség emelkedésével és a földhiánnyal. A termékenységsökkenés mértéke ezek szerint azért azonos egyes fejlettségi tényezők eltérő szintjei esetén különböző országokban, mert az individualizáció és szekularizáció a közvetítő tényezők, ezek pedig csak viszonylag lazán kapcsolódnak mind a termékenységsökkenéshez, mind a gazdasági és társadalmi fejlettséghez, bár szorosabban, mint azok egymáshoz.

² Lesthaeghe (1982, 1983) szerint nem a mezőgazdasági népesség csökkenése, a városiasodás vagy az iskolai végzettség emelkedése voltak a legfontosabb tényezők már az első demográfiai átmenet hátterében sem, hanem az individualizálódás és a szekularizáció. Ezek hatására nemcsak a gyermekszám csökken, hanem gyakoribbá válik a válás, az élettársi kapcsolatban élés, az öngyilkosság és nő a baloldali pártokra adott szavazatok aránya. Ezt támasztja alá az a megfigyelés, hogy a házassági termékenység korai csökkenése erős korrelációt mutatott a templomba járók és a baloldali pártokra leadott szavazatok arányával (Andorka, 1987).

³ Ez a műfaj a populáris kultúra egyik fontos része.

fogamzásgátlással az „Acompáneme” (Gyere velem) című „szappanoperájában”. Egy évtized alatt ez a televíziós sorozat segített Mexikóban 34 %-os születésszám-csökkenést elérni.

Más csoportok gyorsan átvették ezt a megközelítést. A William Ryerson vezette amerikai Népesedés Média Központ (PMC) már 15 országban kezdeményezett és számos országban tervez projekteket. Említésre méltó a PMC etiópai munkája az utóbbi években. Amharicban és Oromiffában sugárzott rádiójáték sorozatuk a reprodukív egészség és a nemek egyenlősége kérdéseit feszegette, mint pl. a HIV/AIDS, a családtervezés és a lányok taníttatása. Két évvel az adás 2002-es elindítása után egy felmérés azt mutatta, hogy a 48 etiópai központ új, reprodukív egészségügyi szolgáltatást kereső klienseinek 63 %-a a PMC valamelyik rádiójátékára hallgatott. Amhara tartományban a műsor hatására a férjezett asszonyok közt 55 %-kal nőtt a védekezők száma. ... Az egy nőre eső gyermekszülés 5,4-ről 4,3-ra csökkent. 157 %-kal növekedett a fogamzásgátlók iránti kereslet.”

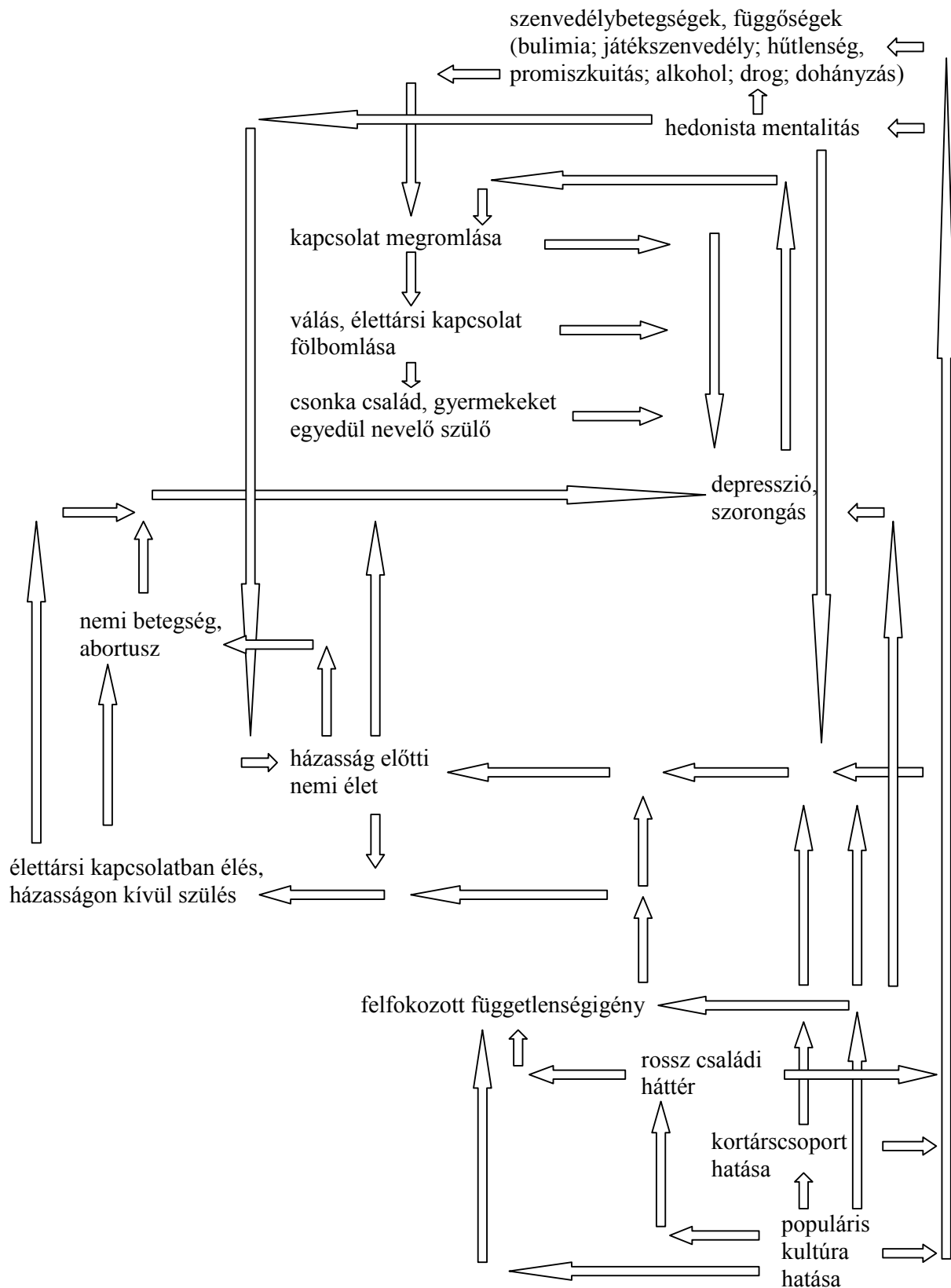
Nemcsak a harmadik világban és nemcsak a fogamzásgátlással kapcsolatban érvényesülhet a média, illetve a populáris kultúra hatása a demográfiai eszmények, magatartás terén. Többen hangsúlyozzák (Van de Kaa, 1987, Roussel, 1989, Sobotka, 2003, Thornton, 2007, 2009a, b) az értékek változását, és ennek a fontosságát a második demográfiai átmenet folyamatában. Ez teszi lehetővé vagy segíti elő a demográfiai magatartás változását – például élettársi kapcsolatban élés, házasságon kívül szülés elterjedését – a fejlett európai országok után a volt szocialista országokban is. Csehországban a '90-es évek igen jelentős demográfiai változásainak okaként kutatók jelentős kulturális változásokat is feltételeztek (Sobotka, 2003). Ezek közül említésre méltó, hogy Csehországban közvélemény-kutatási eredmények szerint jóval elfogadottabbá vált az élettársi kapcsolatban élés és az akaratlagos gyermektelenség is a '90-es években, mint korábban. Ennek a hátterében állhat a média sokszínűbbé válása, a nyugati kulturális és morális hatások intenzívebb közvetítése. Ezt mutathatja például, hogy Csehországban az újságok, folyóiratok száma 1989–92-ben 772-ről 2983-ra nőtt. Csehországhoz hasonlóan Magyarországon is jellemző volt a média sokszínűbbé és a nyugati hatásokra nyitottabbá válása a '90-es évek elejétől. Így nálunk is feltételezhető a média és a jelentős részben általa alakított populáris kultúra szerepe az utóbbi két évtized demográfiai változásainak hátterében.

Az alkalmi nemi kapcsolatok vagy labilis jellegű párkapcsolatok gyakran a bizalom és a biztonságérzet hiányával járhatnak, ennek pedig negatív hatása lehet a mentális egészségre. A párkapcsolatok felbomlása pszichés sérüléseket okozhat. A labilis jellegű kapcsolatok nem jelentik gyermek foganása esetén a gyermekvállalás biztonságos hátterét, ezért növelhetik az abortuszok arányát (Tárkányi, 2000). A nemi betegségek terjedésének is növekszik a kockázata zavaros kapcsolatok, viszonyok esetén.

A párkapcsolatok megszakadása, a nemi betegségek, az abortusz, és a szenvedélybetegségek következményei között is lehet depresszió és szorongás. Ez utóbbiak pedig a még fennálló párkapcsolatok felbomlásának valószínűségét is növelik.

E koncepció feltevéseit számos, a szakirodalomban szereplő kutatási eredmény is alátámasztja. A benne szereplő főbb feltevéseket 9 hipotézisben fogalmaztam meg (melyek közül a másodikat célszerűnek látszott két részre bontani). Ezeket teszteltem a felmérés kérdéseire kapott válaszok elemzésével.

A magyarázó modellt grafikusán is ábrázoltam. Majd sorra vettem az egyes, a modellben szereplő összefüggésekhez kapcsolható feltevéseket, és ezeket fogalmaztam meg hipotézisként. Végül sorra leírtam, hogy egy-egy hipotézis mennyire igazolódott be a tesztelés során, melynek eszköze keresztábrák elemzése volt.

1. ábra A feltételezett, tesztelt, majd elemzett modell a párkapcsolatokkal kapcsolatos alapvető ok-okozati összefüggések leírására

A modellt az 1. ábra mutatja be. Két tényező közötti feltételezett ok-okozati kapcsolatot nyilak érzékeltetik. Természetesen elképzelhető, hogy a kapcsolat, amennyiben megvan, fordított irányban is működhet egyes esetekben. Például az egyik hipotetikus feltevés szerint a hedonista mentalitás vezethet szenvedélybetegség kialakulásához. Azonban amennyiben ilyesmi (például játékszenvedély) kialakult, az visszahatva tovább erősítheti a hedonista mentalitást. Ugyancsak lehetséges, hogy két tényező, amelyek között a modell kapcsolatot feltételez fel, nem azért függ össze, mert tényleg az előbbi az utóbbi oka, hanem mert egy közös oka van mindkettőnek. Például nemcsak a depresszió lehet oka a párkapcsolat megromlásának, hanem a munkanélküliség oka lehet mind a depressziónak, mind pedig a párkapcsolat megromlásának.

A modellben szereplő nyilak egyrészt tehát nem azt jelentik, hogy kizárható az ellenkező irányú kapcsolat, hanem csak azt, hogy ilyen irányú kapcsolatot keresünk, és amennyiben ezt találtuk, akkor mérlegelni kell, hogy mennyiben reális feltételezni az ellenkező irányú összefüggést. Azt például reális feltételezni, hogy a kapcsolat megromlása vezetett a váláshoz, az viszont nem vehető számításba, hogy az utóbb bekövetkező válás vezetett a kapcsolat korábbi megromlásához. Másrészt minden egyes összefüggésnél mérlegelni kell azt is, hogy közös ok vagy okok mennyire vehetők számításba. Ilyen lehetséges magyarázó háttértényezők – például életkor vagy iskolai végzettség – számításba vételét számos helyen ki is fejtettem az egyes hipotézisek vizsgálata eredményeinek leírásánál.

A modell tehát bemutatja ok-okozati összefüggéseknek egy feltételezett, lehetséges rendszerét, mechanizmusát. Ugyanakkor, még ha a benne szereplő hipotetikus összefüggéseket (vagy azok egy részét) ki is lehet mutatni, az nem jelenti azt, hogy a modell kielégítően, teljes mértékben mindent megmagyarázna a párkapcsolatok alakulását, jó vagy rossz működését, illetve a demográfiai jelenségeket (házasodást, válást) illetően. Nem ilyen igénnyel vagy várákozással készült, hanem csak a tapasztalt jelenségek egyfajta lehetséges, részleges magyarázataként. Bizonyos összefüggések és magyarázó tényezők megtalálása segíthet a demográfiai jelenségekhez vezető folyamatok feltárásában és azok lehetséges pozitív befolyásolása lehetőségeinek a megtalálásában.

A modell hipotézisei

1. *A média hatása, az internet hatása és a kortárscsoport hatása döntően illetve a legtöbbször az ultraindividualizmus – hedonista mentalitás, felfokozott függetlenségigény – felé mutatnak* (Sobotka, 2003; Tárkányi, 2008; Thornton, 2007, 2009).
- 2a. *Aki csalódott a szüleiben, családjában az inkább magáévá tesz a családdal szemben álló, ultraindividualizmust kifejező gondolatokat, elveket, mint mások* (Amato, 2001; Axinn, 1996; Riggio, 2008; Thornton, 1987).
- 2b. *A gyermekkori érzelmi sérülések vagy hiányos nevelés (pl. szülők válása miatt) mentális, illetve szenvedélybetegséghez is vezethet, illetve rossz hatással lehet a későbbi párkapcsolatokra, a tanulmányokra és a karrierre* (Cavanagh, 2008; Cherlin, 1998; Sigle-Rushton, 2005; Whitton, 2008; Wu, 2001; Amato, 1996; Goldscheider, 1998; Hill, 2001; Kiernan, 1999; Kirby, 2005; Teachman, 2002; Wolfinger, 2001; Wu 1993; Aquilino, 1996; Harper, 1998; Johnson, 1996; McLanahan, 1994).

3. *A felfokozott függetlenségigényből és hedonista mentalitásból házasság előtti nemi élet, élettársi kapcsolatban élés, házasságon kívül szülés következnek* (Amato, 2001; Axinn, 1996; Grello, 2006; Paul, 2000).
4. *A média hatása, az internet hatása és a kortárs csoport hatása is döntően olyan irányú, hogy egyre nagyobb, illetve az átlagosnál nagyobb arányú házasság előtti nemi élet, élettársi kapcsolatban élés, házasságon kívül szülés következnek ezekből* (Sobotka, 2003; Tárkányi, 2008; Thornton, 2007, 2009).
5. *Az alkoholizmus és az engedékeny nemi erkölcs egyaránt az átlagosnál gyakrabban vezet házasság előtti nagyszámú partnerkapcsolathoz, illetve házasságkötés előtti élettársi kapcsolatban éléshez* (Grello, 2006; Paul, 2000; Raley, 2007; Smock, 2000; Schoen, 2007).
6. *A hedonista mentalitás az átlagosnál gyakrabban vezet játékszenvedélyhez, alkoholizmushoz, pornófüggőséghez, promiszkuitáshoz, szexuális hűtlenséghez* (Whisman, 2007).
7. *A játékszenvedély, alkoholizmus, pornófüggőség, promiszkuitás, szexuális hűtlenség az átlagosnál gyakrabban vezet a partnerek közötti kommunikáció, kapcsolat elhanyagolásához, a konfliktusok agresszív kezeléséhez, a kapcsolattal való elégedetlenséghez és válási szándékhoz* (Gayerné, 1991; Atkins, 2001; Busby, 2010; Previti, 2004).
8. *A játékszenvedély, alkoholizmus, pornófüggőség, promiszkuitás, szexuális hűtlenség az átlagosnál gyakrabban vezet pszichoszomatikus betegségekhez, álmatlansághoz, saját maga vagy gyermeke szorongásához és öngyilkossági kísérlethez* (Gordon, 2004).
9. *A partnerek közötti kommunikáció, kapcsolat elhanyagolása, a konfliktusok agresszív kezelése, a kapcsolattal való elégedetlenség, a válási szándék és a válás az átlagosnál gyakrabban vezet pszichoszomatikus betegségekhez, álmatlansághoz, saját maga vagy gyermeke szorongásához, valamint gyermeke iskolai teljesítményének csökkenéséhez* (Choi, 2008; Coyne, 2001; Kiecolt-Glaser, 2001; Overbeek, 2006; Proulx, 2007; Sigle-Rushton, 2005; Stroschein, 2005; Sun, 2002; Wade, 2004; Whisman, 2006).

Egy további, kiegészítő, 10. hipotézis

Vallás és más, a párkapcsolatokat, házasságot, családot erősítő tényezők pozitív szerepe: A faluról, vallásosságról, a szülőkkel való szoros és jó kapcsolatáról, az iskolai családi életre nevelésben való részesedésről feltételezem, hogy ezek miatt gyakoribb a házasodási szándék, a házasságban az életre szóló választás szándéka, a párkapcsolatban a konfliktusok nyugodt, békés kezelése, és gyakoribb a párkapcsolatban az együttlét, illetve a kommunikáció. Ritkább az, hogy a szülő nem ismeri gyermeke tanulmányi átlagát, és ritkább a válási szándék. Az okok terén az ellenkező végletekről (budapesti, nem vallásos, gyenge a szülőkkel való kapcsolat, nem részesült iskolai családi életre nevelésben) ellenkező hatásokat, eredményeket tételezek fel.

A hipotézisek tesztelésének eredményei

1. hipotézis: *A média hatása, az internet hatása és a kortárs csoport hatása döntően illetve a legtöbbször az ultraindividualizmus – hedonista mentalitás, felfokozott függetlenségigény – felé mutatnak.*

(Sobotka, 2003; Tárkányi, 2008; Thornton, 2007, 2009.)

Eredmények:

A média hatása, az internet hatása és a kortárs csoport hatása döntően, illetve a legtöbbször az ultraindividualizmus – hedonista mentalitás, felfokozott függetlenségigény – felé mutatnak (Sobotka, 2003; Tárkányi, 2008; Thornton, 2007, 2009).

Az életkor hatása volt az, ami minden más tényezőnél erősebb volt (és talán elfedte a többi tényező hatását).

Nem igazolódott be az a feltevés, hogy a nagyon gyakori internethasználattal gyakoribb alkoholfogyasztás jár. Ehelyett U alakú összefüggés volt úgy, hogy a soha nem internetezők között nagyobb volt az átlagosnál az alkoholisták és a soha nem ivók aránya is.

Az internetezés nagyobb gyakorisága a nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetekkel, az erkölcsi felfogás nagyobb engedékenységeivel is összefüggött. Nem világos, hogy ez mennyire a településtípus, az iskolai végzettség és az életkor hatása. Vagyis ez talán csak azt mutatja, hogy az internetezők jellemzően magasabb iskolai végzettségű, megyeszékhelyen vagy Budapesten élő és inkább fiatal emberek – vagyis olyan társadalmi csoportokhoz tartoznak, amelyek általában erkölcsi kérdésekben engedékenyebb nézeteket vallanak. De ez az eredmény is már alkalmat teremt bizonyos következtetések levonására⁴.

A hedonista felfogás az együtt élő házaspárok között volt a legritkább (szemben a többi lehetséges családi állapottal).

A képes magazin, video- vagy DVD-film, mint a szexualitással kapcsolatos ismeretek forrása, az átlagosnál magasabb partnerszámmal jár együtt⁵.

A kortárs csoport hatásának vizsgálata nehezen értelmezhető, bonyolult, további kutatást kívánó eredményeket hozott.

Bár a hipotézis tesztelése nem hozott teljesen világos eredményeket, azok összességében arra látszanak utalni, hogy a képes magazinok, a video- és DVD filmek (valamint valószínűleg az internet is) a párkapcsolatokat illetően az alapvető erkölcsi értékeket erősítő anyagokban, illetve családbarát tartalmakban szegények. Ennek alapján valószínűnek tűnik, hogy a párkapcsolatok alakítása terén a hatásuk nem lehet túlzottan pozitív, és valószínűleg szükség lenne jóval több pozitív tartalmú alkotásra (cikkre, filmre) e téren. E kérdés (a média társadalmi, demográfiai hatásáé és a populáris kultúráé általában is) további kutatást kíván.

2. hipotézis:

2a. hipotézis: *Aki csatlakozott a szüleiben, családjában az inkább magáévá tesz a családdal szemben álló, ultraindividualizmust kifejező gondolatokat, elveket, mint mások.*

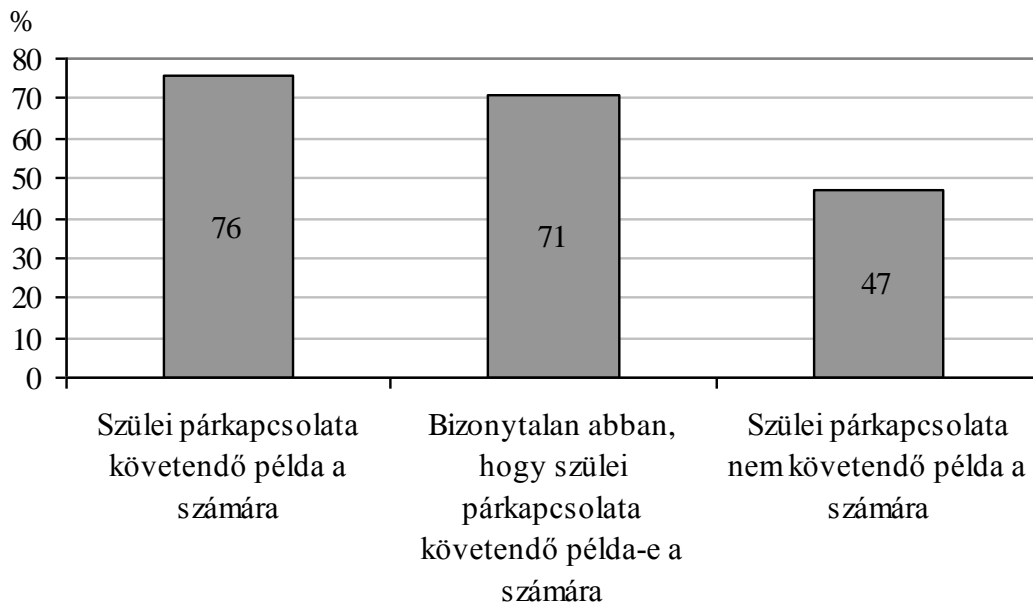
(Amato, 2001; Axinn, 1996; Riggio, 2008; Thornton, 1987.)

⁴ Ez például már indokolhat egy olyan javaslatot, hogy az interneten a családpárti, házaspárti, a szabados szexualitással szembeni tartalmakat bővíteni kell és ismertebbé kell tenni.

⁵ Ez talán összefügghet azzal, hogy az ilyen médiumok kínálatában ritka az alapvető erkölcsi értékek erősítésének a szándéka illetve a családbarát jelleg.

Eredmények:

Az eddigi elméletek szerint a fiatalok párkapcsolati viselkedését befolyásolja az, hogy mit tapasztaltak e téren a szüleik részéről. Az egyik fő elmélet szerint a válásokkal és újránházasodásokkal járó stressz az, ami a fő tényező itt. Így minél több ilyen él át egy gyermek, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy ezek (jellemzően negatív) hatással lesznek rá (Amato, 1993; Martinson, 1992). A másik fő elmélet szerint a szülők példája, szocializációs hatása az, ami számít (McLanahan, 1991). Így a válások, újránházasodások, élettársi kapcsolatok a szülők részéről arra indítják a gyermekeiket, hogy gyenge elkötelezettséget alakítsanak ki a párkapcsolatok terén, és engedékeny hozzáállást ezekhez a lehetőségekhez (Amato, 2001; Axinn, 1996). Egy harmadik megközelítés, mely magyarázó elmélet is, kutatási módszer is a szülők életútját, annak strukturális jellemzőit és ezeknek a gyermekek életútjával való kapcsolatát vizsgálja (Amato, 2000; Astone, 1994; Chase-Lansdale, 1995; Simmons, 1987).

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

2. ábra A „nincs jelenleg partnere, vagy van, de vele nem tervez házasságot” csoportjába tartozók közül életük folyamán valaha is házasságot kötni szándékozók aránya (%) aszerint, hogy szülők példáját mennyire követendő a kérdezett számára

A néhány konkrét, említésre méltó tapasztalat egyike, hogy 14 éves gyermekek családjában tapasztalt feszült, ellenséges légkör kapcsolódott a 17 évvel később az ő házassági interakcióikban megnyilvánuló ellenségesség szintjéhez (Whitton, 2008). Az elvált szülők gyermekei negatívabban viszonyulnak a házassághoz (Thornton, 1987; Riggio, 2008) és a válást átélt gyermekek gyakrabban vesznek részt serdülőkori „romantikus kapcsolatokban” (Cavanagh, 2008) és gyakoribb köztük a több szexuális partner (Kirby, 2005). Ugyancsak gyakoribbak köztük a pszichés problémák (Sigle-Rushton, 2005) és a házasságon kívül születés (Wu, 1993; Hill, 2001), mint másoknál.

A felmérésünk eredménye, hogy a szülők példáját követő fiatalok jóval kisebb arányban akarnak megházasodni (2. ábra), ami részben igazolja a 2a. hipotézist.

Ugyancsak azt igazoló eredmény, hogy a szüleik párkapcsolatában csalódottak (akik számára az nem eszmény), azok valamivel nagyon arányban vallják, hogy „bármikor” helyes nemi életet élni, és azt, hogy szívesen belemennek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe, mint azok, akik számára eszmény a szüleik párkapcsolata. (Ez így van a 35 fölöttiek között is, tehát valószínűleg nem életkori hatás.)

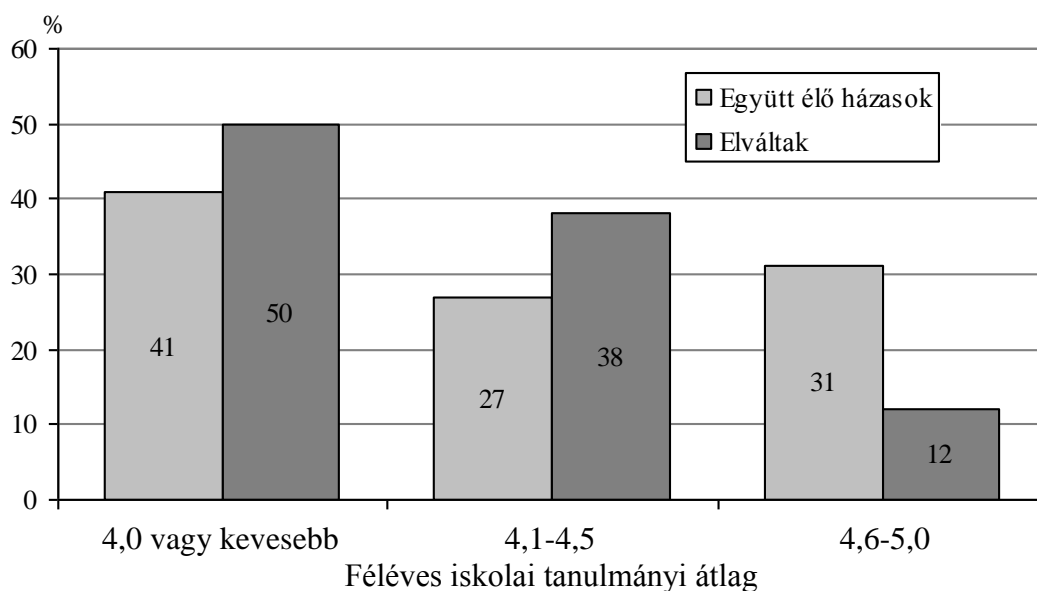
2b. hipotézis: *A gyermekkori érzelmi sérülések vagy hiányos nevelés (pl. szülők válása miatt) mentális, illetve szenvedélybetegséghez is vezethet, illetve rossz hatással lehet a későbbi párkapcsolatokra, a tanulmányokra és a karrierre.*

(Cavanagh, 2008; Cherlin, 1998; Sigle-Rushton, 2005; Whitton, 2008; Wu, 2001; Amato, 1996; Goldscheider, 1998; Hill, 2001; Kiernan, 1999; Kirby, 2005; Teachman, 2002; Wolfinger, 2001; Wu 1993; Aquilino, 1996; Harper, 1998; Johnson, 1996; McLanahan, 1994.)

Eredmények:

A 2b. hipotézishez kapcsolódón, a felmérésünk eredményei szerint a nőtlenek vagy hajadonok aránya 65% volt azon 20-34 évesek között, akiknek a szülei házasságban éltek a kérdezett születésekor, és 80% azok között, akiknek a szülei élettársi kapcsolatban éltek vagy nem éltek együtt akkor (Pearson: 0,000). Ugyanezek az arányok a 35-49 éves korcsoportban (Pearson: 0,004) 14% és 50% (utóbbinál n=8). Ha csak a 30-39 éveseket nézzük (Pearson: 0,000), ott ezek az arányok 30% és 64% (n=9).

Utóbbi eredmények arra látszanak utalni, hogy a fiatalok számára gyakran minta lehet szüleik párkapcsolata. Ahol a szülők nem éltek házasságban, legalábbis a kérdezett születésekor nem, ott maguk a kérdezettek is kisebb arányban házasságban.

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

3. ábra A 35–49 évesek első gyermeke utolsó féléves iskolai tanulmányi átlagának eloszlása együtt élő házasok és elváltak esetében, %

Azon 15-19 évesek között, akinek a számára eszmény a szülei párkapcsolata 12% (n=10) mondta, hogy legalább 3 nemi partnere volt már, akik számára nem eszmény a szülei párkapcsolata, ott 39% (n=11) (Pearson: 0,027) mondta ugyanezt.

Azon 35-49 évesek között, akiknek a számára eszmény a szülei párkapcsolata, ott első házasságkötése előtt 40%-nak volt legalább két korábbi nemi partnere a házastársán kívül, akiknek a számára nem eszmény, ott 49%-nak (Pearson 0,026).

Akinek a számára eszmény a szülei párkapcsolata, ott 14% említette, hogy volt művi abortusza, akinek a számára nem eszmény, azok között 21% (Pearson 0,018). Ugyanezek az arányok a 20-34 évesek között 4% és 15% (Pearson: 0,014), a 35-49 évesek között 14% és 22% (Pearson: 0,040).

A felmérés egy eredményét mutatja a 3. ábra, amelynek tanúsága szerint az együtt élő 35-49 éves házasoknál az első gyermekük legutóbbi félévi iskolai átlagát tekintve a 4,0 vagy rosszabb átlagú, a 4,1-4,5 átlagú és a 4,6-5,0 átlagú gyermekeik aránya 41, 27 és 31%, elváltakéinál 50, 38 és 12% (Pearson: 0,016). Vagyis a házas szülők gyermekei között lényegesen több volt a kifejezetten jól tanuló, mint az elvált szülők gyermekei között. (A viszonylag kis esetszámok miatt csak valószínű, nem teljesen biztos, hogy nem a különböző családi állapotú szülők jellemző iskolai végzettségével függ össze az eredmény.)

Az utóbbi eredmény a korábbiaktól eltérően nem a kérdezett és szülei, hanem a kérdezett és gyermeke közötti kapcsolatot vizsgáló kérdések alapján született. Ugyanakkor ez is a szülők párkapcsolata és ennek valószínűsíthetően a gyermekek életében megmutatkozó hatásra vonatkozik.

A felsoroltakon kívül született még néhány további hasonló, de statisztikailag már némileg bizonytalan eredmény⁶ is a 2b. hipotézissel kapcsolatban.

A hipotézisek tesztelésének eredményei, hogy a szülei párkapcsolatát eszménynek nem tekintők között ritkább a házassági szándék, gyakoribb a házasságon kívüli nemi kapcsolat és az abortusz (valamint valószínűleg a gyermekek házasságon kívüli születése is). Az elvált szülők gyermekeinek ritkábban jók a tanulmányi eredményei, mint az együtt élő házasokéinak.

3. hipotézis: *A felfokozott függetlenségigényből és hedonista mentalitásból házasság előtti nemi élet, élettársi kapcsolatban élés, házasságon kívül szülés következnek.*

(Amato, 2001; Axinn, 1996; Grello, 2006; Paul, 2000.)

Eredmények:

Az értékrenddel úgy tűnik erős az összefüggés. A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek szoros összefüggést mutattak azzal, hogy született-e gyermeke házasságon kívül. Ez így volt a 35 év alattiak között is, de főleg a 35 év fölöttiek között (Pearson: 0,000, mindkét csoportban).

⁶ Akinek a számára eszmény a szülei párkapcsolata a 20-34 évesek között, ott 5% említette, hogy született gyermeke házasságon kívül, akinek a számára nem eszmény, ott 14% (Pearson: 0,070).

Azon 20-34 évesek között, akiknek a szülei házasságban éltek a kérdezett születésekor 6% mondta, hogy született gyermeke házasságon kívül, akinek élettársi kapcsolatban éltek vagy nem éltek együtt, azoknak a 35% (n=7) mondta ezt (Pearson: 0,000).

Aki a szülei párkapcsolatát nem vagy csak félig-meddig tartja eszménynek a maga számára, azok aránya 44%, de 69% (n=13) azok között, akiknek felbomlott az első házassága (Pearson: 0,037). (Az utóbbi két esetben az alacsony esetszám volt a bizonytalanság oka.)

Így tehát úgy tűnik, hogy gyakoribb a házasságon kívüli szülés a nemi élet megengedhetősége terén engedékenyebb nézeteket vallók között. Kérdés, hogy mennyire bizonyítják ezt az adataink, mert a házasságon kívüli szülések aránya jóval alacsonyabbnak adódott, mint a makrostatisztikai adatok alapján. Így elképzelhető, hogy akik vallanak erről, azok összetétele jelentősen eltér az átlagtól, például nagyobb arányban lehetnek engedékeny erkölcsi felfogásúak.

4. hipotézis: *A média hatása, az internet hatása és a kortárs csoport hatása is döntően olyan irányú, hogy egyre nagyobb, illetve az átlagosnál nagyobb arányú házasság előtti nemi élet, élettársi kapcsolatban élés, házasságon kívül szülés következnek ezekből.* (Sobotka, 2003; Tárkányi, 2008; Thornton, 2007, 2009).

Eredmények:

A média hatása, az internet hatása és a kortárs csoport hatása is döntően olyan irányú, hogy egyre nagyobb, illetve az átlagosnál nagyobb arányú házasság előtti nemi élet, élettársi kapcsolatban élés, házasságon kívül szülés következnek ezekből (Sobotka, 2003, Tárkányi 2008; Thornton, 2007, 2009.)

A hipotézist nem sikerült igazolni, mert nem mutatkoztak ezt igazoló szignifikáns összefüggések.

5. hipotézis: *Az alkoholizmus és az engedékeny nemi erkölcs egyaránt az átlagosnál gyakrabban vezet házasság előtti nagyszámú partnerkapcsolathoz, illetve házasságkötés előtti élettársi kapcsolatban éléshez.* (Grello, 2006; Paul, 2000; Raley, 2007; Smock, 2000; Schoen, 2007.)

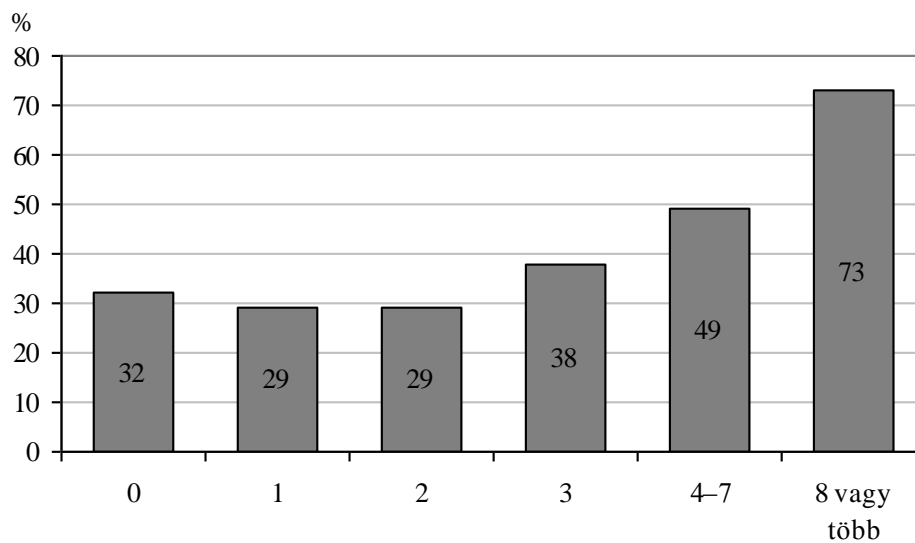
Eredmények:

Az alkoholizmus és az engedékeny nemi erkölcs egyaránt az átlagosnál gyakrabban vezet házasság előtti nagyszámú partnerkapcsolathoz, illetve házasságkötés előtti élettársi kapcsolatban éléshez (Grello, 2006; Paul, 2000; Raley, 2007; Smock, 2000; Schoen, 2007).

A lerészegedés ritkább az alacsonyabb, és gyakoribb a magasabb iskolai végzettségűek között. Már a tizenéves fiatalok között is igen magas, 32%-os, a gyakorta lerészegedők aránya, ami éppolyan magas, mint a 20-34 évesek között. A 20-34 éves középiskolát végzettek és a 35-49 éves szakmunkásképzőt végzettek között volt a lerészegedés a leggyakoribb (meg az 50-61 éves szakmunkásképzőt végzettek és felsőfokú végzettségűek között).

Világos, erőteljes, egyenes összefüggés volt az között, hogy kinek hány nemi partnere volt eddig életében és a lerészegedés gyakorisága között. Sokkal gyakoribb volt a részegség a sok nemi partnert, mint a kevés nemi partnert említők között (4. ábra).

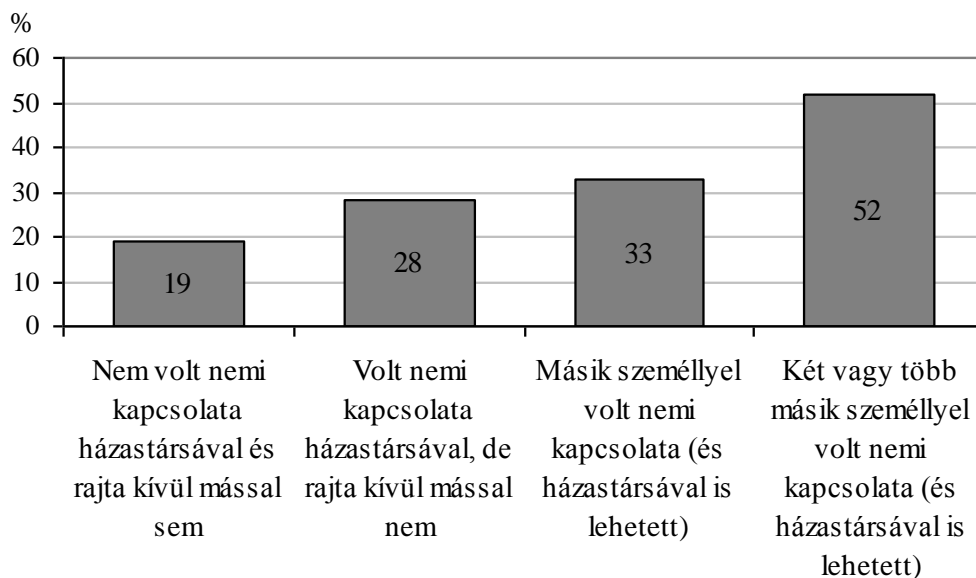
Ugyanezek az összefüggések egyes életkori csoportokon belül is érvényesültek. A 15-19 éveseknél a legalább 3 addigi nemi partnert említők aránya 10% volt azoknál, akik nem részegedtek le egyszer sem az elmúlt év folyamán, és 34% azoknál, akik legalább egyszer lerészegedtek az előző évben. A legalább 4 addigi szexuális partnert említők aránya a 20-34 évesek között 29% volt azoknál, akik nem részegedtek le az előző évben, és 57% azoknál, akik igen. Ezek az arányok 35% és 65% voltak a 35-49 éveseknél és 21% és 47% az 50-61 éveseknél. Mivel az egyes életkori csoportokon belül is megvolt a különbség, tehát ez nem az életkor hatását mutatja.

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

4. ábra Az elmúlt év folyamán legalább egyszer lerészegedők aránya a nemi partnerek addigi száma szerint, %

A lerészegedés és a házasság előtti nemi élet közötti kapcsolatot illetően látható volt, hogy minél alacsonyabb arányú volt (általában a távolabbi múltban) a nemi önmegtartóztatás, annál alacsonyabb arányú volt (a közelmúltban) a mértéktelen alkoholfogyasztással, lerészegedéssel szembeni önmegtartóztatás (5. ábra).

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

5. ábra Az elmúlt év folyamán legalább egyszer lerészegedők aránya a házasság előtti partnerkapcsolati viselkedés kategóriáiban, %

A magas partnerszámúaknál megugrott a válásra gondolók vagy válófélben levők (alacsony) aránya.

Sok partnereseknél gyakoribb a válás, mint a kevés partnereseknél.

Akik lerészegedtek legalább egyszer az elmúlt évben, azok között kicsivel gyakoribb a válási szándék, mint azok között, akik nem.

A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek általában szoros kapcsolatban vannak a megvalósuló magatartással. Ugyanez az összefüggés erősen, világosan kijött minden évtizedes házassági kohorszban (pl. 1970-es, 1980-as években házasodottak) is (kivéve az elsőt – 1954-69-ben házasodottakat –, ahol kicsi volt az esetszám). A különböző családi állapotokon belül is így volt. Ugyanakkor nem tudni, mennyire következett az elvekből a magatartás, és mennyire alakult a vélemény a magatartáshoz.

Az 1. táblázat a nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek gyakoriság eloszlását mutatja a házasság előtti demográfiai magatartás alábbi négy kategóriájában és átlagosan a 2009-es magyarországi felmérésünk alapján.

- I.: nem volt nemi kapcsolata házastársával első házasságkötésük előtt, és rajta kívül mással sem volt,
 II.: volt nemi kapcsolata házastársával első házasságkötésük előtt, de rajta kívül mással nem volt,
 III.: házastársán kívül volt egy másik személlyel nemi kapcsolata az első házasságkötése előtt (házastársával pedig lehet, hogy volt, lehet, hogy nem volt a házasságkötése előtt),
 IV.: házastársán kívül volt 2 vagy több másik személlyel nemi kapcsolata az első házasságkötése előtt (házastársával pedig lehet, hogy volt, lehet, hogy nem volt a házasságkötése előtt).

1. táblázat Mikor jó, mikor helyes Ön szerint szexuális életet élni? A különböző válaszlehetőségeket választók százalékos aránya a házasság előtti demográfiai magatartás - fenti listázott (I. - IV.) - kategóriáiban

A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek válaszlehetőségei	A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek gyakoriság eloszlása a házasság előtti demográfiai magatartás - fenti 4 - kategóriájában és átlagosan (%)				
	I.	II.	III.	IV.	Átlag
Bármikor, amikor az ember kívánja és talál magának hozzá párt	8	10	12	30	18
Csak ha szerelmesek egymásba a partnerek	21	40	36	30	32
Csak ha komoly, tartós kapcsolat alakult már ki a partnerek között	30	39	47	34	36
Csak házasságkötés után	32	5	3	2	9
Egyéb, NV	9	5	2	5	5

Pearson: 0,000, *forrás:* „Családi kapcsolatok” felmérés.

Az 2. táblázat a nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek gyakoriság eloszlását mutatja a házasság előtti demográfiai magatartás fenti négy kategóriájában és átlagosan a 20-34 évesek között a 2009-es magyarországi felmérésünk alapján.

2. táblázat Mikor jó, mikor helyes Ön szerint szexuális életet élni? A különböző válaszlehetőségeket választók százalékos aránya a házasság előtti demográfiai magatartás - fent listázott (I. - IV.) - kategóriáiban 20-34 évesek között

A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek válaszlehetőségei	A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek gyakoriság eloszlása a házasság előtti demográfiai magatartás - fenti 4 - kategóriájában és átlagosan (%)				
	I.	II.	III.	IV.	Átlag
Bármikor, amikor az ember kívánja és talál magának hozzá párt	8*	0	16	26	16
Csak ha szerelmesek egymásba a partnerek	8*	47	32	49	41
Csak ha komoly, tartós kapcsolat alakult már ki a partnerek között	39	47	44	25	35
Csak házasságkötés után	46	0	0	0	5*
Egyéb, NV	0	7*	8*	0	3*

A *-gal jelölt cellákban alacsony volt az esetszám, Pearson: 0,000, forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

Az 1. és a 2. táblázat tanúsága szerint szorosan összefügg a házasság előtti nemi viselkedéstípus és a nemi élet megengedhetőségéről alkotott jelenlegi vélemény a 2009-es magyarországi felmérés eredményei alapján.

A hipotézis beigazolódt, mivel a lerészegedés nagyobb gyakorisága szorosan összefüggött a házasság előtti nemi kapcsolatok magasabb arányával. Ugyancsak szorosan összefüggött a házasság előtti nemi kapcsolatok magasabb arányával a nemi élet megengedhetőségére vonatkozó nézetek engedékeny volta.

6. hipotézis: *A hedonista mentalitás az átlagosnál gyakrabban vezet játékszenvedélyhez, alkoholizmushoz, pornófüggőséghez, promiszkuitáshoz, szexuális hűtlenséghez.* (Whisman, 2007).

Eredmények:

A felmérésben az: „Előfordul, hogy nem azt teszem, amit helyesnek tartok, hanem ami jól esik” kérdésre 1 – 5 skálán lehetett válaszolni, az „egyáltalán nem így van”-tól a „maximálisan így van”-ig.

A négyest vagy ötöst adottak – inkább így van – aránya 36% volt, de a számítógépes játékokat sokat játszóknál 56%.

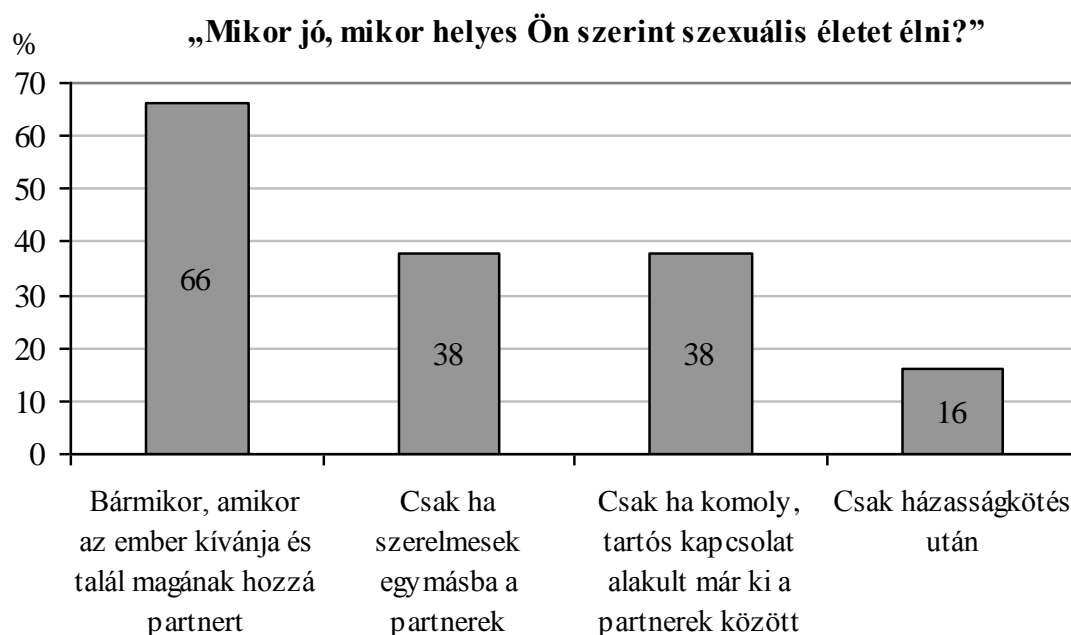
A négyest vagy ötöst adottak aránya 36%, de a szerencsejátékot sokat játszóknál 70%. A szerencsejátékot sokat játszóknál az összes kérdezett között 2% volt, de a négyest vagy ötöst adottak esetében együtt 4%.

Következő kérdés: Lerészegedés volt-e az elmúlt évben (pontosabban olyan mennyiségű alkoholtartalmú ital elfogyasztására kérdezett rá a kérdés, amiről lehet tudni, hogy ennyi elfogyasztása már lerészegedéshez vezet)?

Akik az „előfordul, hogy nem azt teszem, ami helyes, hanem, ami jólesik” állításra azt választották, hogy inkább így van, azok átlag 43%-ban választották egyszersmind azt, hogy a lerészegedéshez elegendő mennyiségű szeszes italt ittak legalább egyszer az elmúlt év folyamán. Ezzel szemben a válaszadók összességét tekintve átlagosan csak 36% mondta ezt⁷.

Ugyanakkor az „előfordul, hogy nem azt teszem, ami helyes, hanem, ami jólesik” választásának nem volt semmilyen összefüggése az alkoholfogyasztás gyakoriságával, tehát a nagyon gyakran ivók sem választották nagyobb arányban, mint a ritkán vagy soha nem ivók. Akik között volt már lerészegedés, azok között sem számított ilyen szempontból, hogy hányszor, milyen gyakran⁸.

A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek pozitívan függtek össze az elmúlt évben való lerészegedéssel (6. ábra), vagyis ez utóbbi gyakoribb volt azoknál, akik a nemi élet megengedhetőségét illetően engedékenyebb nézeteket vallottak.

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

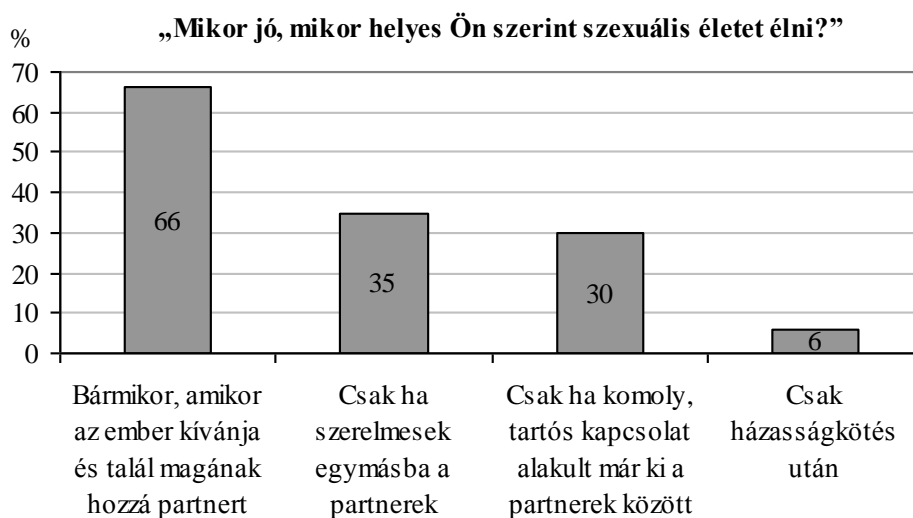
6. ábra Az elmúlt év folyamán legalább egyszer lerészegedők aránya a nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek kategóriáiban, %

A lerészegedés gyakoriságát illetően csak azok aránya volt kiemelkedő, akik szerint a nemi élet bármikor megengedhető. Tehát akik között előfordult lerészegedés az elmúlt év folyamán, azok között az átlagnál jóval nagyobb arányban fordult elő hogy azt a nézetet vallották, miszerint a nemi élet bármikor megengedhető, ha a két partnernek úgy tetszik.

⁷ A kapott eredmény értelmezésénél dilemma az, hogy vajon úgy kell-e felfogni, hogy az illetőnek az általában hedonista gondolkodása vezetett az „Előfordul, hogy nem azt teszem, amit helyesnek tartok, hanem ami jól esik” kérdés véleményéhez is, meg ezekhez a magatartásokhoz is, vagy pedig az a helyzet, hogy belátta, hogy ez vagy az a rossz szokása, függősége nem normális, és ezt vallotta meg e kérdés válaszolásánál, de egyébként úgy általában nem hedonista a gondolkodásmódja.

⁸ Ennek egyik lehetséges magyarázata az lehet, hogy talán Magyarországon ennyire nem számít abnormálisnak az, ha valaki sűrűn iszik szeszes italt (akár nagy mennyiségben is). Az is elképzelhető, hogy „nem veszik észre magukat” az iszákosok.

A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek erősen, pozitívan függtek össze a nemi partnerek addigi számával is (7. ábra), az egyes korcsoportokon belül is.

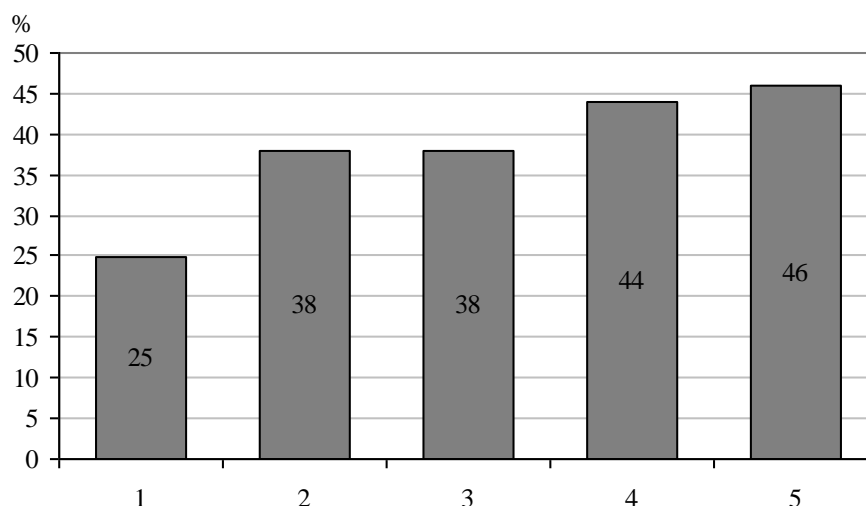

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

7. ábra Az élete folyamán 4 vagy több nemi partnerről beszámolóak aránya a nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek kategóriáiban, %

Akik soha nem néznek pornót, azok között 32% volt azok aránya, akikre inkább jellemző szerintük az, hogy „előfordul, hogy nem azt teszem, ami helyes, hanem, ami jólesik”, akik szoktak nézni pornót, azok esetében 43% volt ez az arány.

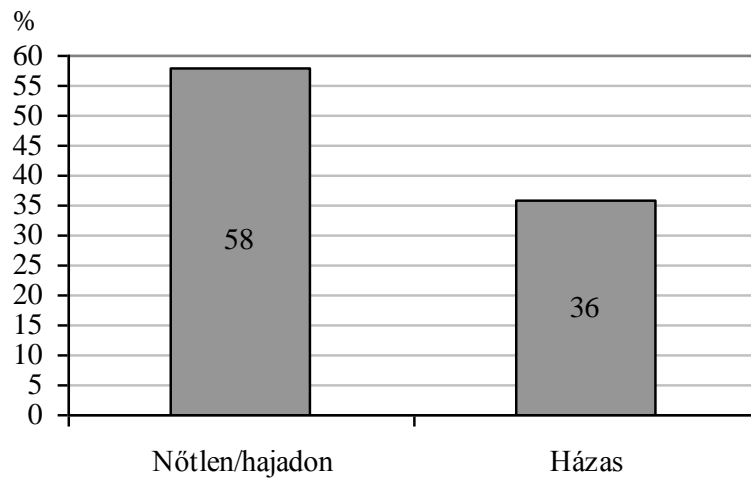
Az időnként pornót nézők aránya növekedett az „előfordul, hogy nem azt teszem, amit helyesnek tartok, hanem, ami jólesik” állítással növekvő mértékben egyetértők kategóriáiban (8. ábra).

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

8. ábra Az időnként pornót nézők aránya az „előfordul, hogy nem azt teszem, amit helyesnek tartok, hanem, ami jólesik” állítással különböző mértékben (a minimális, 1-től, a maximális 5-ig) egyetértők kategóriáiban, %

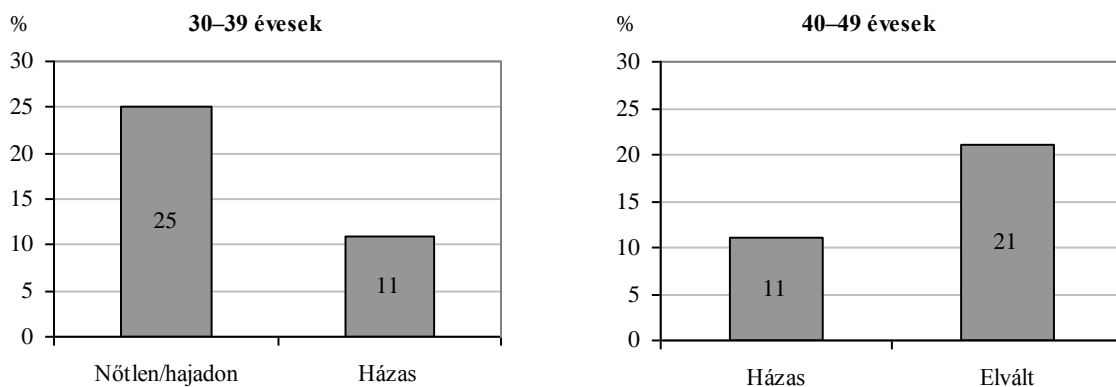
Akik az „előfordul, hogy nem azt teszem, ami helyes, hanem, ami jólesik” állításra azt választották, hogy inkább így van, azok aránya a 30–39 évesek között 58% volt a nőtlenek vagy hajadonok kategóriájában és 36% a házasok között (9. ábra).

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

9. ábra Az „előfordul, hogy nem azt teszem, amit helyesnek tartok, hanem, ami jólesik” állítással egyetértők aránya a 30–39 évesek között, %

A „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe” állítással egyetértők aránya a 30–39 évesek között 25% volt a nőtlenek vagy hajadonok kategóriájában és 11% a házasok között. Az utóbbi állítással egyetértők aránya a 40–49 évesek között 11% volt a házasok körében és 21% az elváltaknál. (10. ábra)

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

10. ábra A „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe” állítással egyetértők aránya különböző korcsoportokban egyedülállóknál és házasoknál, %

Mindez azt mutatja, hogy a hedonista mentalitás kevésbé fér össze a házassággal, mint más családi állapotokkal. Talán azért lehet így, mert a házasság inkább kíván együttműködést és kötöttségeket, kötelezettségeket figyelembe vételét – azért is, mert bármely korcsoportban a

gyermekesek aránya sokkal nagyobb a házások között, mint a nőtlenek vagy hajadonok, illetve az elváltak között.

Volt kérdés, hogy szívesen belemegyek-e élvezetes, de veszélyes helyzetekbe és volt kérdés a játékgépeken való játszás gyakoriságáról is.

A bármikor is játékgépeken játszó aránya 4,4%, de azok között, akikre legalább közepesen jellemző, hogy „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe”, ott 10%-os az arány.

Átlagosan 14% volt azok aránya, akikre inkább jellemző, hogy „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe”. Viszont a játékgépeken sokat játszó között 31% volt ezek aránya. Átlagosan 30% volt azok aránya, akikre az állítás inkább vagy többé-kevésbé jellemző volt, de a játékgépeken sokat játszó között 68%.

Mint itt láttuk átlagosan 14% volt azok aránya, akikre inkább jellemző, hogy „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe”, de a számítógépes játékokat sokat játszó között 32% volt az arányuk. Mint itt láttuk átlagosan 30% volt azok aránya, akikre az állítás inkább vagy többé-kevésbé jellemző volt, de a számítógépes játékokat sokat játszó között 51%.

A szerencsejátékot sokat játszó aránya átlagosan 2% volt, de akikre a „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe” állítás inkább vagy többé-kevésbé jellemző volt, ott 4%.

Mint fent láttuk átlagosan 14% volt azok aránya átlagosan, akikre inkább jellemző, hogy „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe”, de azoknál, akik gyakran isznak szeszes italt⁹ (legalább havonta néhányszor), ott 27%.

30% volt azok aránya, akikre a „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe” állítás inkább vagy többé-kevésbé jellemző volt, de azoknál, akiknél volt lerészegedés az elmúlt évben, ott 41%, akiknél nem volt, azoknál pedig 21%. Akikre a „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe” állítás „egyáltalán nem igaz”, azok aránya 52%, de akiknél volt lerészegedés az elmúlt évben, ott csak 39%, akiknél nem volt lerészegedés, azoknál pedig 62%.

Átlagosan azok körében, akiknél volt lerészegedés az elmúlt év folyamán, ott 21% volt azok aránya, akikre inkább jellemző, hogy „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe”, de ezen belül azok között, akik legalább havonta kétszer lerészegedtek, ott 27%.

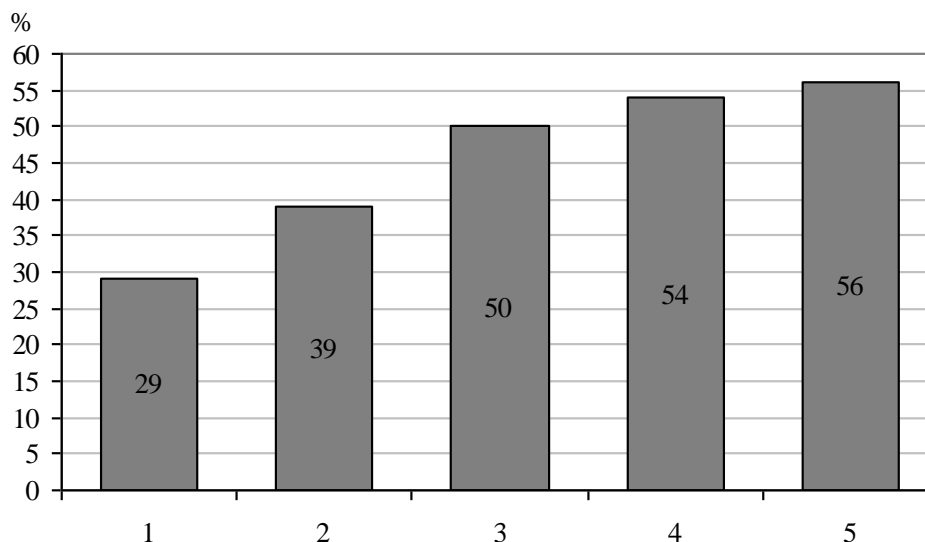
Átlagosan 14% volt azok aránya, akikre inkább jellemző, hogy „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe”, de akik szívesen néznek pornót, ott 21%, akik soha nem néznek, ott 9%.

Az időnként pornót nézők aránya növekedett a „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe” állítással növekvő mértékben (a minimális 1-től a maximális 5-ig) egyetértők kategóriáiban (11. ábra).

A „mikor helyes nemi életet élni” kérdésre válaszolók között átlagosan 19% volt azok aránya, akik szerint „bármikor, amikor az ember kívánja, és talál magának hozzá partnert”. Azok között, akik sokat szívesen szerencsejátékokat játszani, ott ez az arány 53% volt.

⁹ Mivel a „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe” összefügg az alkoholfogyasztás gyakoriságával, az „előfordul, hogy nem azt teszem, amit helyesnek tartok, hanem ami jól esik” viszont nem függ össze, így láthatólag nem annyira az élvezetkeresés állhat a gyakori ivás mögött, mint inkább az élvezetkeresés és a kockázatkeresés együtt, és közülük főként utóbbi. Tehát leginkább virtuskodásnak, vagy „izgalmas kalandnak” tűnik.

Mint láttuk a „mikor helyes nemi életet élni” kérdésre válaszolók között átlagosan 19% volt azok aránya, akik szerint „bármikor, amikor az ember kívánja, és talál magának hozzá partnert”. Azonban azok között, akik legalább néha szoktak pornót nézni, ott 33%. Ugyanezek az arányok a 20-34 éveseknél 24 és 39%, a 35-49 éveseknél 22 és 34% voltak.

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

11. ábra Az időnként pornót nézők aránya a „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe” állítással különböző mértékben (a minimális 1-től a maximális 5-ig) egyetértők kategóriáiban, %

Azok között, akik szerint „csak házasságkötés után” helyes nemi életet élni, a másik két kategória („ha szerelmesek egymásba a partnerek” és „komoly, tartós kapcsolat esetén”), valamint a „bármikor” esetében a legalább néha pornót nézők aránya sorra 17, 34, 41 és 64% volt. Ugyanezek az utóbbi arányok a 20-34 éves korcsoportban: 17, 36, 42, és 72%, a 35-49 éves korcsoportban pedig 26, 39, 28 és 70% voltak.

Akik legalább néha szoktak pornót nézni, azoknál átlagosan 54%-nál fordult elő ez legalább kéthavonta, a nemi életet „bármikor” megengedhetőnek tartóknál 69% esetében.

Azok között, akik a nemi élet szerintük való megengedhetőségéről és nemi partnereik addigi számáról is nyilatkoztak az előbbi illetően a „bármikor” véleményt vallók aránya 21% volt, de a legmagasabb partnerszámú kategóriában, a 8 vagy több partnert említőknél 53%. Utóbbiak aránya 15% volt, de a „bármikor” megengedhetőnek tartóknál 40%. Ugyanezek az utóbbi arányok a 20-34 éveseknél 16 és 33%, a 35-49 éveseknél pedig 21 és 51%.

Még a „bármikor” megengedhető véleményt vallók is zömmel elég fontosnak tartják a szexuális hűséget házasságban, ha maguk is házasok. Ami nem meglepő, az az, hogy az egyre megengedőbb vélemények szerint csökken azok aránya, akik szerint a hűség egy házasságban „nagyon fontos”. A „csak házasságkötés után”-tól a „bármikor”-ig a vélemények négy kategóriájában a „nagyon fontos” aránya 91, 83, 79 és 67% volt. A „bármikor” megengedhető véleményt vallók között is csak 4% tartja inkább nem fontosnak a házasságban a hűséget, és csak 10% legfeljebb közepesen fontosnak (míg az átlag 1 és 4%).

Az élettársi kapcsolatban élőknel szinte nincs olyan, aki szerint „csak házasságkötés után” lenne helyes nemi életet élni (hiszen ezzel önmagukat ítélnék el).

A látogató partnerkapcsolatban (LAT kapcsolat) élőknel a „szerintük nagyon fontos a szexuális hűség” kategória aránya a nemi élet megengedhetőségével kapcsolatos vélemény három kategóriájában (vagyis azoknál, akik szerint „csak komoly, tartós kapcsolatban”, akik szerint „ha szerelmesek egymásba a partnerek és „bármikor”) 73, 69 és 45% volt. Itt, a látogató partnerkapcsolatban élők között, de itt is csak a „bármikor” véleményt vallóknál eléggé leesik a hűség fontossága tudatának az aránya. De még náluk (látogató partnerkapcsolatban élők) is csak itt (a köztük is a legengedékenyebb véleményt vallóknál). Itt, a látogató partnerkapcsolatban élőknel mindkét kérdésnél (szexuális élet megengedhetősége és addigi nemi partnerek száma) eléggé megnőtt a választ nem adók aránya. Bizonyára mivel a kapcsolatuk is kétértelmű és bizonytalan, ezért végiggondolatlan lehet. Érthető az is, hogy 15-ről 33%-ra nőtt eddigre a „bármikor” vélemény aránya, ami lehet „életkori” és „erkölcsi” hatás is. Fontos még megjegyezni, hogy mindennek ellenére még a LAT kapcsolatokban élők zöme is lényegében fontosnak tartja a szexuális hűséget még a LAT kapcsolatokban is. Csak itt ez már érezhetően kezd némileg gyengülni és bizonytalanná is válni.

Az első házasságkötés előtti nemi partnerek száma és a hedonista mentalitás mértéke között pozitív összefüggés adódott, de némileg bizonytalan, hogy ez mennyire életkori hatás (mivel a fiatalabbakra nagyobb arányban lehet jellemző a nemi partnerek magasabb száma és a hedonista mentalitás is). Ugyanakkor a 35-49 évesek között is szignifikáns pozitív összefüggés mutatkozott a nemi partnerek magasabb száma és a hedonista mentalitás nagyobb mértéke között, ami valószínűsíti, hogy nem vagy nemcsak életkori hatás ez, hanem ténylegesen érvényesülő összefüggés.

A magasabb partnerszám összefüggött az előző évben történt (egy vagy több) lerészegedés tényével is, és a hedonista mentalitással is. Említésre méltó, hogy ezek hatása egymástól függetlenül is érvényesült. A hedonista mentalitást mérő „előfordul, hogy nem azt teszem, amit helyesnek tartok, hanem ami jól esik” változó minden kategóriájában jóval nagyobb partnerszámmal járt együtt a lerészegedés ténye. A hedonista mentalitás nagyobb mértéke viszont magasabb partnerszámmal járt együtt azok között is, akiknél nem volt lerészegedés az elmúlt évben.

A hipotézis lényegében beigazolódott. A hedonista mentalitás pozitívan függött össze a játékszenvedéllyel és negatívan a házassági állapottal. A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek pozitívan függtek össze a játékszenvedéllyel és az alkoholfogyasztás gyakoriságával is: a gyakoribb lerészegedés engedékenyebb nézetekkel járt együtt e téren. Ugyanakkor meglepő módon nem minden tekintetben volt szignifikáns kapcsolat az alkoholfogyasztás gyakorisága és a hedonista mentalitás között (a két utóbbit mérő változó közül csak az egyiknél volt kapcsolat). A hedonista mentalitás ugyanakkor pozitívan függött össze a pornónézés gyakoriságával, az pedig a nemi partnerek magasabb számával. Az első házasságkötés előtti nemi partnerek száma és a hedonista mentalitás mértéke között közvetlen pozitív összefüggés adódott, és ez nemcsak a kérdezettek összességében, hanem a 35-49 éves korcsoportban is kimutatható volt. Ez, valamint az említett többi eredmény is valószínűsítik, hogy ezen utóbbi ténylegesen érvényesülő ok-okozati összefüggés. Ugyanakkor elképzelhető, hogy a felmérés kiértékelésekor tapasztalt összefüggések tényezői között ellentétes irányú kapcsolatok is érvényesülnek, tehát azok kölcsönösen erősítetik egymást. A magasabb partnerszám egyrészt összefüggött az előző évben történt (egy vagy több) lerészegedés tényével is, másrészt a hedonista mentalitással is. Ezek hatása egymástól függetlenül is érvényesült.

7. hipotézis¹⁰: *A játékszenvedély, alkoholizmus, pornófüggőség, promiszkuitás, szexuális hűtlenség az átlagosnál gyakrabban vezet a partnerek közötti kommunikáció, kapcsolat elhanyagolásához, a konfliktusok agresszív kezeléséhez, a kapcsolattal való elégedetlenséghez és válási szándékhoz.*

(Gayerné, 1991; Atkins, 2001; Busby, 2010; Previti, 2004.)

Eredmények:

Az alkoholizmus és a családi problémák kapcsolatára hoz példát egy magyar tanulmány (Gayerné, 1991), míg két másik a hűtlenségnek a házasságra gyakorolt negatív hatását mutatja ki (Atkins, 2001 és Previti, 2004).

Egy közelmúltbeli amerikai kutatás (Busby, 2010) eredménye szerint pedig, ha viszonylag később, illetve főleg, ha csak a házasságkötés után kezdte egy pár a nemi életet, akkor gyakrabban volt jó a házasságuk minősége. Ennek a magyarázata az lehet, hogy akik korán kezdik a közös szexuális életet, rendszerint össze is házasodnak, mivel az idő előtti intim együttlétek miatt kapcsolatuk kusza lesz és bonyolult, amiből nagyon nehéz kilépni. Az ilyen meggondolatlanul, zavarosan induló kapcsolat azonban gyakran nem vezet jóra. Akik később kezdték a nemi életet, azok addigra, mire a szexuális élet megerősítette a kapcsolatukat, gyakrabban megtanultak rendesen kommunikálni egymással és tisztázták azt is, hogy egyformák vagy különbözőek-e az elképzeléseik az életről, ami a házasság alapja.

Mint a korábbi nemi partnerek száma és a párkapcsolat stabilitása közötti összefüggésről szóló fejezetben már említettük, az előzetes élettársi kapcsolatot követő házasságoknak a közvetlen házasságokénál nagyobb bomlékonysága hátterében egyes kutatók szerint az lehet az ok, hogy az élettársi kapcsolatok gyakran fokozatosan kezdődnek (Manning, 2005), a résztvevők mintegy belesodródhatnak (pl. egyre gyakrabban, egyre több éjt és napot együtt töltve). Az összeköltözés után a kapcsolat „tehetetlensége” folytán a párok belesodródhatnak a házasságba, amit így sokszor nem fontolnak meg eléggé és hiányzik az egymás iránti komolyabb elkötelezettség. Ezért valószínű, hogy ha volt már eljegyzés az élettársi kapcsolat előtt, akkor jobb lesz az azt követő házasság minősége és nagyobb a stabilitása, mint ha nem volt, minthogy az eljegyzés a megfontolás és elkötelezettség jele lehet (Stanley, 2006). Két kutatási eredmény is igazolja ezt az utóbbi feltevést (Brown, 2004, Rhoades, 2009).

Ide kapcsolódik az a kutatás (Sabia, 2009) is amelyben azt tapasztalták, hogy azok a lányok, akik később kezdtek nemi életet élni, jóval messzebb jutottak az iskolák elvégzése terén. A hatásnak csak egy kisebb részéért volt felelős a házasságon kívüli gyermekszülés, tehát a korán kezdett nemi életnek ettől függetlenül, önmagában is volt jelentős negatív hatása az iskolázottság szintjére. Talán a korán kezdett nemi élettel együtt járó pszichológiai és érzelmi károk (pl. a többiek által már kimutatott depresszió) magyarázhatják ezt. Az alacsonyabb iskolai végzettségűek között erősebb volt ez a kimutatott összefüggés, mint a magasabb iskolai végzettségűek között.

A 2009-es Családi kapcsolatok felmérés eredményei szerint a válaszadóknak átlagosan 17%-a beszélget napi egy óránál kevesebbet a párjával¹¹, ami a naponta szeszes italt ivóknál

¹⁰ A most következő, 7. hipotézis tesztelésekor kapott eredmények között volt néhány, amelynél a khi-négyzet, Pearson-féle szám értéke 0,05 és 0,2 között volt, és egy olyan, amelynél kevesebb 0,2 fölött. Ezek tehát nem biztos, bár még említésre méltó eredmények.

¹¹ Meglepően hosszú időket mondtak általában az emberek arra nézve, hogy napi, illetve heti átlagban mennyit beszélgetnek a párjukkal. Valószínűnek tűnik, hogy úgy értették ezt a legtöbben, hogy ennyi időt vannak vele ténylegesen együtt, egy lakásban, és a napi tevékenység (házi munka, evés, tisztálkodás, tévézés) során is általában váltanak vele pár szót. Tehát általában valószínűleg nem egy kifinomult, intellektuális párbeszédet

25%, a legalább hetente ivóknál 21%. Itt Pearson értéke 0,156 volt, ami miatt az eredmény már csak többé-kevésbé valószínűnek mondható, biztosnak nem. (Nem zárható ki lényegében teljesen, hogy csak statisztikai véletlen miatt mutatkozik összefüggés, nem úgy, mint a többi esetben.)

Míg a párkapcsolatban élő és átlagosan az elmúlt egy évben legalább egyszer lerészegedők között 50%-ra jellemző az, hogy párkapcsolati konfliktus esetén „békésen megbeszéljük a problémát”, a legalább hetente lerészegedőkre csak 41%-ban. A verekedés, veszekedés átlagos aránya az elmúlt egy évben legalább egyszer lerészegedők között 11% volt, a legalább hetente lerészegedőknél 23%. Pearson értéke 0,208, emiatt ez már csak némileg valószínű, bizonytalan eredmény.

Meglepően gyenge összefüggés mutatkozott a párkapcsolat minősége és alkoholfogyasztás mértéke között. Talán mert az alkoholfogyasztókat kérdeztük, és az ő szemszögükből nézve nem érzékelhetőek az általuk okozott problémák? (Talán jellemző lehet, hogy a túl sok alkoholt fogyasztók ezt nem veszik figyelembe, bagatellizálják, racionalizálják, illetve letagadják maguk előtt is. Így a „keves alkoholt fogyasztó veszekedősök” kategóriájába kerülhetett sok olyan ember¹², aki valójában túl sok alkoholt fogyaszt, illetve viszonylag gyakran lerészegedik.)

A szexualitás terén vallott szigorúbb/erkölcsös felfogás összefüggött a partnerkapcsolatokban a pozitív konfliktusmegoldási módok nagyobb gyakoriságával. Ez az eredmény némileg bizonytalan (a Person-féle szám értéke 0,069 volt, vagyis már némileg magas).

Vizsgáltuk a vallásosság hatását is. Csak a magukat nem vallásosnak mondók között volt szignifikáns az eredmény (Pearson: 0,011). Itt pedig csak azokat lehetett összevetni, akik szerint „bármikor” helyes nemi életet élni („amikor az ember kívánja és talál magának hozzá partnert”) és azokat, akik szerint csak akkor helyes „ha komoly, tartós kapcsolat alakult már ki a partnerek között”. A párjukkal az adódó nézeteltérést békésen megbeszélők aránya 35% volt a „bármikor” felfogását vallók között (n=19), és 53% azok között (n=44), akik szerint „csak komoly tartós kapcsolat esetén” helyes nemi életet élni. Akiknél a párjukkal való konfliktus általában veszekedéssel végződik, azok aránya 18% volt (n=10) a „bármikor” hívei között és 1% (n=1) a másik felfogást vallóknál.

Így, az eredmények szerint a szexualitás terén vallott szigorúbb/erkölcsös felfogás összefüggött a partnerkapcsolatokban a pozitív konfliktus megoldási módok nagyobb gyakoriságával. Ezt az eredményt így nem lehet a vallásosság hatásának tulajdonítani. Valószínűnek tűnik, hogy mivel akiknek csak elkötelezett párkapcsolatokban enged meg nemi kapcsolatokat a felfogása, azok megfontoltabban választották meg a jelenlegi párjukat (mint a „bármikor” felfogást vallók), tehát gyakoribb, hogy elég jól összeillenek, ezért eleve ritkábbak a nagyon kiélezett konfliktusok. Mivel a kapcsolatuk gyakrabban elkötelezett, mint a másik („bármikor”) felfogást vallóké, ezért ritkábban „engednek meg maguknak bármit”, ha

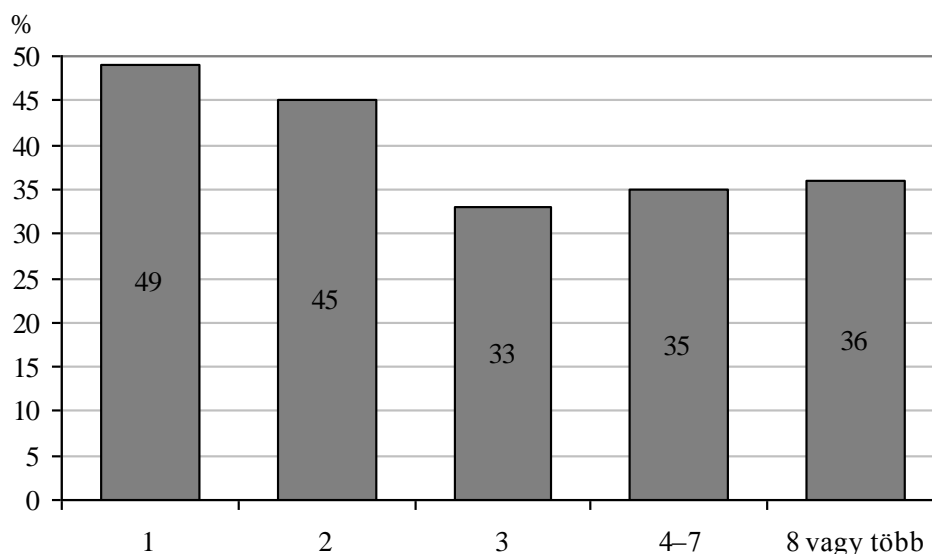
érthettek ezalatt, vagy akár praktikus dolgok alapos, részletes megtárgyalását – az ilyen szorosabb értelemben vett beszélgetés nyilván sokkal ritkább. (Ugyanis nagyon valószínűtlen az, hogy ilyen szorosabb értelemben vett párbeszéddel minden nap több órát töltene el a legtöbb pár.) Viszont józan feltevés az, hogy nemigen érthették bele az olyan tevékenységeket, amelyeket adott esetben kizárólag az egyik fél végez (pl. kerti munka). Így lényegében a „beszélgetés” valószínűleg általában „kommunikációval járó érdemi együttléte” jelent. Ilyen értelemben értendőek tehát a partnerükkel naponta ennyit vagy annyit beszélgetők arányai.

¹² E feltevés akkor igaz, ha az utóbbiak aránya a valóságban nagyobb, mint ami a 2009-es felmérésünk adatai alapján látszik.

konfliktus alakul ki a párjukkal. Ezen hipotetikus magyarázatok tesztelése további kutatások feladata lehet.

Nyugodtan megbeszéli az adódó párkapcsolati problémát, konfliktust az addigi életében 1 vagy 2 nemi partnert említők 59%-a, a legalább 4 partneresek 51%-a. Veszekedés, verekedés jellemző az 1-2 partneresek 6%-ánál, a legalább 4 partneresek 11%-ánál. Pearson értéke 0,121 volt. (Így ez bizonytalan összefüggés.)

Legfeljebb közepesen elégedett a konfliktuskezelés módjával az 1-2 partneresek 18%-a, a legalább 4 partneresek 26%-a. Maximálisan elégedett a konfliktuskezelés módjával az 1-2 partneresek 48%-a, a legalább 4 partneresek 35%-a.

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

12. ábra Azok aránya, akik jelenlegi párkapcsolatukban maximálisan elégedettek a konfliktuskezelés módjával, az addigi nemi partnerek száma szerint, %

Válófélben van vagy benne és partnerében is felmerült a válás gondolata az elmúlt egy évben: az 1-2 partnereknél 3%, a legalább 4 partnereknél 9%. Pearson értéke 0,052 volt (vagyis az összefüggés kissé bizonytalan).

Maximálisan elégedett a kapcsolatával az 1-2 partnereknél 64%, a legalább 4 partnereknél 52%. Legfeljebb közepesen elégedett az 1-2 partnereknél 8%, a legalább 4 partnereknél 14%. Pearson értéke 0,063 volt (vagyis az összefüggés kissé bizonytalan).

Csak a konfliktuskezelés módjával való elégedettségnek volt egyértelműen szignifikáns a kapcsolata a nemi partnerek addigi számával. Így is adódik a következtetés, hogy a sok partnerről beszámoló párok kapcsolatai rosszabb minőségűek (12. ábra). A többi, kissé bizonytalan eredmény is egyaránt ebbe az irányba mutat.

A kérdés az, hogy milyen az ok-okozati összefüggés, illetve az előzetes szelekció szerepe.

Előzetes szelekció lehet-e az itt tapasztalt összefüggés oka? Vajon pszichés, szociális szempontból hátrányos helyzetű, sérült, illetve „nehezen összeférhető” személyiségek az átlagosnál jóval nagyobb arányban az ilyen „sokpartneres” személyek, és ezért bomlanak föl az átlagosnál gyakrabban a kapcsolataik?

Talán a követett gyakorlat, vagy életmód önmagában, az előzetes szelekciótól függetlenül is magyarázó erővel bír? Valamilyen ideológiai, kulturális, értékrendi okból nem veszik

nagyon komolyan a kapcsolatot, leértékelik azt vagy benne a tartósságot, hűséget, és már kis vagy közepes nehézségek esetén is nem egyszer megszakítják? A szakítások sora pedig talán egyre inkább pszichésen sérültté, türelmetlenné, bizalmatlanná teszi őket, és ezért rosszabbak (egy adott időpontban, átlagosan) a párkapcsolataik?

Ha az előzetes szelekció magyarázza az összefüggést, vagyis, hogy a sokpartneresek általában „problémás emberek”, akkor az ilyenek között feltehetően az átlagosnál nagyobb lehet a pszichoszomatikus tünetektől szenvedők vagy az öngyilkosságot megkísérlők aránya. Tény az, hogy elég kicsi azok aránya a válaszadók között, akiknek volt öngyilkossági kísérlete, vagy pszichoszomatikus tünetekről számolnak be¹³. Az öngyilkossági kísérletekről is, meg a pszichoszomatikus tünetekről beszámolók is inkább az idősebb korosztályokból kerülnek ki, míg a válások zöme 30-45 éves korban történik. Tehát úgy tűnik, hogy a válások zömét nemigen magyarázhatja a felek „pszichésen problematikus volta”.

Az emberek többségére jellemző már, hogy felbomlik vagy a házasságuk, vagy a párkapcsolatuk. Mivel ez a többségre jellemző, az erősen problematikus személyiségek aránya pedig elég csekélynek mutatkozott, így a rendkívüli mértékű pszichés problémák csak a válásoknak, illetve a kapcsolatok felbomlásának csak egy kisebb részét magyarázhatják, minden valószínűség szerint.

Ugyanakkor a nemi élettel kapcsolatban engedékeny fölfogás nagyon gyakorivá, jellemzővé vált, ennek a nagymértékű terjedése jól látszik az adatokból. Ezért ez a tényező jelentős mértékben kínálkozik magyarázó tényezőnek.

E kérdések további kutatást kívánnak.

Aki szokott szerencsejátékot játszani, azoknál 46% szokta békésen megbeszélni a párjával adódó nézeteltérést, aki nem, annál 55%. Pearson értéke 0,117. (Így ez bizonytalan összefüggés.)

A szerencsejátékosok valaha is megkötött házasságaiból legalább 27% bomlott fel, a többiekéből legalább 16%.

Az első házasságok 42%-a bomlott fel szerencsejátékosoknál, míg a többieknél a 24%-a.

A valaha házasságot kötöttekből két vagy több házasságot kötött a szerencsejátékosok 23%-a, a többiek 10%-a.

A hetente többször ivók 36%-a elvált, szemben az átlagos 25%-kal.

A házasságban való hűséget legfeljebb közepesen fontosnak tartók (5%) között a kapcsolatukkal legfeljebb közepesen elégedettek aránya 47% volt, a nagyon fontosnak tartók (74%) között csak 18%. Maximálisan elégedett volt a kapcsolatával előbbieknél 25%, utóbbiak között 43%. A házasságban a hűséget maximálisan fontosnak tartotta átlagosan 74%. Ennek az aránya az elégedettség növekedésével nőtt: 36, 65, 67, 72 és 81% volt a párkapcsolatukkal mindinkább elégedettek kategóriáiban.

Az erős összefüggés világos. Csak az a kérdés, hogy mi magyarázhatja azt:

A) Vajon igazolja ez a 7. hipotézist, hogy *a hűtlenség rontja a párkapcsolat minőségét*?

B) Vagy arról van szó, hogy aki kevésbé elkötelezett a párja felé, az a hűséget sem tartja annyira fontosnak, meg a kapcsolatáért sem tesz annyit, hogy az igazán jól működjön?

C) Vagy esetleg az az összefüggés érvényesül, hogy aki csalódott a párjában, vagy rosszul érzi magát a kapcsolatában, az emiatt már kifelé tekinget, és kezdi magában leértékelni a hűséget?

¹³ Ami a pszichoszomatikus tünetek viszonylag kis arányát illeti, a szív- és vérnyomásproblémák aránya nagyobb, de azoknak nemcsak pszichés hátterük lehet. A többi pszichoszomatikus tünetnél is így van ez, de ennél különösen.

Könnyen lehet, hogy mind a három feltevés igaz, és egyszerre érvényesülnek, egymást is erősítve, de nem tudni, hogy melyik milyen arányban.

A hűséget legfeljebb közepesen fontosnak tartó házasságok között csak 24% volt maximálisan elégedett a kapcsolatával, a maximálisan fontosnak tartók között 65%. A nagyon fontosnak tartók 7%-a volt elégedett legfeljebb közepesen a kapcsolatával, a legfeljebb közepesen fontosnak tartóknak a 32%-a.

A hűséget legfeljebb közepesen fontosnak tartó házasságok (5%) között a párjukkal napi egy óránál kevesebbet beszélgetők aránya 47% volt, a nagyon fontosnak tartók között csak 15%. A hűséget nagyon fontosnak tartó élettársi kapcsolatban élők között a konfliktust békésen megbeszélők aránya 53% volt, szemben az átlagos 51%-kal és a veszekedősöké, verekedősöké 12%, szemben az átlagos 16%-kal.

A hűséget maximálisan fontosnak tartó élettársi kapcsolatban élők 50%-a elégedett maximálisan a kapcsolatával, szemben az átlagos 43%-kal.

Az első házasság esetében válóokként saját hűtlenségüket megnevezők között a nemi életet „bármikor” megengedhetőnek tartók aránya 56% volt. Egyébként a „bármikor” véleményt vallók aránya a 15-61 évesek között 19% volt. Nagyobb életkori csoportokat tekintve a 20-34 évesek között volt a legmagasabb az arány, 24%. Az elváltak között magasabb volt az átlagosnál, 26%, és köztük a 35-49 éves elváltak között 29%, az 50-61 éves elváltak között 24%. Ez utóbbi arányokkal lehet összevetni az 56%-ot.

Megjegyzést érdemel, hogy míg a 35-49 éveseknél a „bármikor” véleményt vallók aránya 21% volt, az e korcsoportba tartozó elváltaknál 29% volt ez az arány. Az 50-61 éveseknél 14% vallotta e vélemény, de az e korcsoportba tartozó elváltaknál már 24% mondta ezt magáénak.

Akinél házastársa hűtlensége volt a válás oka, ott csak 16% volt a „bármikor” véleményt jelölők aránya.

Akinél a saját hűtlensége volt a válás oka, azoknál 79% volt a 8 vagy több partnert említők aránya.

Akinél a házastárs hűtlensége volt a válás oka, ott 18% volt a 8 vagy több partnert említők aránya.

Általában az elváltak aránya 25%, de akinél volt az első házasságkötése előtt felbomlott élettársi kapcsolat, ott 33%. Ez azt mutatja, hogy növeli a házasság előtti korábbi másik élettársi kapcsolat az utána kötött házasság felbomlásának valószínűségét. Azt nem lehet ennek alapján tudni, hogy ez előzetes szelekció hatása-e vagy hogy mennyire az.

A házasság előtti párkapcsolatok szempontjából a következő négy kategóriát hoztam létre:

1 – nem volt nemi kapcsolata házastársával első házasságkötésük előtt, és rajta kívül mással sem volt,

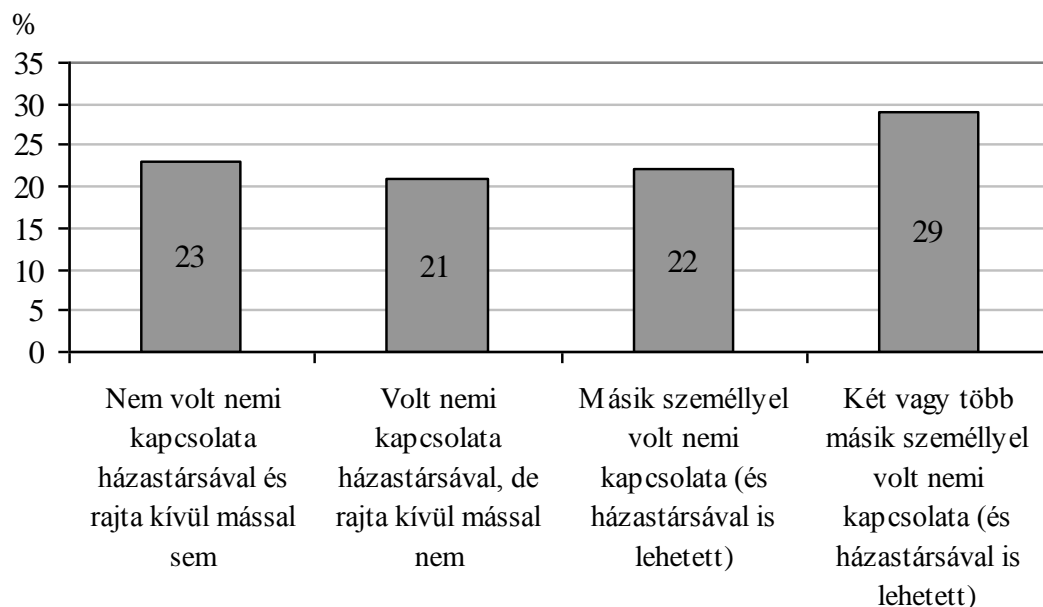
2 – volt nemi kapcsolata házastársával első házasságkötésük előtt, de rajta kívül mással nem volt,

3 – házastársán kívül volt egy másik személlyel nemi kapcsolata az első házasságkötése előtt (házastársával pedig lehet, hogy volt, lehet, hogy nem volt a házasságkötése előtt),

4 – házastársán kívül volt 2 vagy több másik személlyel nemi kapcsolata az első házasságkötése előtt (házastársával pedig lehet, hogy volt, lehet, hogy nem volt a házasságkötése előtt).

E négy kategóriában azok aránya, akiknek felbomlott az első házassága 23, 21, 22 és 29% volt (13. ábra). Ez azt mutatja, hogy az előzetes élettársi vagy LAT kapcsolatok növelik a

válás valószínűségét, de csak azok, amelyek felbomlottak. Ha a leendő házastárssal volt nemi kapcsolata, az láthatólag nem.

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

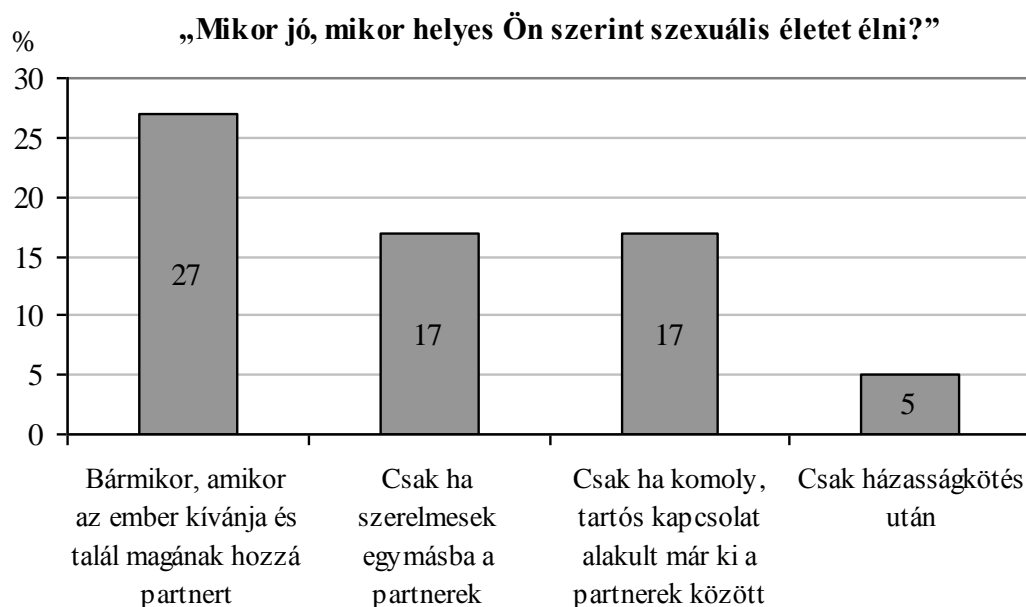
13. ábra Elváltak aránya az első házasságot megelőző nemi kapcsolatok száma szerint, %

Az elváltak aránya még szorosabb összefüggést mutat a nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetekkel (14. ábra), mint a házasságot megelőző nemi kapcsolatok számával (13. ábra). Talán az lehet ennek az oka, hogy a korábbi nemi kapcsolatok meglétét a válaszadók régebben, még a házasságkötés előtt érvényesülő nézetei befolyásolták, amelyek a házasság folyamán talán, de nem feltétlenül, még mindig érvényesültek. A jelenleg vallott felfogás időben közelebbi a házassághoz, mint az, amely a házasságkötés előtt érvényesülhetett, ezért valószínűbb, hogy a házasság folyamán is hathatott, például a házastársi hűtlenség előmozdításával. Illetve a nemi kapcsolat egyediségének, a hűségnek a felértékelése elkötelezettebb párkapcsolatra utal, az ilyenben pedig a felek feltehetőleg inkább kímélik egymást konfliktus esetén, mert fontosabb nekik a kapcsolat fennmaradása.

A hipotézis tesztelésével kapcsolatos eredmények összefoglalásaként elmondható, hogy a nem vallásosak között a szexualitás terén vallott szigorúbb/erkölcsös felfogás összefüggött a partnerkapcsolatokban a pozitív konfliktusmegoldási módok nagyobb gyakoriságával. (Így ezt nem lehet a vallásosság hatásának tulajdonítani.) Valószínűnek tűnik, hogy mivel akiknek csak elkötelezett párkapcsolatokban enged meg nemi kapcsolatokat a felfogása, azok megfontoltabban választották meg a jelenlegi párjukat (mint a „bármikor” felfogást vallók), tehát gyakoribb, hogy elég jól összeillenek, ezért eleve ritkábbak a nagyon kiélezett konfliktusok. Mivel a kapcsolatuk gyakrabban elkötelezett, mint a másik („bármikor”) felfogást vallóké, ezért ritkábban „engednek meg maguknak bármit”, ha konfliktus alakul ki a párjukkal. Ezen hipotetikus magyarázatok tesztelése további kutatások feladata lehet.

Az eredmények alapján az a következtetés is adódik, hogy a több nemi partnerről beszámoló párkapcsolatai rosszabb minőségűek. Néhány biztos és több, kissé bizonytalan eredmény is egyaránt ebbe az irányba mutat. Valószínűnek tűnik, hogy ennek nem csak az

előzetes szelekció lehet az oka olyan értelmében, hogy a párkapcsolatok minőségét a rosszabb párkapcsolatokba előzetesen kiválogatódók pszichés problémái rontanák. Az ilyen problémák ugyanis viszonylag ritkának mutatkoztak, főként a viszonylag fiatalabbak között, míg a párkapcsolati viselkedést befolyásoló erkölcsi felfogás változása generációról generációra erőteljes, és különösen a fiatalabb generációkban érvényesülő, gyakori tényező. Ezért utóbbi hatásával, mint okkal is reálisnak látszik számolni.

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

14. ábra A valaha is házasságot kötöttek (és nem özvegyek) között az elvált családi állapotúak aránya a nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek kategóriáiban, %

A párkapcsolatban a hűség leértékelése összefüggött a párkapcsolat rosszabb minőségével. A hipotézis mellett, hogy a hűtlenség rontja a párkapcsolat minőségét más magyarázatok is adhatók erre. Ezek a tényezők a gyakorlatban egymást is erősíthetik. Mértékük, szerepük, egymáshoz való viszonyuk tisztázása további kutatások tárgya lehet.

A hűség leértékelése és a nemi élettel kapcsolatos nézetek engedékenysége pozitívan függtek össze a válás gyakoriságával. A házastársi hűtlenség szerepét és a pár tagjai egymás iránti elkötelezettségének mértékét tételezhetjük fel lehetséges közvetítő tényezőkként. Egy kutatás (Billingham, 1987) kimutatta, hogy minél alacsonyabb az elköteleződés szintje egy kapcsolatban, annál hajlamosabbak a felek verbális és fizikai erőszak alkalmazására a konfliktusok kezelésében.

A hedonista gondolkodásmód és az erkölcsi ambivalencia (időnként általa helytelennek vagy veszélyesnek tartott dolgot szokott tenni) az átlagosnál nagyobb mértékben van jelen azoknál, akik időnként pornót szoktak nézni. Ezek egyre gyakoribbá váltak a nemi partnerek nagyobb addigi számával összefüggésben is. Mindez azt sejteti, hogy a pornót nézők között az átlagosnál kisebb lehet a partner iránti elkötelezettség és nagyobb a hűtlenségre való készség. A fiatal párok között a párkapcsolati konfliktusaik kezelésével való elégedettség fordítottan arányos volt az addigi partnerszámmal is és a pornográfia nézésével is.

Így valószínűnek tűnik, hogy mivel a magasabb partnerszám, a pornográfia nézése és a párkapcsolati konfliktusok rossz kezelése összefüggnek, az elköteleződés hiánya lehet közöttük az összekötő kapocs a valóságban. Azt nem mutatta ugyan ki az idézett felmérés, hogy a pornó nézése nemcsak kifejezte a hűtlenségre vagy partnerváltogatásra hajló gondolkodásmódot, illetve az elkötelezettség hiányát, hanem erősítette is. (Ilyen ok-okozati hatásokat egy egyszeri, keresztmetszeti vizsgálattal általában nehéz kimutatni, még ha ott is vannak.)

Viszont érdemes megfontolni, hogy a szexualitás különösen intim, ugyanakkor általában mindenkire nagy hatással levő, területe az emberi életnek. A pornográfia általában nem két házaspár közötti szerető és elkötelezett párkapcsolat bemutatását jelenti, nem ilyesmi a célja. A tartalma általában személytelen szexuális kapcsolat (Flood, 2009), emellett gyakran különböző perverziók. Nyilván az ilyenek szellemi tartalma, üzenete nem a szeretettili és monogám párkapcsolatról szól. Így a pornográfia által terjesztett felfogások ellentétesek a párkapcsolat, a család fenntartásához szükséges értékekkel. Logikus, hogy az ilyen értékeket sugalló, ugyanakkor a nézőre jelentős hatással levő filmek (vagy képek) rendszeres nézése befolyásolja az azokat nézők gondolkodásmódját, és így távolodnak a szeretettili és monogám párkapcsolat eszményétől és közelednek a hűtlenség vagy partnerváltogatás gondolatához (esetleg valamilyen bizarr, és valószínűleg pszichésen szintén igencsak rossz hatású perverzióhoz).

A pornót gyakran nézők szexuális igényei is irreálisak lehetnek a pornó hatására, bizonyára ez is szerepet játszik abban, hogy a partnerükkel kevésbé elégedettek, mint azok, akik nem szoktak pornót nézni. Igaz, hogy ennek a fordítottja is elképzelhető magyarázatként, hogy a partnerükkel kevésbé elégedettek gyakrabban néznek pornót. Ebben az esetben a pornó nézése egyfajta vészjel is lehet a partner számára. Nyilván szerepet játszik ez abban, hogy aggodalmat, bizonytalanságot kelt ez a tevékenység a pornót nézők partnereiben, akik ilyenkor joggal érezhetik úgy, hogy szexuális szempontból mintegy lenézi őket a partnerük.

A partnerkapcsolat nem megfelelő alakulásának csak jelzője és talán egyfajta „fájdalomcsillapítója” lehet ilyen esetben a pornográfia, de nem a gyógyszere. Sőt, az, hogy a pornót néző fél (általában a férfi) a szexualitás tekintetében idejét, figyelmét a korábbinál nagyobb mértékben fordítja erre, az az addiginál még kevésbé teszi lehetővé, hogy a párkapcsolata, vagy ezen belül a párja felé irányuló szexuális kapcsolata javításával törődjön.

8. hipotézis: *A játékszenvedély, alkoholizmus, pornófüggőség, promiskuitás, szexuális hűtlenség az átlagosnál gyakrabban vezet pszichoszomatikus betegségekhez, álmatlansághoz, saját maga vagy gyermeke szorongásához és öngyilkossági kísérlethez.*

(Gordon, 2004).

Eredmények:

Aki gyakrabban játszik számítógépes játékokat, az ritkábban aggódik. A legfeljebb ritkán aggódók aránya 42, 47, 58 és 63% volt a számítógépes játékokat játszókat kategóriáiban a gyakoriság növekedése szerint.

Aki gyakrabban játszik számítógépes játékokat, az ritkábban alszik rosszul. Akinél a rosszul alvás soha vagy szinte soha nem fordul elő, azok között a legalább mérsékelten gyakran számítógépes játékokat játszókat aránya 23%, akik között rossz alvás ritkán előfordul, azok között 15%, és akik gyakran vagy szinte mindig rosszul alszanak, azok között a legalább mérsékelten gyakran számítógépes játékokat játszókat aránya már csak 10%. Megfordítva, 63,

72 és 80% a számítógépes játékokat soha nem játszó aránya a rossz alvás gyakoriságának hasonlóképpen növekvő fokozatai szerint.

Ugyanez volt tapasztalható a 35 év alattiaknál is, tehát nem tűnik életkori hatásnak. Iskolai végzettség szerint csak a legfeljebb 8 osztályt végzeteknél volt egyértelműen szignifikáns az eredmény. Ott is a már tapasztalt összefüggés adódott.

Három településtípuson – mindenhol, kivéve a fővárost – szignifikáns volt az eredmény. (Mindenholt az ismert összefüggés adódott, kivéve a megyeszékhelyeket, ahol U alakú, bár szintén lényegében ilyen az összefüggés a számítógépes játszás gyakorisága és a rossz alvás között.)

Amikor egyszerre vettük figyelembe a településtípust és az iskolai végzettséget, akkor azt tapasztaltuk, hogy a legfeljebb 8 osztályt végzeteknél egyértelműen pozitív volt a hatás, a középiskolát végzeteknél többnyire nem volt szignifikáns, de ahol volt, ott pozitív volt (megyeszékhelyeken), viszont szakmunkásképzőt végzeteknél (városokban) és felsőfokú végzettségűeknél (Budapesten és megyeszékhelyeken) U alakú összefüggések adódtak. Tehát itt a sok játszásnak is volt negatív hatása¹⁴.

A több internetezés jobb alvással jár, a kevesebb rosszabbal. Ez így volt a 35 év alattiak között is, és általában a településtípusok és iskolai végzettség minden mérhető kategóriájában is.

A gyakran internetezők között gyakoribb volt, hogy ritkán aggódnak, és ritkább az, hogy gyakran.

A szerencsejátékok (bármikor) játszó 11%-ánál fordul elő emésztőrendszeri probléma, a nem játszó 5%-ánál. Pearson értéke 0,065, tehát már nem teljesen biztos összefüggés.

Általában is, és a 35 fölöttiek között is, a mérsékelt ivóknak (havonta néhányszor vagy 1-2 havonta) volt a legkevesebb szív- és vérnyomásproblémájuk. A legtöbb azoknak volt, akik egyáltalán nem isznak alkoholt, míg a gyakran ivóknál (naponta vagy hetente többször) közepes mértékű volt az ilyen problémák aránya¹⁵.

A naponta ivók között az átlagosnál több a soha nem és a gyakran aggódó. 15% a 9%-kal, és 26% a 18%-kal szemben. A soha nem ivók között csak a gyakran aggódó több: 26% a 18%-kal szemben.

A naponta ivók lényegesen jobban, a soha nem ivók valamivel rosszabbul alszanak az átlagosnál (ugyanis az arányok alakulása ilyen).

Berúgás aránya az elmúlt évben: Akiknél volt ilyen, ott ritkább volt a szív- és vérnyomásprobléma, valamint az aggódás, mint akiknél nem volt.

A pornót legalább néha nézőknél 37% mondta, hogy (az első vagy egyetlen) gyermeke fél valamitől, akik soha nem néznek, ott csak 25%. Az összefüggés a várt irányú. A férfiak esetében ezek az arányok az „igen”-nél 29%, a „nem”-nél 22% (Pearson 0,060, az összefüggés kicsit bizonytalan), míg a nők esetében utóbbi arányok 50 és 25% (Pearson: 0,000, az összefüggés biztos). A férfiaknál némileg bizonytalan az összefüggés, nőknél viszont egyértelmű és erős.

A 35-49 éveseknél 20 és 43% a félős gyermekek aránya, a „nem” és „igen” esetében (Pearson: 0,000, biztos összefüggés). Elmondhatjuk, hogy a 35-49 éveseknél, az átlagosnál

¹⁴ Talán a legfeljebb 8 osztályt végzeteknek és középiskolát végzeteknek a bizonytalan munkapiaci vagy egzisztenciális helyzetük miatt lehet inkább szükségük erre. A másik két kategória esetében viszont a túl sok játék számukra már szembemegy az életük egyéb kötelezettségeivel, és emiatt van bennük több feszültség.

¹⁵ Lehet, hogy ez utóbbi inkább orvosi, biokémiai és népegészségügyi kérdés, semmint pszichés vagy szociológiai jellegű.

erősebb az összefüggés (és valószínűleg a 20-34 évesek gyermekei között tapasztaltnál is erősebb). Magyarázat lehet, hogy a viszonylag idősebb szülők gyermekei is átlagosan idősebbek, és előlük a szülők már valószínűleg kevésbé rejtegetik az ilyen filmeket (talán azt is kevésbé tiltják, hogy maguk is nézzenek ilyeneket) és ezért ezek tartalma gyakrabban okoz szorongást. Több ok magyarázhatja azt, hogy főként a nőknél bizonyult erősnek az összefüggés. Elképzelhető, hogy a pornó gyakori nézése miatt az anya nem egyszer talán elhanyagolhatja a gyermekét, illetve mivel a gyermekek általában erősebben kötődnek az anyjukhoz, érzékenyebben érinti őket az, ha az anyjukat vonja el tőlük valami gyakorta, mint ha az apjukat. Az is lehet, hogy mivel az anyjukkal szorosabb a kapcsolatuk, a pornó kevésbé van tőlük elzárva, vagy inkább felkelti az érdeklődésüket, esetleg nagyobb hatást gyakorol rájuk az, amit látnak belőle, ha az anyjuk néz pornót, mint ha az apjuk.

Úgy tűnik, hogy az összes gyermek mintegy 5-6%-a első sorban vagy kifejezetten a pornó miatt szoronghat, vagy legalábbis az ő esetükben tűnik úgy, hogy szoros összefüggés van e tényezővel. A pornót néző szülőknél 37% a félős gyermekek aránya (szemben a nem nézőkkel, ahol 25%), és e gyermekek egyharmadánál (a pornót néző szülők gyermekeinek mintegy nyolcadánál) főként a pornó, vagy valamilyen ahhoz kapcsolódó tényező okozhatja a szorongást¹⁶.

A leggyakoribb a szív- és vérnyomásprobléma azoknál, akiknek egy partnerük volt (30%). Ennél ritkább azoknál is, akiknek több volt (18-21%), és azoknál is, akiknek nem volt (14% - nyilván zömmel fiatalok). A 35 év felettiek között a szív- és vérnyomásproblémák aránya csökken a partnerszám növekedésével. (40, 40, 31, 29, 30, 23% a nemi partnerek számának növekvő kategóriáiban). Mind általában, mind az idősebbeknél magyarázat lehet talán az, hogy a több partneresek ziláltabb életet élnek vagy negatívabbak a körülményeik, ezért nem tudtak „megállapodni” egy sikeres házasságban, és ezért a körükben nagyobb a halandóság. Így azért lenne közöttük kisebb a szív- és érrendszeri problémások aránya, mert a hiányzók, akik miatt kisebb az arány már meghaltak a felmérés idejére.

A partnerrel még sosem rendelkezők aggódnak a legkisebb arányban. A többiek közül a 8 vagy több partneresek között valamivel nagyobb az átlagosnál a sosem aggódók aránya, 14% az átlagos 8%-kal szemben.

Az egyik lehetséges magyarázat a „kihalás”, mint az előző tapasztalatnál.

Az is elképzelhető, hogy az átlagos életkor növekedésével kiválogatódnak a legmagabiztosabbak, akik hódítanak, nyernek (jónéhány partnert megszerezve maguknak) és ezzel arányban egyre kevésbé izgulnak azon, hogy valamit esetleg nem tudhatnak elintézni maguknak.

Egy további lehetőség, hogy a leginkább felelősségteljes gondolkodásúak a leginkább aggódósak is, és talán éppen az átlagosan felelősségteljes gondterheltek és a „kalandorok” válnak el mindinkább élesen egymástól az életkor növekedésével?

Tehát a 3 lehetséges magyarázat szerint azért egyre kisebb a gondterheltek aránya a magasabb partnerszámúak között az életkor növekedésével, mert vagy egyre magabiztosabbá váltak, vagy egyre felelőtlenebbé, vagy, mert szó szerint kihaltak, belehaltak a zavaros viszonyaikba és csak a „gondosak” maradtak meg.

Legfeljebb 8 osztályt végzetteknél és felsőfokú végzettségűeknél U alakú volt az összefüggés, de másként, éppen ellentétesen. A 8 osztályt végzetteknél a kevés partneresek

¹⁶ Nem sikerült azt a hipotetikus magyarázatot alátámasztó szignifikáns összefüggést találni, hogy a pornót néző szülőknél rossz lenne a szülők kapcsolata, és a gyermek valójában a szülei konfliktusai miatt szorongana, nem a pornó miatt. Így ez nem tűnik valószínű magyarázatnak.

voltak erősen aggódások, és a sok partneresek kevéssé, míg felsőfokú végzettségűeknél a kevés partneresek voltak nyugodtabbak, és a sok partneresek szorongók. Középiskolát végzeteknél az 1 és a 8 vagy több partneresek a felsőfokú végzettségűekre hasonlítottak, a 2 partneresek a legfeljebb 8 osztályt végzetekre.

Elképzeltető, hogy a legfeljebb 8 osztályt végezteknek a felelősségteljesebbeknek van csak kevés partnere és ők jobban felfogják a hétköznapi, pl. megélhetési gondokat, míg a sok partnereseknek talán egy felelőtlen, sodródó, „ahogy lesz, úgy lesz” hozzáállás érvényesül, és mivel keveset gondolkodnak, a gondjuk is kevesebb.

Ugyanakkor a felsőfokú végzettségűeknél talán az adódik, hogy itt a hétköznapi gondok kevésbé erőteljesek, és inkább az okoz feszültséget, ha valaki a saját környezete normáinak nem igazán tud megfelelni. Itt pedig a „rendezett élet” az eszmény, amivel kevéssé fér össze a sok partner.

Az is lehet, hogy a több partner az egymást követő szakítások révén tényleg növeli a csalódottságot, szomorúságot, bizalmatlanságot, a hipotézisnek megfelelően és így oka a feszültségnek.

Egy másik lehetőség, hogy a feszültség csak közös ok révén van kapcsolatban a sok partnerrel, nem annak a következményeként. Talán rossz családi háttér vagy (részben helytelen erkölcsi felfogás miatt is) szerencsétlenül alakuló életút következménye lehet mindkettő.

Sokkal nagyobb a jól alvók aránya a 0 partneresek és valamivel nagyobb a 8 vagy több partneresek között, mint az átlag. Az 1 partneresek kicsit rosszabb alvók az átlagosnál.

A hipotézis csak kis részben igazolódott. A pornót nézők gyermekeinél gyakoribb volt a szorongás, mint azokénál, akik nem néznek. Gyenge, bizonytalan összefüggés mutatott a szerencsejátékot játszóknál gyakoribb szorongására. Ugyanakkor a hipotézissel szemben a szorongás ritkább volt az átlagosnál a gyakran internetezők vagy számítógépes játékokat játszóknál. A naponta ivók között több volt az átlagosnál a soha nem és a gyakran aggódó. Az alkoholfogyasztás nagyobb mértéke a szorongás és alvászavarok mértékét csökkentette, valamint a szív- és érrendszeri panaszokét is (utóbbit főként a „mérésékelt ivás”).

A több korábbi nemi kapcsolat, illetve partner a szorongók kisebb arányával járt együtt. Ennek több lehetséges magyarázata elképzelhető¹⁷, amelyeket későbbi kutatások tesztelhetnek. Ugyancsak későbbi kutatásokra vár az utóbbi eredmény iskolai végzettséggel való bonyolult összefüggései hátterének feltárása is.

9. hipotézis *A partnerek közötti kommunikáció, kapcsolat elhanyagolása, a konfliktusok agresszív kezelése, a kapcsolattal való elégedetlenség, a válási szándék és a válás az átlagosnál gyakrabban vezet pszichoszomatikus betegségekhez, álmatlansághoz, saját maga vagy gyermeke szorongásához, valamint gyermeke iskolai teljesítményének csökkenéséhez.* (Choi, 2008; Coyne, 2001; Johnson, 2002; Kiecolt-Glaser, 2001; Overbeek, 2006; Proulx, 2007; Sigle-Rushton, 2005; Stroschein, 2005; Sun, 2002; Whisman, 2006; Wood, 2007.)

Eredmények:

¹⁷ Talán azért egyre kisebb a gondterheltek aránya a magasabb partnerszámúak között az életkor növekedésével, mert idővel egyre magabiztosabbá váltak, vagy azért, mert talán egyre felelőtlenebbé. Végül elképzelhető, hogy eredetileg éppen a sok nemi kapcsolatot átélők között volt magasabb a szorongók aránya, de az ilyenek körében az idő előtti halandóság is magasabb volt, és így viszonylag magasabb életkorban azért már csak kevesebb közöttük a szorongó, mint a kisebb partnerszámúaknál, mert a magasabb partnerszámú szorongók már korábban meghaltak.

Említésre méltó korábbi kutatási eredmények a hipotézissel kapcsolatban, hogy a házassági konfliktus növelte a depresszió gyakoriságát (Choi, 2008), 3,7-szeresére növelte a nagyívás kialakulásának kockázatát (Whisman, 2006), az alkoholizmus mellett más pszichés problémák kialakulásának a valószínűségét is növelte (Overbeek, 2006) és az öngyilkossági kísérletekét is (Kaslow, 2000). Szívbetegknél a betegség súlyossága és az életben maradásuk valószínűsége összefüggött a házasságuk minőségével (Coyne, 2001). Több vonatkozásban szorosan összefüggött a rossz egészségi állapot a házassági konfliktussal (Kiecolt-Glaser, 2001).

A később elváló szülők gyermekeinek az intellektuális teljesítménye a válás előtt is és a válás után is folyamatosan romlott. Az önbecsülésük viszont a válásig csökkent, onnan megint növekedett (Sun, 2002). A később elváló szülők gyermekeinél már a válás előtt nagyobb volt a szorongás és a depresszió, valamint az antiszociális viselkedés szintje az átlagosnál. Utóbbi nem nőtt a válás után, de a szorongás és a depresszió szintje igen (Stroschein, 2005). Az elváló vagy különváló felnőttek pszichés egészsége már a válás előtt rosszabb volt az átlagosnál, de a válás után tovább romlott (Wade, 2004).

A 2009-es "Családi kapcsolatok" felmérésünk eredményei szerint az elváltak között jóval kevesebb a „gyakran” aggódó, mint az együtt élő házasok között (29% szemben a 41%-kal), viszont valamivel több a „soha nem” (10 és 6%) és jóval több a „mindig vagy szinte mindig” aggódó (26 és 17%).

Az elváltak és a házasok aggódásának mértéke mindegyik iskolai végzettségi kategóriában hasonlóan alakult: A 8 osztályt (legfeljebb 8 osztályt) végzettek között 32 és 41% a „gyakran”, 11 és 9% a „szinte soha”, és 36 és 25% a „szinte mindig” aggódók aránya elváltakra, illetve házasokra. Ugyanezek az arányok a szakmunkásképzőt végzetteknél: 22 és 37% a „gyakran” aggódóknál, 47 és 44% a „szinte soha” plusz a „ritkán” aggódóknál, valamint 31 és 20% a „szinte mindig” aggódóknál. A középiskolát végzetteknél: 34 és 48% a „gyakran” aránya, 45 és 39% a „szinte soha” plusz a „ritkán” aránya, és 21 és 13% a „szinte mindig” aránya. Az egyetemet vagy főiskolát végzetteknél 27 és 36% a „gyakran” aránya, 57 és 52% a „szinte soha” plusz a „ritkán” aránya, és 17 és 13% a „szinte mindig” aránya.

Kor szerint tekintve a tizenévesektől a 45-59 évesekig meredeken, de lassulva nő a legalább gyakran aggódók aránya, majd némileg csökken.

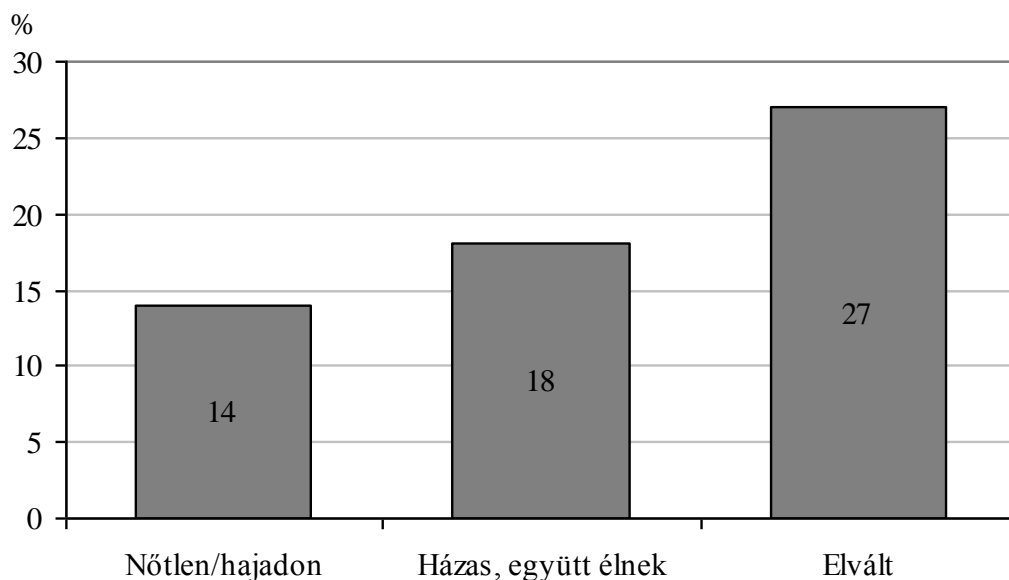
Az egyes korkategóriákon belül 20-34 éveseknél még csak a „8 osztályt végzettek” kategóriája szakad el a többitől, mert ott jóval nagyobb a gyakran aggódók aránya, mint a szakmunkásképzőt végzetteknél. A másik három iskolai végzettségi kategória között ilyen szempontból kicsi a különbség. Az ennél idősebbek között viszont minden iskolai végzettségi kategória között nagyok a különbségek.

A „szinte mindig” aggódók aránya a 35–49 évesek között családi állapot szerint a következőképpen alakult: nőtlen/hajadon esetében 14%, házas/együttélők esetében 18%, az elváltak esetében pedig 27% (15. ábra).

A „nőtlen, hajadon” kategóriába tartozók kevésbé aggódósak még az együtt élő házasoknál is. Ez különösen így volt a „8 osztályt végzettek”-nél és a „középiskolát végzettek”-nél. A szakmunkásképzőt végzetteknél inkább enyhe polarizálódás volt megfigyelhető (kicsit több a „szinte soha” és „szinte mindig” aggódó köztük, mint az együtt élő házasoknál). Az egyetemet vagy főiskolát végzetteknél pedig csak a „szinte soha” és a „ritkán” terén volt különbség: az előbbi a még nem házasoknál, utóbbi a házasok esetében volt gyakoribb.

Mindez talán főként korhatás lehet, mert a nőtleneket és hajadonokat még többnyire a szüleik tartják el, nem kell annyira félniük pl. a munkanélküliségtől és általában nem nekik

kell eltartaniuk másokat. Az idős korral járó betegségek és a miattuk való aggodalom se nagyon lehet rájuk jellemző. Lehet, hogy a sajátos minták a legfeljebb 8 osztályt végzetteknek és a középiskolát végzetteknek az átlagosnál valamiképpen rosszabb helyzetére utalnak.

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

15. ábra A „szinte mindig” aggódók aránya a 35–49 évesek között családi állapot szerint, %

Az elváltak között jóval nagyobb a gyakran vagy szinte mindig rosszul alvók aránya, 41%, mint az együtt élő házassok között, ahol 31%. Az özvegyek között még nagyobb, 52%, míg a nőtlének vagy hajadonok között csak 18%.

Ugyanez volt a helyzet a 20-34 évesek között – 46 és 21% – és a 45-59 évesek között is, ahol 45 és 31% volt a két arány.

A legalább gyakran rosszul alvók aránya a „nőtlen, hajadon” kategóriában 17% volt a fiatalabbak és 30% volt az idősebbek között.

Vagyis a legalább gyakran rosszul alvók aránya az "elváttak és külön élő házassok" (e két kategóriát egybevéve), az "együtt élő házassok", valamint a "nőtlenek vagy hajadonok" között 50, 21 és 17% volt a fiatalabbak és 47, 31 és 30% volt az idősebbek között. Látható, hogy főleg az "elvátt és külön élő házassok" családi állapot kedvezőtlen hatású a rossz alvás szempontból. A „nőtlen, hajadon” kategória előnye e tekintetben viszonylag kicsi, és az is csak a fiatalabbak között mutatkozik meg.

Az öngyilkossági kísérletek tekintetében az „igen” aránya (tudniillik „valaha is volt-e” öngyilkossági kísérlete) 11% volt az elváttaknál és 7% az együtt élő házassoknál.

Akik egy óránál kevesebbet beszélgetnek a párjukkal naponta, azok között 42% mondta, hogy első gyermeke fél valamitől, akik többet beszélgetnek azok között csak 25-31% mondta ezt. Pearson értéke 0,205. Így ez az összefüggés már meglehetősen bizonytalan.

A párjukkal napi egy óránál kevesebbet beszélgetők között a legalább gyakran rosszul alvók aránya 40% volt, szemben az átlagos 30%-kal. Ugyanez az arány csak 21% volt azoknál, akik napi 2-3 órát beszélgetnek a párjukkal, és 34% (a harmadik legmagasabb) azoknál, akik napi több mint 5 órát.

A korkategóriák közül csak az 50-61 éveseknél volt szignifikáns az összefüggés a rosszul alvás és a beszélgetés mennyisége között. Náluk a gyakran rosszul alvók átlaga nagyobb, mint a vizsgált népesség egészében, 35%. Itt is hasonló tendencia látható, mint a teljes népességnél: 52% a rosszul alvók aránya a párjukkal legkevesebbet beszélgetőknél, 25% azoknál, akik napi 2-3 órát és 43% azoknál, akik a legtöbbet beszélgetnek. U alakú az összefüggés a beszélgetés mennyisége és a rosszul alvás között.

A népesség égeszére vonatkozóan a rosszul alvás és a beszélgetés mennyisége közötti kapcsolatot főként az idősebbek között tapasztalt összefüggés határozta meg, ugyanis a többi korcsoportnál ezen összefüggés nem volt szignifikáns.

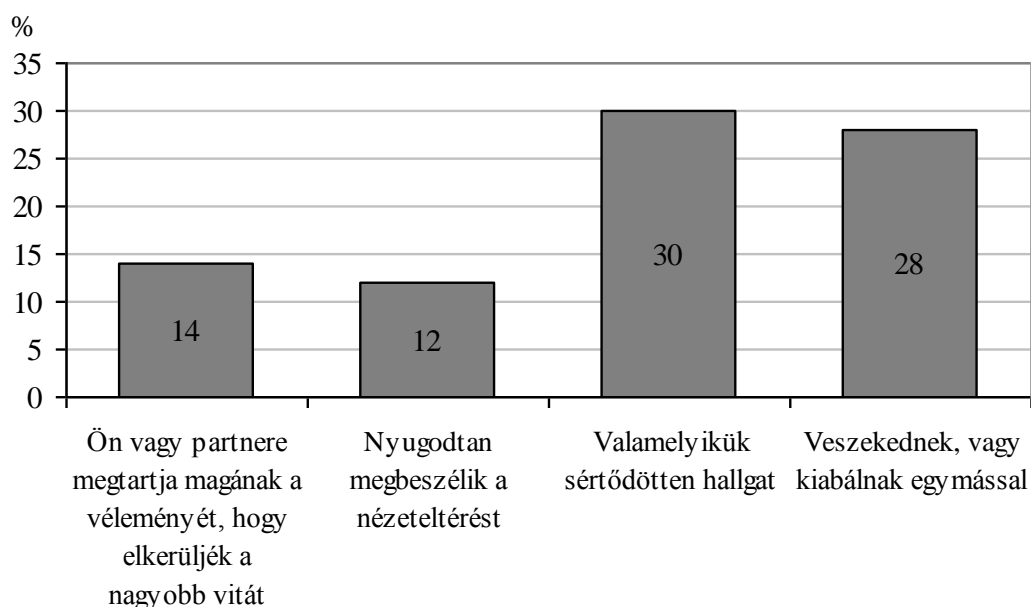
Az asztmásoknál 44% volt a „nyugodtan megbeszéljük a nézeteltérést” aránya és 36% a „valamelyikük sértődötten hallgat” lehetősége. Amíg a nem asztmásoknál ugyanezek 56% és 21%. Ennek ellenére Pearson értéke 0,235, vagyis az összefüggés bizonytalan.

Akik „nyugodtan megbeszéljük” a párjukkal való konfliktust ott 5%-uknak van emésztőrendszeri problémája, akik veszekednek, ott 15%-nak.

Akik „nyugodtan megbeszéljük” a párjukkal való konfliktust ott 25%-uknak van vérnyomásproblémája, akik veszekednek, ott 31%-nak.

Ez korkategóriák szerint csak a 35-49 éveseknél volt statisztikailag megfelelően elemezhető. Itt a szív- vagy vérnyomásproblémák átlagos aránya 21%. Azoknál, akik megtartják maguknak a véleményüket 32%, a veszekedősöknél, verekedősöknél 30% (de az esetszám csak 8 fő), a nyugodtan megbeszélőknél 20%, azoknál, ahol egyik fél sértődötten hallgat, ott 17% (de az esetszám csak 12 fő).

A nyugodtan megbeszélőknél és a véleményüket megtartóknál a „szinte mindig” aggódók aránya 12 és 14%, a veszekedőknél és a sértődötten hallgatóknál 28 és 30% (16. ábra).

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

16. ábra A „szinte mindig” aggódók aránya a párkapcsolati konfliktusok jellemző megoldási módjainak kategóriáiban, %

Akik nyugodtan megbeszélnek, és akik megtartják a véleményüket, azoknál 28% a legalább gyakran rosszul alvók aránya, a sértődötten hallgatóknál 36%, a veszekedő vagy verekedőknél 48%. A nyugodtan megbeszélőknél 6%-nak volt már öngyilkossági kísérlete, a veszekedőknél vagy verekedőknél 13%-nak (de utóbbiaknál esetszám csak 9 fő).

Ahogy az várható volt, a nyugodtan megbeszélők sokkal elégedettebbek a konfliktusmegoldási módokkal, mint a veszekedők, a többiek a kettő között vannak.

A konfliktusmegoldási módjaikkal maximálisan elégedett, eléggé elégedett és legfeljebb közepesen elégedettek aránya 42, 35 és 22% volt. E három csoportban az emésztőrendszeri problémák aránya 5, 6 és 13%.

A szív és vérnyomásproblémák tekintetében csak a párkapcsolati konfliktusaik megoldási módjával „egyáltalán nem” elégedettek kicsi (2,2%-os) csoportja vált el élesen a többitől, ahol e kis csoportban a szív- és vérnyomásproblémások aránya 70% volt (n=14), míg az átlag esetében ez 27% volt. P: 0,000.

A legfeljebb ritkán aggódók között a konfliktusmegoldási módjaikkal "maximálisan elégedett", "eléggé elégedett" és "legfeljebb közepesen elégedett"-ek aránya 48, 41 és 34% volt. Ugyanezen arányok a „szinte mindig” aggódók között 15, 17 és 22% volt.

A legfeljebb 8 osztályt végzettek elemzése a legfeljebb ritkán aggódók között a konfliktusmegoldási módjaikkal "maximálisan elégedett", "eléggé elégedett" és "legfeljebb közepesen elégedett"-ek aránya 42, 33 és 20% volt. Ugyanezen arányok a „szinte mindig” aggódók között 22, 26 és 30% volt.

Az egyetemet vagy főiskolát végzettek elemzése a legfeljebb ritkán aggódók között a konfliktusmegoldási módjaikkal "maximálisan elégedett", "eléggé elégedett" és "legfeljebb közepesen elégedett"-ek aránya 48, 54 és 51% volt. Ugyanezen arányok a „szinte mindig” aggódók között 11, 13 és 16% volt.

Elképzelhető, hogy a legfeljebb 8 osztályt végzettek kategóriájában az átlagosnál sokkal rosszabb anyagi helyzet miatt hevesebbek a párkapcsolati konfliktusok, és mind ezek, mind a rossz anyagi helyzet lehet a háttér a nagyobb fokú aggódásnak. Bár ugyanolyan jellegű összefüggés jött ki a legfeljebb 8 osztályt végzetteknél, mint az egyetemet vagy főiskolát végzetteknél, mégis az aggódók aránya magasabb, és arányuk növekedése is magasabb volt a legfeljebb 8 osztályt végzetteknél, mint az egyetemet vagy főiskolát végzetteknél. (A skála másik végéről pedig a fordítottja mondható el.) Ennek alapján a feltevés valószínűbbnek tűnik, mint az ellenkezője. Ezt a kérdést további kutatás vizsgálhatná alaposabban.

Akik maximálisan elégedettek a párkapcsolati konfliktusaik kezelésének a módjával, azok között 27% szokott legalább gyakran rosszul aludni, akik legfeljebb közepesen elégedettek a párkapcsolati konfliktusaik kezelésének a módjával, azok között 38%.

7, 6 és 8% volt az öngyilkosságot valaha is megkísérlők aránya a kapcsolatukkal maximálisan, eléggé és közepesen elégedettek között. A nem vagy egyáltalán nem elégedettek között viszont összesen 18% (n=8).

Egyrészt lehet, hogy nem merült föl a kért partnerkapcsolatában az elmúlt egy év folyamán a válás gondolata. Másrészt lehet, hogy egyikőjük gondolt rá. Végül pedig lehet, hogy vagy mindketten gondoltak rá, vagy (lényegében) már válófélben is vannak. E három lehetőség aránya átlagosan 89, 6 és 5% volt általában a válaszadók között. Azoknál, akik konfliktus esetén megtartják maguknak a véleményüket 89, 9 és 3% voltak ezek az arányok, a nyugodtan megbeszélőknél 95, 3 és 2%, a sértődötten hallgatóknál 79, 12 és 8%, végül a veszekedőknél 63, 16 és 21%.

A gyakran veszekedők kapcsolatai rendkívül bomlékonynak bizonyulnak. Ugyanakkor valószínűleg már közel kerülnek a felbomláshoz, mire odáig jut a kapcsolat, hogy rendszeresen veszekednek a felek. Kérdés, hogy a veszekedés mennyiben ok, mennyiben tünete valamilyen megoldani, feldolgozni nem tudott problémának. Utóbbi esetben egy (vagy több) ilyen háttérprobléma lehet a veszekedésnek is és a kapcsolat felbomlásának is a közös oka.

A válófélben levő férfiakra tűnik úgy, hogy szerintük „nem fél a gyerek”. A nőknél egyébként is magasabb a kérdezett szerint félős gyermekek aránya¹⁸.

A válás közelében levőknél 36% a szinte mindig aggódók aránya, ahol egyikük gondolt a válásra ott 29% a szinte mindig aggódók aránya, a többiekénél 16% a szinte mindig aggódók aránya ($P: 0,027$). Iskolai végzettség szerint tekintve csak a szakmunkásképzőt végzeteknél volt ez mérhető, ahol a válás közelében levőknél 50%-nak ($n=8$), ahol az egyikük gondolt a válásra ott 36%-nak ($n=9$) és a többiekénél 17%-nak adódott a szinte mindig aggódók aránya. Életkor szerint pedig lényegében csak a 35-49 éveseknél volt ez mérhető, ahol 38% ($n=9$), 36% ($n=8$) és 16% voltak az arányok.

Az együtt élő házasoknál 17%, az elváltaknál 26% volt a szinte mindig aggódók aránya. Ugyanezek az arányok a legfeljebb 8 osztályt végzeteknél 25 és 36%, szakmunkásképzőt végzeteknél 20 és 31%, középiskolát végzeteknél 13 és 21% ($n=9$) és az egyetemet vagy főiskolát végzeteknél 13 és 17% ($n=5$). Ugyanezek az arányok a 20-34 éveseknél 9 és 47% ($n=7$), a 35-49 éveseknél 18 és 27% és az 50-61 éveseknél 20 és 20%.

6% volt a szinte mindig rosszul alvók aránya azoknál, akiknél nem merült föl a válás, 6%, és 24% ($n=11$) azoknál, akiknél az egyik félnél fölmerült, illetve akiknél már a válás határán vannak. Tehát utóbbiak esete különül el élesen.

6% volt öngyilkosságot valaha megkísérlők aránya ott, ahol nem merült föl válás gondolata az előző egy év folyamán, és 16% ott, ahol fölmerült.

Együtt élő házasoknál 28% volt a félős gyermekek aránya az életük folyamán legfeljebb 2 nemi partnert és 34% a minimum 4-et említőknél. Pearson értéke 0,081, az összefüggés kissé bizonytalan.

Az együtt élő házasoknál a pornót soha nem nézők gyermekei 26%-ban, a legalább néha nézőké 37%-ban féltek valamitől.

A hipotézis lényegében beigazolódott. Az elváltak között gyakoribb az aggódás, a rossz alvás és az öngyilkossági kísérlet, mint a házasok között. Gyakoribb a rossz alvás azok között, akik napi átlagban kevesebbet vannak együtt kommunikatív kapcsolatban a párjukkal. A párkapcsolati konfliktusok agresszívebb megoldása a szorongás és rossz alvás nagyobb gyakoriságával, valamint az emésztőrendszeri, és a szív- és vérnyomásproblémák nagyobb gyakoriságával járt együtt.

Elképzelhető, hogy a legfeljebb 8 osztályt végzetek kategóriájában az átlagosnál sokkal rosszabb anyagi helyzet miatt hevesebbek a párkapcsolati konfliktusok, és mind ezek, mind a rossz anyagi helyzet a háttére lehet a nagyobb fokú aggódásnak. Eredményeink alapján ez a feltevés valószínűbbnek tűnik, mint az ellenkezője. Ezt a kérdést további kutatás vizsgálhatná alaposabban.

Elképzelhető, hogy a rendszeresen veszekedő párok kapcsolatai sem mind bomlanak végül föl, és láthatólag a konfliktusokat nyugodtan megbeszélők kapcsolatainak egy része is

¹⁸ Talán azért lehet így, mert szorosabb az anyáknak a gyerekekkel a kapcsolatuk és jobban észreveszik, ha fél? Vagy azért, mert a nők gyakrabban félnek és mindkét nem magából indul ki, a maga szorongását vetíti ki a gyermekére?

fölbomlik. Mégis tény, hogy igen szoros kapcsolat van a konfliktusmegoldás módja és a kapcsolat bomlékonysága között.

A gyakran veszekedők kapcsolatai rendkívül bomlékonynak bizonyulnak. Ugyanakkor valószínűleg már közel kerülnek a felbomláshoz, mire odáig jut a kapcsolat, hogy már rendszeresen veszekednek a felek. Kérdés, hogy a veszekedés mennyiben ok, és mennyiben tünete valamilyen megoldani, feldolgozni nem tudott problémának. Utóbbi esetben egy (vagy több) ilyen háttérprobléma lehet a veszekedésnek és a kapcsolat felbomlásának is a közös oka.

Amint a 2b hipotézis tesztelése eredményeinél említettük, az elvált szülők gyermekei között kisebb volt a kifejezetten jó iskolai eredményt elérő gyermekek aránya, mint az együtt élő házások gyermekei között.

10. hipotézis *Vallás és más, a párkapcsolatokat, házasságot, családot erősítő tényezők pozitív szerepe: A faluról, vallásosságról, a szülőkkel való szoros és jó kapcsolatról, az iskolai családi életre nevelésben való részesedésről feltételezem, hogy ezek miatt gyakoribb a házassági szándék, a házasságban az életre szóló választás szándéka, a párkapcsolatban a konfliktusok nyugodt, békés kezelése, és gyakoribb a párkapcsolatban az együttlést, illetve a kommunikációt. Ritkább az, hogy a szülő nem ismeri gyermeke tanulmányi átlagát, és ritkább a válási szándék. Az okok terén az ellenkező véleletekről (budapesti, nem vallásos, gyenge a szülőkkel való kapcsolat, nem részesült iskolai családi életre nevelésben) ellenkező hatásokat, eredményeket tételezek fel.*

Eredmények:

A pár tagjainak vallásossága, ezen belül a templomba járásuk gyakorisága, fordított arányban lehet a válási valószínűséggel. Ennek több oka lehet. Az egyik, hogy a gyakoribb templomba járás intenzívebb vallásosság jele lehet. Ez pedig azt jelentheti, hogy a szeretet, önfeláldozás, gondoskodás vallásos értékeit intenzívebben törekednek megvalósítani a kapcsolataikban, házasságukban (Mahoney, 1999). Egy másik ok, hogy a vallási közösség (gyülekezet, plébánia) informális, vallási alapú baráti közösségeinek tagjai támogatják a pár tagjait problémák esetén. Az ilyen támogatás erősítheti a házassági elkötelezettséget, a házasság sikeres működése esetén plusz pszichés jutalmat jelent, csökkenti a konfliktusokat, és elősegíti ezek megoldását. Ezen kívül segít a házasságot terhelő terhek, problémák csökkentése terén és ellensúlyt, lebeszélést jelenthet a válási szándék felmerülése esetén, hangsúlyozva a vallás ezzel ellentétes normáját. Egy harmadik tényező, hogy egyes gyülekezetekben, közösségekben a házasságot erősítő, gazdagító szolgálatok, szemináriumok vannak (Wilcox, 2004). A lelkész is adhat olyan tanácsot, amely segíti a házassági problémák megoldását, valamint kitartásra buzdíthat és ellenezheti a válást. Végül a gyakori templomba járás az előzetes szelekció jele is lehet: a vallási csoportokhoz inkább konzervatív és kockázatkerülő emberek csatlakoznak (Wilcox, 2002) – vagyis olyanok, akik eleve inkább ellenzik a válást.

A vallásosság a házasságra való pozitív hatását kifejezheti a szociális normák tiszteletben tartásával, és támogató társas hálózatok működtetésével (Mahoney, 2001), de elősegítheti a problémák megoldását is (Lambert, 2006, Beach, 2008), valamint házasságot segítő erényekre buzdít. Az imádság a problémák megoldására való törekvésre készíthet, valamint pozitív viselkedésre, megbocsátásra és elkötelezettségre (Beach, 2008). A vallás szentségnek tekinti a házasságot, és ez a transzcendens szemlélet arra bátorítja a párokat, hogy legyenek egymás iránt elkötelezettek és pozitívan tekintsenek a kapcsolatukra (Mahoney, 2003).

A házasságra felkészítő tanfolyamokon a vallásnak ilyen szempontból pozitív szerepét is el lehetne mondani (Brown, 2008, Lichter, 2009). Mivel a lelkészekkel már sikeres együttműködés alakult ki e téren, valószínű, hogy ők a házasságra felkészítő tanfolyamok során sikeresen tudnak alkalmazni vallásos elemeket is (Markman, 2004).

A vallásosság esetében a magát legvallásosabbnak mondó, „az egyháza tanítása szerint” vallásos kategória mellett „a maga módján vallásos” és a „nem vallásos” kategóriákat vizsgáljuk¹⁹. Azon jelenleg partnerkapcsolatban levő nem házasok aránya, akik a „szeretne-e a jelenlegi partnerével házasságot kötni” kérdésre igennel válaszoltak az első kategóriában (leginkább vallásosak) 48% volt, a másodikban 31%, a harmadikban (nem vallásosak) 26% (Pearson: 0,011).

Párjával konfliktus esetén általában nyugodtan megbeszélik a nézeteltérést az egyházuk tanítása szerint vallásosak (továbbiakban: EV) 55%-a, a maguk módján vallásosak (továbbiakban: MMV) 58%-a és a nem vallásosak (továbbiakban: NV) 50%-a (Pearson: 0,009).

A megkérdezett házasok között a szexuális hűséget házastársak esetében nagyon fontosnak tartja EV 88%-a, MMV 73%-a és NV 73%-a (Pearson: 0,010).

Az elváltak aránya EV-nél 7%, MMV-nél 10, NV-nél 14%. A valaha is házasságot kötött és még nem özvegy családi állapotúak között viszont 11, 16 és 23% ezek az arányok (Pearson: 0,000). Azért nagyobb itt a különbség az EV és az NV között, mert az EV-k között csak 34% a nőtlenek vagy hajadonok aránya, míg az NV-k között viszont 40%. Tehát az NV-k ritkábban vagy később házasodnak, és az elváltak aránya annak ellenére nagyobb köztük, mint az EV-nél, hogy kisebb a valaha is házasságot kötöttek aránya.

Az újránházasodás csökkentheti az "elvált" kategóriába tartozók arányát. Ezért az iménti eredmények csak a jelenlegi családi állapotot mutatják. Azonban más változó segítségével tisztább képet kaphatunk a válaszadók életútjáról. A valaha is első házasságukat megkötöttek között azok aránya, akiknél ez felbomlott az EV-nél 17% volt, az MMV-nél 23% és az NV-nél 32% (Pearson: 0,005).

Láthatólag az NV-k között többféle változót használva is mintegy kétszer akkora arány mutatkozik a válás aránya, mint az EV-knél.

A nőtlenek vagy hajadonok aránya a 20-34 évesek között EV-knél 62%, MMV-knél 61%, NV-knél 72% volt. Ez azt mutatja, hogy NV-k később vagy kisebb arányban kötnek házasságot, mint EV-k (és MMV-k).

Élete folyamán legalább 4 nemi partnere volt az EV-knél 20%-nak, MMV-knél 35%-nak, NV-knél 45%-nak (Pearson: 0,000). Utóbbi arányok a 20-34 éveseknél 20, 45 és 52%, a 35-49 éveseknél 29, 44 és 55% és az 50-61 éveseknél 17, 27 és 42% (Pearson három utóbbi

¹⁹ A „bizonytalan abban, hogy vallásos-e vagy sem” kategória aránya meglehetősen kicsi volt, és talán ez lehet az egyik oka, hogy gyakran nehezen értelmezhető eredményeket mutat. Így ennek elemzésétől eltekintünk.

Az „egyháza tanítása szerint vallásos” kategóriába nemcsak olyanok kerültek, akik rendszeresen járnak templomba. Ez a válasz illetve identitás az esetek egy kisebb részében valószínűleg csak az adott felekezettel, annak kulturális és erkölcsi hagyományaival való többé-kevésbé erős azonosulást jelent. Ez lehet az egyik oka annak, hogy nem mindenki az egyháza (általában valószínűleg katolikus vagy református) tanításának megfelelő választ adott egyes kérdésekre. Egy másik oka ennek az lehet, hogy még a rendszeresen templomba járók között is bizonyos fokig jelen lehet a szekularizáció, az egyházuktól való eltávolodás ebben vagy abban a kérdésben. Ez a kategória (rendszeresen templomba járók) ugyanakkor mégis valószínűleg nagyobb arányban követi szorosan az egyháza tanítását, mint aki az ennél tágabb „az egyháza tanítása szerint vallásos” kategóriában van. Elemzésre mégis inkább ez utóbbit használjuk, mert még ez is viszonylag kis arányú, de a rendszeresen templomba járóké még valamivel kisebb. Az „egyháza tanítása szerint vallásos” kategória még így is elég sokat megmutat a vallásosság valószínű hatásából ahhoz, hogy alkalmas eszközként használhassuk.

esetben: 0,001). Láthatólag a vallásosság erősen a házasságon kívüli nemi kapcsolatok ellenében hat. Ez így volt az egyes életkori csoportokon belül is. Bár a magukat „az egyházuk tanítása szerint” vallásosaknak definiálóknál is előfordult azok tanításával ellentétes viselkedés, de kisebb arányban, és az ebbe a kategóriába tartozók sem mind járnak rendszeresen templomba, egy kisebb részüknél ez a minősítés csak egyfajta kulturális identitás jele lehet.

Hasonlóképpen szorosan összefüggött a nemi partnereknek az első házasságkötés előtti magasabb száma a vallásosság alacsonyabb mértékével, az egyes korcsoportokon belül is.

A házasságán belül a konfliktusok kezelésének a módjával maximálisan elégedett volt az 50-61 évesek között²⁰ EV-k 51%-a, MMV-k 42%-a és NV-k 45% (Pearson: 0,007).

Általában maximálisan elégedett volt a kapcsolatával a 20-34 évesek között EV-knél 82%, MMV-knél 61%, NV-knél 60% (Pearson: 0,000).

A településtípusok hatását illetően vegyes a kép. A jelenlegi partnerükkel házasságot kötni akarók aránya Budapesten és a községekben volt a legmagasabb, így U alakú összefüggés adódott. A településtípusoknak ugyanez a hatása volt tapasztalható a maguk módján vallásosak és a 20-34 évesek között is.

A nézeteltérést partnerükkel nyugodtan megbeszélők aránya Budapesten és a községekben az átlag alatt volt (egyenként 51%, szemben az átlagos 55-tel). Így itt is U alakú összefüggés tapasztalható. Ennek ellenére a nézeteltérések kezelésével maximálisan elégedettek aránya csak Budapesten volt az átlagos alatt, a községekben nem, ott éppen az átlagnak megfelelő volt. Az elváltak aránya korcsoportok szerint a 35-61 éveseknél mutatott szignifikáns összefüggést. Ott Budapesten volt a legmagasabb az első házasságukat megkötötték között azok aránya, akiknek az felbomlott (39%), és a községekben a legalacsonyabb (23%). Az 50-61 évesek között pedig 47 és 17% volt ez a két arány.

A szexuális hűséget a házasságukban maximálisan fontosnak tartók aránya, a házasok között, iskolai végzettség szerint, a középiskolát végzetteknél a területek szerint szignifikáns különbségeket mutatott: ezen arány a legmagasabb a megyei jogú városokban volt (85%), majd a községekben (77%), végül Budapesten (62%).

A partnerükkel érdemi, kommunikatív együttlétben keveset együtt levők aránya a 35-49 évesek között Budapesten volt messze a legmagasabb, a többi településtípuson viszonylag kevésbé különbözött. (Az 50-61 éveseknél viszont az ilyenek aránya Budapesten is hasonlóan alacsony volt, így itt lényegében nem volt különbség.)

A házasságon kívül szülések arányában nem adódott érdemi különbség a településtípusok között, azokéban viszont, akik állították, hogy már volt abortuszuk a budapesti arány volt a legmagasabb (22%), kétszerese a községekben adódónak²¹.

A 35-49 évesek között a legalább 4 addigi nemi partnert említők aránya a községekben alacsonyabb, Budapesten jóval magasabb volt az átlagosnál. A 20-34 évesek között viszont nem volt lényeges különbség a településtípusok között, sőt, az arány a községekben (44%), még kicsit magasabbnak is adódott, mint Budapesten (41%).

Azon válaszadóknál, akiknek nagyon jó volt a kapcsolatuk az édesapjukkal²², ott az első házasságukat megkötötték között a felbomlott első házasságok aránya (21%) valamivel

²⁰ A többi korkategóriában az eredmény nem volt szignifikáns.

²¹ Mind a házasságon kívül szülések, mind az abortuszok aránya jóval kisebbnek adódott, mint az országos makrostatisztikai adatok alapján várható lett volna (tehát ezekről még a külön, lezárt borítékba helyezett, garantált anonimitású kérdőíven is csak viszonylag kevesen adtak információt).

alacsonyabb volt az átlagnál (25%). A jelenlegi párkapcsolatukkal maximálisan elégedettek aránya az apjukkal nagyon jó kapcsolatban levőknél 67% volt, magasabb az átlagos 60%-nál. Utóbbi arányok a maguk módján vallásosak között 66 és 60%, a nem vallásosak között 64 és 53% voltak. Ezt azért fontos kiemelni, mert az édesapával való nagyon jó viszony jóval gyakoribb volt az átlagosnál az egyházuk tanítása szerint vallásosak között. A vallásosság pedig összefüggött a párkapcsolattal való elégedettséggel. Azonban látható, hogy az apával való jó viszony a vallásosságtól függetlenül is a párkapcsolattal való maximális elégedettségnek az átlagosnál nagyobb arányával járt együtt.

Az édesapjukkal nagyon jó kapcsolatban levő 15-34 éves korcsoportba tartozók között 25% volt a legalább 4 nemi partnert említők aránya. Az apjukkal viszonylag jó kapcsolatban levőknél 28% volt, a többiekénél²³ 34% volt ez. A 35-61 éveseknél ezek az arányok 43, 51 és 58% voltak, a teljes népességben pedig 32, 44 és 57%. A nem vallásosaknál 39, 55 és 56% (utóbbinál n=19) voltak ezek az arányok, ami azt mutatja, hogy az édesapával való nagyon jó kapcsolat a vallásosságtól függetlenül is a magas partnerszám alacsonyabb arányával jár együtt.

Az iskolai családi életre nevelésben (CSÉN) való részesülés semmilyen szignifikáns kapcsolatban nem volt a vizsgált tényezőkkel. Ezt magyarázhatja, hogy Magyarországon jelenleg még ritka a hatékonynak mondható CSÉN oktatás.

A hipotézis a vallásossággal kapcsolatban beigazolódott. A vallásosabbak jóval nagyobb arányban akartak megházasodni, ténylegesen nagyobb arányban (vagy előbb) kötöttek házasságot és jóval kisebb arányban váltak el, ha már megházasodtak, mint a nem vallásosak. Jóval kisebb volt köztük a viszonylag sok nemi partnert említők aránya. A házások között nagyobb azok aránya, akik a házasságban a hűséget nagyon fontosnak tartják. Valamivel magasabb volt köztük a párkapcsolati konfliktusokat békésen rendezők és jóval magasabb a párkapcsolatukkal maximálisan elégedettek aránya.

A településtípusok hatását illetően vegyes a kép. A jelenlegi partnerükkel házasságot kötni akarók aránya Budapesten és a községekben volt a legmagasabb. A nézeteltérést partnerükkel nyugodtan megbeszélők aránya Budapesten és a községekben az átlag alatt volt. Ennek ellenére a nézeteltérések kezelésével maximálisan elégedettek aránya csak Budapesten volt az átlagos alatt, a községekben éppen az átlagnak megfelelő volt. A szexuális hűséget a házasságukban maximálisan fontosnak tartók aránya, a partnerükkel érdemi, kommunikatív együttlétben keveset együtt levők aránya, valamint az abortuszok aránya Budapesten magasabb volt, mint a községekben. A 35-49 évesek között a legalább 4 addigi nemi partnert említők aránya is jóval magasabb volt a budapestiek között, de a 20-34 évesek között nem, ott nem volt érdemi különbség Budapest és a községek között.

A szülőkkel való érdemi kapcsolat hatása lényegében csak az apával való kapcsolat esetében volt mérhető. Itt tulajdonképpen beigazolódott a hipotézis. Az édesapával való nagyon jó kapcsolat alacsonyabb válási aránnyal járt. Magasabb volt az apjukkal nagyon jó kapcsolatban levők között a párkapcsolatukkal maximálisan elégedettek és alacsonyabb a sok nemi partnert említők aránya. Utóbbi összefüggések a vallásosság hatásától függetlenül is érvényesültek.

²² Az édesanyával való nagyon jó kapcsolat csak nagyon gyenge, bizonytalan összefüggéseket mutatott a vizsgált tényezőkkel, talán azért, mert jóval nagyobb arányú, mit az édesapával való kifejezetten jó kapcsolat.

²³ Ez azt jelenti, hogy itt egy kategóriába vontam össze azokat, akiknek nem jó a kapcsolatuk az édesapjukkal, akiknek „se nem jó, se nem rossz”, és akiknek nincs vele érdemi kapcsolatuk. Erre azért volt szükség, mert az esetszám e három kategóriában külön-külön túl kicsi volt.

Összefoglalás

A 2009-es Családi kapcsolatok felmérés eredményeinek bemutatása

Magyarországon a huszonévesek között az intim vagy másnéven „látogató” párkapcsolat a legelterjedtebb, minden harmadik fiatal ilyenben él. Így az élettársi kapcsolat, melynek aránya körükben ennél jóval alacsonyabb, talán csak átmeneti fázis sok esetben a házasság felé. Azonban lehetséges, hogy sok esetben véget ér az intim párkapcsolat, mielőtt élettársi kapcsolattá vált volna, illetve az élettársi kapcsolat, mielőtt házassággá vált volna.

Szintén közel egyharmadot tesz ki a partnerkapcsolatban nem élők csoportja. Ez azt jelenti, hogy a házasságkötés halogatása és alacsony szintje mögött nemcsak az élettársi kapcsolatok elterjedése áll, hanem jelentős részben a partnerkapcsolat nélkül élők arányának a növekedése is.

Így tehát a 18-29 éves népességben 30% nem él párkapcsolatban, 56% párkapcsolatban él, de nem él házasságban, és 14% házasságban él. Az 56% párkapcsolatban élőből 45% élettársi kapcsolatban vagy intim párkapcsolatban él. A bizonytalan jellegű kapcsolatok aránya még a harmincasok között is 25%.

Magyarországon kb. 1965-85-ig volt egy általános korábbra tolódás az első szexuális kapcsolat kezdetének életkorában: 1,0-1,4 évvel. Az 1990-es években nemcsak az első gyermekszülés átlagos időpontja került későbbre, hanem magának a nemi életnek a megkezdése is későbbre tolódott. Ez a viszonylag később kezdőknél, valószínűleg főként a középiskolát végzetteknél jelentkezik. Talán a felsőoktatás kiterjedésének a hatása lehet ez, vagy a gazdasági válságé. Inkább az utóbbi a valószínű.

A legfeljebb 8 osztályt végzetteknél 2,0-2,2 évet tolódott korábbra a nemi élet megkezdésének életkora az 1965-85-ös időszakban, a szakmunkásképzőt végzetteknél 1,0-1,2 évet csökkent. A középiskolát végzetteknél az életkor 1,2-1,7 évvel csökkent, de a 40-44 évestől a 30-34 éves kohorszig újra növekedés tapasztalható. Talán ez mutatkozott meg a teljes népesség deciliseinél is.

Nem valószínű, hogy a középiskolát végzetteknél a (megnövekedett arányú) egyetemre járás lehetett a nemi élet megkezdése későbbre tolódásának oka, hiszen még 30-34 évesen is csak középiskolát végzett emberekről van szó. Az első gyermekszülés átlagos időpontjának későbbre tolása náluk volt a leginkább jellemző, és ez a szexuális élet kezdetének az életkorával is összefügghet – mivel az pedig sokszor összefügghet az összeköltözéssel (élettársi kapcsolat vagy házasság kezdetével). Más vizsgálatból (Kamarás, 2002) már ismert, hogy leginkább a középiskolát végzettek termékenysége csökkent le a '90-es évek folyamán.

Amíg a jelenleg 60-as éveikben járónál 18-19 év volt a nemi élet kezdetének medián életkora, a változások eredményeként a mai huszonévesek között a 17 éves kor jelenti a mediánt. Ugyanakkor a házasodás tipikus életkora megnőtt. Mintegy négy évtizede Magyarországon a nők első házasságkötési átlagéletkora 21-22 év volt, ami 2008-ra 28 évre nőtt. Így mintegy 3 évről jó egy évtizednyire nőhetett annak a tipikus életszakasznak a hossza, amelyben a fiatalok már nemi életet élnek, de még nem élnek házasságban. Természetesen sokféle egyéni szituáció volt és van. Nem mindenki viselkedik pont így – ezek az adatok csak rámutatnak arra, hogy sokszorosára nőhetett azok aránya, akik házasság előtt nemi életet élnek, illetve hogy ez sok esetben már nem csupán a házasság bevezetője lehet. A huszonéves korban jellemző lazább, bizonytalanabb kapcsolatok egy sajátos életformává és ezáltal

jellemzett életszakasszá váltak sokak számára. Az esetek egy jelentős részében az ilyen kapcsolatok már nem is válnak később házassággá.

Úgy tűnik, hogy bár alacsonyra csökkent a házassodás aránya, a párkapcsolatokat illetően nem annyira az ismerkedési lehetőségek hiányával lehet a baj, mint inkább azzal, hogy ami van, az nem jelent lehetőséget arra, hogy megfelelő minőségű párkapcsolatot alakítsanak ki – vagy talán nem is törekszenek (eléggé) tudatosan erre a fiatalok.

Az élettársi kapcsolatok labilisabbnak, bomlékonyabbnak mutatkoztak a házasságoknál, és az a következtetés is adódott, hogy minél többször él valaki ilyenben, annál nagyobb az esélye arra, hogy fölbomlik a kapcsolata. Az nem derült ki, hogy itt szelekciós hatás van, tehát a tapasztalt jelenség csak annak az eredménye, hogy nagyobb számú élettársi kapcsolatra az erősebben individualista emberek lépnek, akiknél kevésbé fontos a hűség, illetve a párkapcsolat tartóssága, vagy pedig az élettársi kapcsolatban élés állapota eleve, önmagában hozzájárul ehhez a végeredményhez. E kérdés további kutatás tárgya lehet.

Az első házasságkötés előtti élettársi kapcsolatok általában rövidek, csak egyfajta előzetest jelentenek a házassághoz, a második házasságoknál viszont az emberek egy jelentős kisebbsége akár sokáig halogatja a házasságkötést, és jó darabig mintegy a házasság helyett élnek élettársi kapcsolatban.

Bár csak 14% élt házasságban a 18-29 éves korcsoportban, de a legtöbbszörük számára az eszmény és cél a házasság volt. Ilyen szempontból 83% választotta a házasságot, szemben azzal a 6%-kal, aki az élettársi kapcsolatot (vagy tágabb szemszögből szemben azzal a 17%-kal, aki nem, vagy talán nem döntött még a házasság eszménye mellett). A nagy többség továbbra is házasságban akar élni, nem élettársi kapcsolatban. Ugyanakkor sokan különböző bizonytalanságok, problémák, konfliktusok miatt végül addig halogatják a házasságkötést, amíg nem lesz belőle semmi, és így nekik csak a házasságoknál jóval labilisabb élettársi kapcsolatok maradnak. A jelenlegi demográfiai trendek, főként a teljes házasságkötési arányszám értéke alapján az jelezhető előre, hogy a jelenlegi 15 évesek 35-50%-a soha nem fog házasságot kötni, hacsak nem nő meg ismét tartósan a házasságkötések száma. A legfeljebb 8 osztályt végzetteknél a legalacsonyabb már évtizedek óta a megházasodók aránya, de az utóbbi két évtizedben a középiskolát végzetteknél is nagyon lecsökkent. Feltételezhető, hogy a jövőben a halasztgatás a középiskolát végzetteknél vezet a leggyakrabban a házasságkötések végleges elmaradásához. Figyelemre méltó, hogy az utóbbi két évtized folyamán a középiskolát végzetteknél volt a leginkább jellemző a nemi élet kezdetének a későbbre halasztása is, és még inkább az első gyermek megszületésének későbbre halasztása – utóbbi a házasságon belül is. Így a középiskolát végzettek sajátos problémái további kutatást kívánnak.

A házasságon kívül szülések aránya mára mintegy 40%-ra nőtt Magyarországon. Ezek a szakmunkásképzőt végzetteknél voltak a leggyakoribbak a válaszadóktól kapott válaszok szerint. Ugyanakkor korábbi adatok alapján a legfeljebb 8 osztályt végzettek között bizonyult a legmagasabbnak mind az élettársi kapcsolatban élés, mind a házasságon kívül születés aránya. (A kérdésre adott válaszok itt valószínűleg nem mutatják a valóságot, mert a házasságon kívüli szülések aránya jóval alacsonyabbnak adódott, mint a makrostatisztikai adatok szerint ismert.)

A gyermekük születésekor nem házas szülők kapcsolatát jóval gyakrabban utasítják el, és jóval kevésbé tekintik eszményinek a gyermekeik, mint a házas szülőket. A fiatalabb generációkban sem változott ez a trend. A házasságon kívüli szülések és az élettársi kapcsolatok elterjedésével ez a helyzet a korábbinál sokkal gyakoribbá vált napjainkra és

várhatóan ez a jövőben is így lesz. Mivel egyre gyakoribbá vált az utóbbi két-három évtizedben az, hogy a gyermekek házasságon kívül születnek, az eredmény alapján reálisnak tűnik az a következtetés, hogy egyre ritkábbá vált és válik az, hogy a gyermekek a szülők példájára tudnak építeni párkapcsolatuk kialakításakor, ezért egyre nagyobb szükség van arra, hogy külső segítséget kapjanak a párkapcsolatra való felkészítés, családi életre való nevelés formájában.

A teljes népességben 71% inkább fontosnak – ezen belül 32% nagyon fontosnak – tartotta, 26% inkább nem fontosnak – ezen belül 11% egyáltalán nem fontosnak – tartotta azt, hogy legyen a házasságokra, párkapcsolatokra, az azokban való viselkedésre való felkészítés az iskolai oktatás keretében. Így, tehát nagy többségben voltak az iskolai családi életre nevelést fontosnak tartók.

Az 1954-69-ben házasodottaknál még 60% volt azok aránya, akiknek sem a jövőendő házastársukkal, sem mással nem volt nemi kapcsolatuk házasságkötésük előtt. Ez viszont a 2000-2009-es házasságkötési kohorszra 8%-ra csökkent. Azok aránya ellenben, akiknek legalább két nemi partnerük volt a házastársukon kívül első házasságkötésük előtt 11%-ról 59%-ra nőtt ugyanezen időszakban, azaz 1970-től 2009-re. A változás mindkét esetben jelentős és folyamatos.

Jóval nagyobb volt az elváltak aránya – ahol az első házasság fölbomlott – azoknál, akiknél két vagy több más nemi partner is volt a leendő házastárson kívül az első házasságkötés előtt, mint a többiekénél, akiknél csak egy ilyen partner volt vagy egy sem. Az előbbieknél 29% volt az elváltak aránya, szemben a többiekénél jellemző 21-23%-kal. Külföldi kutatási eredmények szerint nagyobb a válás esélye, ha volt már korábbi más élettársi kapcsolat vagy más kapcsolatból született gyermek a házasságkötés előtt (Tach, 2009, Teachman, 2003).

A válás Budapesten és az alacsony iskolai végzettségűek között a leggyakoribb. Budapesten feltehetőleg az erkölcsi és családi kötelek lazább volta, a vallásgyakorlás kisebb aránya miatt lehet ez így. Míg a több partnerkapcsolat magasabb válási valószínűséggel járt együtt, a vallásosság növekedésével a válás gyakorisága csökkent, a párkapcsolattal való elégedettség pedig növekedett.

A vallásosság mértékét iskolai végzettség és életkor szerint vizsgálva az volt a tapasztalat, hogy az alacsony iskolai végzettségűek között erőteljesen nőtt a nem vallásosak aránya az idősebbektől a fiatalok felé, míg a magasabb iskolai végzettségűek között a nem vallásosaké kissé csökkent, a vallásosaké pedig kissé nőtt. A nem vallásosak aránya az összes változás összhatásaként 29%-ról 34%-ra nőtt. Ez még mindig jóval alacsonyabb, mint az inkább vallásosak 60%-os aránya.

A viszonylag magasabb iskolai végzettségűek között a vallásosság aránya növekedett a fiatalabb generációkban. Mivel a vallásosság egyfajta védőfaktornak mutatkozott a házasságok stabilitását illetően, valószínűsíthető, hogy arányának növekedése a válások arányának növekedése ellen hatott az utóbbi két évtizedben a társadalom magasabb végzettségű felében. Az inkább vallásosak viszonylag magas és növekvő aránya (amennyiben ez a tendencia folytatódik) annak a lehetőségét jelenti, hogy a vallás – döntően a kereszténység – által közvetített család- és házasságcentrikus gondolkodás erősödhet az individualisztikus eszményekkel szemben, a következő évtizedekben a magasabb végzettségűek között. Természetesen számos tényező összhatásaként alakulnak ilyen főbb társadalmi kulturális trendek, de ez a tényező várhatóan ilyen irányba hathat majd.

A párkapcsolatok alakulását magyarázó modell hipotézisei tesztelésének eredményei

Az első hipotézis tesztelése nem hozott teljesen egyértelmű eredményt. Úgy tűnik, hogy a képes magazinok, a video- és DVD filmek (valamint valószínűleg az internet is) a párkapcsolatokat illetően az alapvető erkölcsi értékeket erősítő illetve családbarát tartalmakban szegények. Ennek alapján valószínűnek tűnik, hogy a párkapcsolatok alakítása terén a hatásuk nem lehet túlzottan pozitív, és valószínűleg szükség lenne jóval több pozitív tartalmú alkotásra (cikkre, filmre) e téren. E kérdés (a média társadalmi, demográfiai hatásái és a populáris kultúráé általában is) további kutatást kíván.

A második hipotézis tesztelésének eredményei szerint a szülei párkapcsolatát eszménynek nem tekintők között ritkább a házassági szándék, gyakoribb a házasságon kívüli nemi kapcsolat és az abortusz (valamint valószínűleg a gyermekek házasságon kívüli születése is). Az elvált szülők gyermekeinek ritkábban jók a tanulmányi eredményei, mint az együtt élő házasságok gyermekeinek tanulmányi eredményei.

A harmadik hipotézis annyiban igazolódott, hogy gyakoribbnak mutatkozott a házasságon kívül születés a nemi élet megengedhetősége terén engedékenyebb nézeteket vallók között (bár a házasságon kívül születés változójának problematikus volta miatt ez az eredmény némileg bizonytalan).

A negyedik hipotézis az volt, hogy a média hatása, az internet hatása és a kortárs csoport hatása is döntően olyan irányú, hogy egyre nagyobb, illetve az átlagosnál nagyobb arányú házasság előtti nemi élet, élettársi kapcsolatban élés, házasságon kívül születés következnek ezekből. Ezt nem sikerült igazolni. (Ami nem azt jelenti, hogy biztosan nem így van. A kérdés további kutatást kíván.)

Az ötödik hipotézis beigazolódott, amennyiben a (viszonylag közelmúltbeli) lerészegedés nagyobb gyakorisága szorosan összefüggött a házasság előtti (régebbi) nemi kapcsolatok magasabb arányával. Ugyancsak szorosan összefüggött a házasság előtti (régebbi) nemi kapcsolatok magasabb arányával a nemi élet megengedhetőségére vonatkozó nézetek engedékeny volta.

A hatodik hipotézis lényegében beigazolódott. A hedonista mentalitás pozitívan függött össze a játékszenvedéllyel és negatívan a házassági állapottal. A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek pozitívan függtek össze a játékszenvedéllyel is és az alkoholfogyasztás gyakoriságával is: a gyakoribb lerészegedés engedékenyebb nézetekkel járt együtt e téren. Ugyanakkor meglepő módon nem minden tekintetben volt szignifikáns kapcsolat az alkoholfogyasztás gyakorisága és a hedonista mentalitás között (a két utóbbit mérő változó közül csak az egyiknél volt kapcsolat). A hedonista mentalitás ugyanakkor pozitívan függött össze a pornónézés gyakoriságával, az pedig a nemi partnerek magasabb számával. Az első házasságkötés előtti nemi partnerek száma és a hedonista mentalitás mértéke között közvetlen pozitív összefüggés adódott, és ez nemcsak a kérdezettek összességében, hanem a 35-49 éves korcsoportban is kimutatható volt. Ez, valamint az említett többi eredmény is valószínűsíti, hogy ez utóbbi ténylegesen érvényesülő ok-okozati összefüggés – vagyis a hedonista mentalitás növeli a nemi kapcsolatok számát. Ugyanakkor elképzelhető, hogy a tapasztalt összefüggések tényezői között ellentétes irányú kapcsolatok is érvényesülnek, tehát azok kölcsönösen erősíthetik egymást. A magasabb partnerszám összefüggött az előző évben történt (egy vagy több) lerészegedés tényével is, és a hedonista mentalitással is. Ezek hatása egymástól függetlenül is érvényesült.

A hetedik hipotézis tesztelésével kapcsolatos eredmények összefoglalásaként elmondható, hogy a nem vallásosak között a szexualitás terén vallott szigorúbb/erkölcsös felfogás összefüggött a partnerkapcsolatokban a pozitív konfliktusmegoldási módok nagyobb gyakoriságával. (Így ezt nem lehet a vallásosság hatásának tulajdonítani.) Valószínűnek tűnik, hogy mivel akiknek csak elkötelezett párkapcsolatokban enged meg nemi kapcsolatokat a felfogása, azok megfontoltabban választották meg a jelenlegi párjukat (mint a „bármikor” felfogást vallók), tehát gyakoribb, hogy elég jól összeillenek, ezért eleve ritkábbak a nagyon kiélezett konfliktusok. Mivel a kapcsolatuk gyakrabban elkötelezett, mint a másik („bármikor”) felfogást vallóké, ezért ritkábban „engednek meg maguknak bármit”, ha konfliktus alakul ki a párjukkal. Ezen hipotetikus magyarázatok tesztelése további kutatások feladata lehet.

Az eredmények alapján az a következtetés is adódik, hogy a több nemi partnerről beszámoló párkapcsolatai rosszabb minőségűek. Néhány biztos és több, kissé bizonytalan eredmény is egyaránt ebbe az irányba mutat. Valószínűnek tűnik, hogy ennek nem csak az előzetes szelekció lehet az oka olyan értelmében, hogy a párkapcsolatok minőségét a rosszabb párkapcsolatokba előzetesen kiválogatódók pszichés problémái rontanák. Az ilyen problémák ugyanis viszonylag ritkának mutatkoztak, főként a viszonylag fiatalabbak között, míg a párkapcsolati viselkedést befolyásoló erkölcsi felfogás változása generációról generációra erőteljes, és különösen a fiatalabb generációkban érvényesülő, gyakori tényező. Ezért utóbbi hatásával, mint okkal is reálisnak látszik számolni a gyakorivá vált válás valószínűsíthető főbb háttértényezőinek egyikeként.

A párkapcsolatban a hűség leértékelése összefüggött a párkapcsolat rosszabb minőségével. A hipotézis mellett, hogy a hűtlenség rontja a párkapcsolat minőségét más magyarázatok is adhatók erre. Ezek a tényezők a gyakorlatban egymást is erősíthetik. Mértékük, szerepük, egymáshoz való viszonyuk tisztázása további kutatások tárgya lehet.

A hűség leértékelése és a nemi élettel kapcsolatos nézetek engedékenysége pozitívan függték össze a válás gyakoriságával. A házastársi hűtlenség szerepét és a pár tagjai egymás iránti elkötelezettségének mértékét tételezhetjük fel lehetséges közvetítő tényezőkként. Egy kutatás (Billingham, 1987) kimutatta, hogy minél alacsonyabb az elköteleződés szintje egy kapcsolatban, annál hajlamosabbak a felek verbális és fizikai erőszak alkalmazására a konfliktusok kezelésében.

A hedonista gondolkodásmód és az erkölcsi ambivalencia (időnként általa helytelennek vagy veszélyesnek tartott dolgot szokott tenni) az átlagosnál nagyobb mértékben van jelen azoknál, akik időnként pornót szoktak nézni. Ezek egyre gyakoribbá váltak a nemi partnerek nagyobb addigi számával összefüggésben is. Mindez azt sejteti, hogy a pornót nézők között az átlagosnál kisebb lehet a partner iránti elkötelezettség és nagyobb a hűtlenségre való készség. A fiatal párok között a párkapcsolati konfliktusaik kezelésével való elégedettség fordítottan arányos volt az addigi partnerszámmal is és a pornográf tartalmak nézésének mennyiségével is.

Így valószínűnek tűnik, hogy mivel a magasabb partnerszám, a pornográfia nézése és a párkapcsolati konfliktusok rossz kezelése összefüggnek, az elköteleződés hiánya lehet közöttük az összekötő kapocs a valóságban. Azt nem mutatta ugyan ki a felmérés, hogy a pornó nézése nemcsak kifejezte a hűtlenségre vagy partnerváltogatásra hajló gondolkodásmódot, illetve az elkötelezettség hiányát, hanem erősítette is. Viszont érdemes észrevenni, hogy a szexualitás különösen intim, ugyanakkor általában mindenkire nagy hatással levő területe az emberi életnek. A pornográfia általában nem két házasság közötti

szerető és elkötelezett párkapcsolat bemutatását jelenti, nem ilyesmi a célja, a szellemi tartalma, üzenete nem erről szól. Így a pornográfia által terjesztett felfogások ellentétesek a párkapcsolat, a család fenntartásához szükséges értékekkel. Logikus, hogy az ilyen fajta értékeket sugalló, ugyanakkor a nézőre jelentős hatással levő filmek (vagy képek) rendszeres nézése befolyásolja az azokat nézők gondolkodásmódját, és így távolodnak a szereteteli és monogám párkapcsolat eszményétől és közelednek a hűtlenség vagy partnerváltogatás gondolatához.

A nyolcadik hipotézis csak kis részben igazolódott. A pornót nézők gyermekeinél gyakoribb volt a szorongás, mint azokénál, akik nem néznek. Gyenge, bizonytalan összefüggés mutatott a szerencsejátékot játszóknál gyakoribb szorongására. Ugyanakkor a hipotézissel szemben a szorongás ritkább volt az átlagosnál a gyakran internetezőknél vagy számítógépes játékokat játszóknál. A naponta ivók között több volt az átlagosnál a soha nem aggódó és a gyakran aggódó. Az alkoholfogyasztás nagyobb mértéke a szorongás és az alvászavarok mértékét csökkentette, valamint a szív- és érrendszeri panaszokét is (utóbbit főként a „mérésékelt ivás”).

A több korábbi nemi kapcsolat, illetve partner a szorongók kisebb arányával járt együtt. Ennek több lehetséges magyarázata elképzelhető, amelyeket későbbi kutatások tesztelhetnek. Ugyancsak későbbi kutatásokra vár az utóbbi eredmény iskolai végzettséggel való bonyolult összefüggései hátterének feltárása is.

A kilencedik hipotézis lényegében beigazolódott: Az elváltak között gyakoribb az aggodás, a rossz alvás és az öngyilkossági kísérlet, mint a házasságban élők között. Gyakoribb a rossz alvás azok között, akik napi átlagban kevesebbet vannak együtt kommunikatív kapcsolatban a párjukkal. A párkapcsolati konfliktusok agresszívabb megoldása a szorongás és rossz alvás nagyobb gyakoriságával, valamint az emésztőrendszeri, és a szív- és vérnyomásproblémák nagyobb gyakoriságával járt együtt.

Elképzelhető, hogy a legfeljebb 8 osztályt végzettek kategóriájában az átlagosnál sokkal rosszabb anyagi helyzet miatt hevesebbek a párkapcsolati konfliktusok, és mind ezek, mind a rossz anyagi helyzet a háttere lehet a nagyobb fokú aggodásnak. Eredményeink alapján ez a feltevés valószínűbbnek tűnik, mint az ellenkezője. Ezt a kérdést további kutatás vizsgálhatja alaposabban.

Elképzelhető, hogy a rendszeresen veszekedő párok kapcsolatai sem mind bomlanak végül föl, és láthatólag a nyugodtan megbeszélők kapcsolatainak egy része is fölbomlik. Mégis tény, hogy igen szoros kapcsolat van a konfliktusmegoldás módja és a kapcsolat bomlékonysága között.

A gyakran veszekedők kapcsolatai rendkívül bomlékonynak bizonyulnak. Ugyanakkor valószínűleg már közel kerülnek a felbomláshoz, mire odáig jut a kapcsolat, hogy már rendszeresen veszekednek a felek. Kérdés, hogy a veszekedés mennyiben ok, és mennyiben tünete valamilyen megoldani, feldolgozni nem tudott problémának. Utóbbi esetben egy (vagy több) ilyen háttérprobléma lehet a veszekedésnek és a kapcsolat felbomlásának is a közös oka. Amint a második hipotézis tesztelése eredményeinél említettük, az elvált szülők gyermekei között kisebb volt a kifejezetten jó iskolai eredményt elérő gyermekek aránya, mint az együtt élő házasságban élők gyermekei között.

A tízedik hipotézis a vallásossággal kapcsolatban beigazolódott. A vallásosabbak jóval nagyobb arányban akartak megházasodni, ténylegesen nagyobb arányban (vagy előbb) kötöttek házasságot és jóval kisebb arányban váltak el, ha már megházasodtak. Jóval kisebb volt köztük a viszonylag sok nemi partnert említő aránya, és a házasságban élők között nagyobb

azoké, akik a házasságban a hűséget nagyon fontosnak tartják. Jóval magasabb volt köztük a párkapcsolatával maximálisan elégedettek aránya is.

Lényegében nem sikerült igazolni azokat a hipotéziseket, amelyek a populáris kultúra és az erkölcsi felfogás, illetve párkapcsolati viselkedés közötti kapcsolatot tételezték fel. Ennek ellenére ez a kapcsolat valószínűnek tűnik, és további kutatásokra vár a kérdés tisztázása.

Ugyanakkor igazolódott, hogy a hedonista felfogás magasabb partnerszámmal jár együtt. Az iszákosság²⁴, a hedonista felfogás, a nemi élettel kapcsolatos engedékeny felfogás, a pornográfia nézése és a magasabb partnerszám szorosan összefüggtek egymással. A magasabb partnerszám összefüggött az előző évben történt (egy vagy több) lerészegedés tényével is, és a hedonista mentalitással is. Ez utóbbiak hatása egymástól függetlenül is érvényesült.

Mindezek közül a magas partnerszám volt az, ami összefüggésben volt a párkapcsolat rosszabb minőségével, a párkapcsolati konfliktusokkal és a válások magasabb arányával. Ez a tapasztalat hasonlít külföldi kutatások (Tach, 2009; Teachman, 2003) eredményeihez. Valószínűnek tűnik, hogy a hedonista felfogás, az iszákosság és a pornográfia egyaránt hozzájárulhatnak a magasabb partnerszámhoz.

A hűség leértékelése és a nemi élettel kapcsolatos nézetek engedékenysége pozitívan függtek össze a válás gyakoriságával. A házastársi hűtlenség szerepét és a pár tagjai egymás iránti elkötelezettségének mértékét tételezhetjük fel lehetséges közvetítő tényezőkként. Ismert korábbi kutatási eredmény, hogy minél alacsonyabb az elköteleződés szintje egy kapcsolatban, annál hajlamosabbak a felek verbális és fizikai erőszak alkalmazására a konfliktusok kezelésében. Kutatásunkban azt találtuk, hogy a szexualitás terén vallott szigorúbb/erkölcsös felfogás összefüggött a partnerkapcsolatokban a pozitív konfliktusmegoldási módok nagyobb gyakoriságával. Ez egybeesik a közelmúltbeli kutatási eredménnyel (Busby, 2010), amely szerint, ha viszonylag később, illetve főleg, ha csak a házasságkötés után kezdte egy pár a nemi életet, akkor gyakrabban volt jó a házasságuk minősége. Ennek a magyarázata az lehet, hogy akik korán kezdik a közös szexuális életet, rendszerint össze is házasodnak, mivel az idő előtti intim együttlétek miatt kapcsolatuk kusza lesz és bonyolult, amiből nagyon nehéz kilépni. Az ilyen meg gondolatlanul, zavarosan induló kapcsolat azonban gyakran nem vezet jóra. Akik később kezdték a nemi életet, azok addigra, mire a szexuális élet megerősítette a kapcsolatukat, gyakrabban megtanultak rendesen kommunikálni egymással és tisztázták azt is, hogy egyformák vagy különbözőek-e az elképzeléseik az életről, ami a házasság alapja.

Jelentős tényezőnek bizonyult a szülőkhöz való viszony is. Az, hogy a szülők párkapcsolata mennyire eszmény a válaszadó számára jelentősen befolyásolta a házasodási szándékát. A kiábrándultság a házasodás szándéka ellenében hatott. Külföldi kutatások is ehhez hasonló eredményekre jutottak. A szülőkkel, ezen belül az apával való jó kapcsolat alacsonyabb válási aránnyal járt. Magasabb volt az édesapjukkal nagyon jó kapcsolatban levők között a párkapcsolatukkal maximálisan elégedettek és alacsonyabb a sok nemi partnert említők aránya. Utóbbi összefüggések a vallásosság hatásától függetlenül is érvényesültek.

A szülők példája és a velük való jó viszony volt így az egyik fő védőfaktor a párkapcsolatok megromlásával szemben. A másik pedig a vallásosság. A vallásosság magasabb arányú házasodási szándékkal és a házások magasabb arányával járt. A vallásosak

²⁴ Magyarországon az utóbbi egy-két évtizedben elterjedt az ifjúság körében a „finn típusú” alkoholizmus, amely nagy hétfégi, berúgásos bulikat, ivászatokat jelent (Hibell).

jóval kisebb arányban váltak el, ha már megházasodtak, mint a nem vallásosak. Jóval kisebb volt köztük a viszonylag sok nemi partnert említők aránya, és a házasságok között nagyobb azoké, akik a házasságban a hűséget nagyon fontosnak tartják. Valamivel magasabb volt köztük a párkapcsolati konfliktusokat békésen rendezők és jóval magasabb a párkapcsolatukkal maximálisan elégedettek aránya. Az itt felsorolt pozitív tényezőkkel az iskolai családi életre nevelésben (CSÉN) való részesülés nem mutatott szignifikáns pozitív kapcsolatot. Ez arra utal, hogy Magyarországon jelenleg még ritka a hatékonynak mondható CSÉN oktatás.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány a Tudomány a Családért Egyesület által elnyert OMFB-00701/2009 számú NKTH INNOTÁRS projekt támogatásával készült, melynek címe: A gazdasági fejlődésnek és a magyar társadalom egészségi állapotának kapcsolata a családok stabilitásával.

Irodalom

- Amato P. (1993): Children's Adjustment to Divorce: Theories, hypotheses and empirical support. *Journal of Marriage and the Family* 1993, 1, 55, 23-38.
- Amato P. (1996): Explaining the Intergenerational Transmission of Divorce. *Journal of Marriage and the Family* 58, 628-640.
- Amato P. R. (2000): The Consequences of Divorce for Adults and Children. *Journal of Marriage and the Family* 62, 1269-1987.
- Amato P. R., DeBoer, D. D. (2001): The Transmission of Marital Instability Across Generations: Relationship Skills or Commitment to Marriage? *Journal of Marriage and Family* 2001, 4, 1038-1051.
- Aquilino W. S. (1996): The Life Course of Children Born to Unmarried Mothers: Childhood Living Arrangements and Young Adult Outcomes. *Journal of Marriage and the Family* 58, 293-310.
- Astone N. M., McLanahan, S. (1994): Family structure, residential mobility, and school dropout: A research note. *Demography* 31, 575-584.
- Atkins E. S. et al. (2001): Understanding infidelity: Correlates in a national random sample. *Journal of Family Psychology* 15, 735-749.
- Axinn, W. – Thornton, A. (1996): The influence of parents' marital dissolutions on children's attitudes toward family formation. *Demography* 1996/1, 66-81.
- Beach, S. R. H. et al. (2008): Prayer and marital intervention: Toward an open empirically grounded dialogue. *Journal of Social and Clinical Psychology* 27, 641-669.
- Billingham, R. E. (1987): Courtship Violence: The Patterns of Conflict Resolution Strategies Across Seven Levels of Emotional Commitment. *Family Relations* 36, 283-289.
- Brown, E. et al. (2008): Religiosity and Marital Stability among Black American and White American Couples. *Family Relations* 57, 186-197.

- Brown, S. L. (2004): Moving from cohabitation to marriage: Effects on relationship quality. *Social Science Research* 33, 1-19.
- Busby, D. M. et al. (2010): Compatibility or restraint? The effects of sexual timing on marriage relationships. *Journal of Family Psychology* 24, 766-774.
- Cavanagh, S. E: et al. (2008): Family Structure History and Adolescent Romance. *Journal of Marriage and Family* 70, 698-714.
- Chase-Lansdale, P. L. et al. (1995): The long-term effects of parental divorce on the mental health of young adults: A developmental perspective. *Child Development* 66, 1614-1634.
- Cherlin, A. J., Chase-Lansdale, P. L., McRae, Ch. (1998): Effects of Parental Divorce on Mental Health throughout the Life Course. *American Sociological Review* 1998/2.
- Choi, H., Marks, N. F. (2008): Marital Conflict, Depressive Symptoms, and Functional Impairment. *Journal of Marriage and Family* 70, 377-390.
- Flood, M. (2009): The harms of pornography exposure among children and young people. *Child Abuse Review* 18, 384-400.
- Gayer Gyuláné (1991): Alkoholhal kapcsolatos problémák a családsegítő központok látószögéből nézve. Kézirat. (Idézi: Role of the principal addictions...).
- Goldscheider, F., Goldscheider, C.: (1998): The Effects of Family Structure on Leaving and Returning Home. *Journal of Marriage and the Family* 60, 745-756.
- Gordon, K. C. et al. (2004): An integrative intervention for promoting recovery from extramarital affairs. *Journal of Marital and Family Therapy* 30, 1-12.
- Grello, C. M. et al (2006): No strings attached: The nature of casual sex in college students. *Journal of Sex Research* 43, 255-267.
- Harper, Cynthia., McLanahan, Sara.: Father Absence and Youth Incarceration. Working Paper #99-03, www.aboutdads.org/reports/Father_Absence_and_Youth_Incarceration.pdf, Center for Research on Child Wellbeing,
- Hibell, B. et al.: The 2007 ESPAD Report. Substance Use among Students in 35 European Countries. www.echosurvey.hu/_user/downloads/espada/espada-sajto.pdf
- Hill, M. et al. (2001): Childhood family structure and young adult behaviors. *Journal of Population Economics* 14, 271-299.
- Jensen, An-Magritt, Clausen, Sten-Erik (2003): Children and Family Dissolution in Norway: The Impact of Consensual Unions. *Childhood*, Sage Publications 65-81.
- Johnson, D.R., Wu. J. (2002): An Empirical Test of Crisis, Social Selection, and Role Explanations of the Relationship between Marital Disruption and Psychological Distress: A Pooled Time-Series Analysis of Four-Wave Panel Data. *Journal of Marriage and Family* 64, 211-224.
- Johnson, Robert A. et al. (1996): The Relationship Between Family Structure and Adolescent Substance Use. Rockville, MD: Substance Abuse and Mental Health Services Administrations, Office of Applied Studies, U. S: Department of Health and Human Services.

- Kamarás Ferenc (1996): Európai termékenységi és családvizsgálat Magyarországon. *Az 1993. évi keresztmetszeti vizsgálat főbb eredményei*, KSH, Budapest.
- Kamarás Ferenc (2002): Gyermekvállalás. In: Spéder Zsolt (szerk.): Demográfiai folyamatok és társadalmi környezet. (*Életünk fordulópontjai Műhelytanulmányok 1*). Budapest: KSH NKI.
- Kiernan, K. (1999): Cohabitation in Western Europe. *Population Trends*, Summer, 1999. 25–32.
- Kiernan, K. (1999): Childbearing outside marriage in Western Europe. *Population Trends*, Winter, 1999.
- Kirby, D. et al. (2005): A matrix of risk and protective factors affecting teen sexual behavior, pregnancy, childbearing, and sexually transmitted disease. Washington, DC: *The National Campaign to Prevent Teen Pregnancy*.
- Lambert, N. M., Dollahite, D. C. (2006): How religiosity helps couples prevent, resolve, and overcome marital conflict. *Family Relations* 55, 439-449.
- Leasure W. J. (1982): La baisse de la fécondité aux États-Unis de 1800 à 1860. *Population* 1982/3.
- Lester R. B. (2008): Plan B 3.0 *Mobilizing to Save Civilization*. Part II, Chapter 7.
- Lesthaeghe, R., Wilson, C. (1982): Les modes de production, la laicisation et le rythme de baisse de la fécondité en Europe de l'Ouest de 1870 à 1930. *Population* 1982/3.
- Lesthaeghe R. (1983): A century of demographic and cultural change in Western Europe: an exploration of underlying dimensions. *Population and Development Review* 1983/3.
- Lesthaeghe R. (1995): The Second Demographic Transition in Western Countries: An Interpretation. In: Mason K. O., Jensen, A. M. (eds.) 1995. Gender and Family Change in Industrialized Countries. Oxford: *Clarendon Press*.
- Lichter D. T., Carmalt, J. H. (2009): Religion and marital quality among low-income couples. *Social Science Research* 38, 168-187.
- Mahoney, A. et al. (1999): Marriage in the spiritual realm: The role of proximal and distal religious constructs in marital functioning. *Journal of Family Psychology* 13, 321-338.
- Mahoney, A. et al. (2001): Religion in the home in the 1980s and 1990s: A meta-analytic review and conceptual analysis of links between religion, marriage, and parenting. *Journal of Family Psychology* 15, 559-596.
- Mahoney, A. et al. (2003): Religion and the sanctification of family relationships. *Review of Religious Research* 44, 220-236.
- Manning, W. D., Smock, P. J. (2005): Measuring and Modeling Cohabitation: New Perspectives from Qualitative Data. *Journal of Marriage and Family* 67, 989-1002.
- Markman, H. J. et al. (2004): Use of an empirically based education program by religious organizations: Results of a dissemination trial. *Family Relations* 53, 504-512.
- Martinson, B. C., Wu, L. L. (1992): Parent histories: Patterns of change in early life. *Journal of Family Issues* 13, 351-377.

- Mason, K. O., Jensen, A. M. (eds.) (1995): *Gender and Family Change in Industrialized Countries*. Oxford: *Clarendon Press*.
- McLanahan, S. et al. (1991): The role of mother-only families in reproducing poverty. In: A. C. Houston (ed.): *Children in poverty: Child development and public policy*. Cambridge, UK: *Cambridge University Press*.
- McLanahan, S., Sandefur, G. D. (1994) *Growing up with a single parent: what hurts, what helps*. Cambridge, MA: *Harvard University Press*.
- Overbeek, G. et al. (2006): Longitudinal associations of marital quality and marital dissolution with the incidence of DSM-III-R disorders. *Journal of Family Psychology* 20, 284-291.
- Paul, E. L. et al. (2000): „Hookups”: Characteristics and correlates of college students' spontaneous and anonymous sexual experiences. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health* 39, 100-107.
- Previti, D., Amato, P. R. (2004): Is infidelity a cause or consequence of poor marital quality? *Journal of Social and Personal Relationships* 21, 217-230.
- Proulx, C. M. et al. (2007): Marital Quality and Personal Well-Being: A Metaanalysis. *Journal of Marriage and Family* 69, 576-593.
- Raley, R. K. et al. (2007): Of Sex and Romance: Late Adolescent Relationships and Young Adult Union Formation. *Journal of Marriage and Family* 69, 1210-1226.
- Rhoades, G. K. et al. (2009): The pre-engagement cohabitation effect: A replication and extension of previous findings. *Journal of Family Psychology* 17, 169-180.
- Riggio, H. R., Weiser, D. A. (2008): Attitudes toward marriage: Embeddedness and outcomes in personal relationships. *Personal relationships* 15, 123-140.
- Role of the principal addictions (alcoholism, smoking, drug abuse) in morbidity-mortality and in the decrease of population in Hungary – according to statistical measures. A főbb addikciók (alkoholizmus, dohányzás, drogabúzus) szerepe Magyarországon a morbiditásban-mortalitásban és a népesség fogyatkozásában – statisztikai elemzés az Országgyűlés tájékoztatására. (A Kiáltás c. folyóirat Józan Nép című melléklete 1992-es különszáma kiadásának negyedik átdolgozott és kiegészített változata.) 1997. Budapest: *Mentálhigiénés Programiroda – Józan Élet Szövetség*.
- Roussel, L. (1989): *La famille incertaine*. Paris: *Editions Odile Jacob*.
- Sabia, J. J., Rees, D. I. (2009): The effect of sexual abstinence on females' educational attainment. *Demography* 46, 695-715.
- Schoen et al. (2007): Family transitions in young adulthood. *Demography* 44, 807-820.
- Sigle-Rushton et al. (2005): Parental divorce and subsequent disadvantage: a cross-cohort comparison. *Demography* 42, 427-446.
- Simmons, R. G. et al. (1987): The impact of cumulative change in early adolescence. *Child Development* 58, 1220-1234.

- Sobotka, T., Zeman, K., Kantorová, V. (2003): Demographic Shifts in the Czech Republic after 1989: A Second Demographic Transition View. *European Journal of Population* 2003, 3, 249–277.
- Stroschein, L. (2005): Parental Divorce and Child Mental Health Trajectories. *Journal of Marriage and Family* 67, 1286-1300.
- Sun, Y. Li, Y. (2002): Children's Well-Being during Parent's Marital Disruption Process: A Pooled Time-series Analysis. *Journal of Marriage and Family* 64, 742-762.
- Tach L., Halpern-Meekin S. (2009): How does premarital cohabitation affect trajectories of marital quality? *Journal of Marriage and Family* 2009, 2. 298-317.
- Tárkányi Ákos: *Az élettársi kapcsolatban élés háttértényezői*. Kézirat.
- Tárkányi Ákos (2000): Abortuszok a nemzetközi gyakorlatban. in: Kamarás, Ferenc (szerk.): *Terhesség megszakítások*. KSH, Budapest. 25–48.
- Tárkányi Ákos (2008): A második demográfiai átmenet néhány főbb tényezője a fejlett világban és Magyarországon. *Demográfia* 2008, 4.
- Tárkányi Ákos (2014): Élettársi kapcsolatban élés, intim párkapcsolat és házasság Magyarországon a 2009-es „Családi kapcsolatok” országos vizsgálat alapján, *Európai Családtudományi Szemle* I. évfolyam, 2014, 1, 54-88.
- Teachman J. (2002): Childhood Living Arrangements and the Intergenerational Transmission of Divorce. *Journal of Marriage and Family* 64, 714-729.
- Teachman J. (2003): Childhood Living Arrangements and the Formation of Coresidential Unions. *Journal of Marriage and Family* 65, 507-524.
- Teachman J. (2003): Premarital sex, premarital cohabitation, and the risk of subsequent marital dissolution among women. *Journal of Marriage ad Family* 2003, 2, 444-455.
- Thornton A., Camburn D. (1987): The influence of the family on premarital sexual attitudes and behavior. *Demography* 23, 323-340.
- Thornton A., Philipov D. (2007): Developmental Idealism and Family and Demographic Change in Central and Eastern Europe. European Demographic Research Papers 3. *Vienna Institute of Demography of the Austrian Academy of Sciences*, Wien.
- Thornton A. (2009): Framework for Interpreting Long-Term Trends in Values and Beliefs Concerning Single-Parent Families. *Journal of Marriage and Family* 2009, 2, 230-234.
- Thornton A. (2009): Sweeping Changes in Marriage, Cohabitation and Childbearing in Central and Eastern Europe: New Insights from the Developmental Idealism Framework. *European Journal of Population* 2009, 2. 123-156.
- Van de Kaa D. (1987): Europe's Second Demographic Transition. *Population Bulletin*, 1987, 42 (1).
- Wade T. J., Pevalin, D. J. (2004): Marital transitions and mental health. *Journal of Health and Social Behavior* 45, 155-170.
- Whisman M. A. et al. (2006): Longitudinal association between marital discord and alcohol use disorders. *Journal of Family Psychology* 20, 164-167.

- Whisman M. A. et al. (2007): Predicting sexual infidelity in a population-based sample of married individuals. *Journal of Family Psychology* 21, 320-324.
- Whitton S. W. et al. (2008): Prospective associations from family-of-origin interactions to adult marital interactions and relationship adjustment. *Journal of Family Psychology* 22, 274-286.
- Wilcox W. B. (2002): Religion, convention, and paternal involvement. *Journal of Marriage and Family* 64, 780-792.
- Wilcox W. B. et al. (2004): Focused on the family? Religious traditions, family discourse, and pastoral practice. *Journal for the Scientific Study of Religion* 43, 491-504.
- Wolfinger N. (2001): The effects of family structure of origin on offspring cohabitation duration. *Sociological Inquiry* 71, 293-313.
- Wood R. G. et al. (2007): The effect of marriage on health: A synthesis of recent research evidence. Washington, DC: U. S. *Department of Health and Human Services*.
- Wu L. L., Martinson, B. C. (1993): Family structure and the risk of a premarital birth. *American Sociological Review* 58, 210-232.
- Wu L. L. et al. (2001): Historical and lifecourse trajectories of nonmarital childbearing. In: Wu, L. L., Wolfe, B. (eds.): *Out of wedlock: Causes and consequences of nonmarital fertility*. New York: *Russell Sage Foundation*.

Demográfiai folyamatok és a család, mint létforma

Botos Katalin
professzor emerita
SZTE, PPKE
evmkabor@gmail.com

Nem kell hozzá statisztikusi képzettség, csak egyszerű, józan ész, hogy kapcsolatot véljünk találni a családi életforma és a fenntartható társadalom között. Mint általánosan ismert, a népesség csökkenése csak akkor kerülhető el, ha az un. *termékenységi (fertility) ráta* mértéke (a szülőképes korú nők által vállalt gyermekek száma) legalább 2-es értéket ér el. Ez azt jelenti, hogy a felnőtt korosztály tagjai maguk mögé állítanak egy-egy utódot és így a következő generáció legalább olyan létszámú lesz, mint ahányan most vannak. Mindez párosulva az élettartam növekedésével, inkább növekvő, mint csökkenő népességet vetít előre.

Amennyiben ez a helyzet!

A II. világháború után a fejlett országokban valóban ilyen viszonyok voltak. Meglendült a szülési kedv, a lakosság száma dinamikusan növekedett. Ezt a korszakot hívják „baby boom”-nak. A több gyermek vállalása még a következő generációra is kihat, hiszen a több személynek még – egy esetleges gyermekszám-csökkenés esetén is – viszonylag sok gyermeke születik. Hazánkban a születésszám megnövekedését – némi késéssel és kevésbé pozitív ösztönzők hatására – a Ratkó-korszak eredményezte. E pozitív demográfiai hullám következményeként a mai népességben a Ratkó-gyerekek és az ő gyerekeik még mindig jelentős számban vannak jelen. Ez – egyes szerzők megfogalmazása szerint – *sajátos kegyelmi állapotot* (Banyár, 2014) jelent, amit ma hazánkban a társadalom- és gazdaságpolitikásoknak ki kellene használniuk a *hosszú távú reformok megvalósítására*. Ha ezt MOST nem tesszük meg, akkor a Ratkó-unokák bizony nem néznek megnyugtató jövő elé, már ami a nyugdíjukat illeti. Különösen azért, mert nemcsak a demográfiai hullám cseng majd le, de – mint látni fogjuk – egy karakteres, ellenkező irányú hatás is megjelent a 90-es években.

Komolyan látszik a helyzet. A Ratkó-unokák ugyanis teljes közömbösséggel tekintenek azokra a tényezőkre, amelyek majd idősebb korukban meghatározzák saját élethelyzetüket. Nem terveznek hosszabb távra. *Nem nagyon vállalnak gyermekeket*, s így nem születnek meg azok a generációk, amelyek – helyesebben: akik – majd az ő nyugdíjukat megtermelik. Márpedig a nyugdíjas kor elérése után még meglehetősen hosszú élettartam várhat úgy a férfiakra, mind – különösen – a nőkre. Úgy tűnik, hogy mindez messze van még, de kérelhetetlenül bekövetkezik. Egyszerűen érthetetlen, hogy erre sem egyéni, sem közösségi szinten nem készül fel a társadalom.

Vagy esetleg mégis érthető?

Szokták azt mondani, hogy a kapitalizmus a legjobb születésszabályozó módszer. Ha nő a jólét, a népesség kevesebb gyermeket vállal. Talán azért, mert a jóléttel együtt emelkedik az

oktatás színvonala, s a tanultabb nők – elsősorban ők – jobban képesek a fogamzásgátlásra. Nálunk, Kelet-Európában azonban a 90-es éveket súlyos gazdasági recesszió jellemezte. A munkavállalók bére még 12 év után is alig érte el a rendszerváltás előtti szintet. Nekünk a kapitalizmus hosszú ideig életszínvonal-esést, és nem jólétet hozott. Úgy látszik, hogy *a szocializmus utáni kapitalizmus* az eredetnél is jobb születésszabályozó eljárás volt, hiszen 1990-1991 után a kelet-európai születési ráták még jobban estek, mint a nyugatiak.

Természetesen mondhatjuk azt, hogy a Ratkó-unokákat a körülmények teszik ilyen rövidlátóvá. Állíthatjuk azt is, hogy a munkahelyek biztonságának hiánya, a globalizmus, a technikai haladás és az éles verseny miatti létbizonytalanság okozza a megfontolt döntést a családalapítással kapcsolatban. De nem alaptalan az a feltételezés sem, hogy nem csak ezek a kétségkívül meglévő tényezők játszanak szerepet az adatok alakulásában.

Nézzük először is a számokat! A 2011-es népszámlálás adatai alapján eléggé megdöbbentő, amit tapasztalunk.

1. táblázat A házasságban élő nők százaléka korcsoportonként az utóbbi 21 évben

Forrás: KSH, Népszámlálás 2011, Demográfiai adatok, 1.2.6 táblázat

Korcsoport (év)	1990-ben (%)	2001-ben (%)	2011-ben (%)
15-19	6,9	1,5	0,6
20-24	53,7	20,3	5,4
25-29	77,5	52,7	26,8
30-34	80,4	69,8	48,5
35-39	79,1	73,2	57,0
40-44	77,4	72,1	60,5

2. táblázat A házasságban élő férfiak százaléka korcsoportonként az utóbbi 21 évben

Forrás: KSH, Népszámlálás 2011, Demográfiai adatok, 1.2.6 táblázat

Korcsoport (év)	1990-ben (%)	2001-ben (%)	2011-ben (%)
15-19	1,1	0,2	0,1
20-24	25,5	7,9	1,8
25-29	62,5	36,0	12,9
30-34	73,1	60,3	36,0
35-39	76,6	68,1	50,4
40-44	79,3	70,3	57,5
45-50	80,6	72,7	60,9

Az 1. táblázat a házasságban élő nők, a 2. táblázat a házasságban élő férfiak százalékát mutatja korcsoportonként 1990-ben, 2001-ben és 2011-ben.

Míg a 20 és 30 év közötti nők 54-78%-a a rendszerváltáskor még házasságban élt, ez a számadat 2011-re drasztikusan, 5-27% közé csökkent le. Különösen éles a trend lefelé 2001 után. Erősen valószínű, hogy a házasságban nem élő fiatalok kevesebb gyermeket szülnek, mint azok, akiknél a családi keretek adottak. Természetesen a táblázatokban mutatkozó tényeknek számos oka van. Ma már a nők is, – csakúgy, mint a férfiak – tovább tanulnak. Napjainkban szinte minden gimnazista igyekszik valamilyen felsőfokú képezést szerezni, s ez 25-26 éves korig is eltarthat. Ebben a státusban pedig kevesen vállalnak gyermeket, hiszen még így is szüleik tartják el őket.

Valljuk be azonban, nem csupán az értelmiségiekről van szó. A tendencia az alacsonyabb végzettségűekre is érvényes. Mondhatnánk – pestiesen –, hogy a házasság „kiment a divatból”. A válások, amelyek társadalmunkra annyira jellemzőek, itt ebben a korosztályban kisebb arányúak, de azért, mert közöttük alig van házasságkötés.

A statisztikák valamit elárulnak arról is, hogy ezt a jelenséget mennyiben a fiatal nők, s mennyiben a fiatal férfiak okozzák. *A fiatal férfiakkal ugyanis még drasztikusabban csökkentek az adatok.* Míg a rendszerváltáskor a 20 és 24 év közötti férfiak közül minden negyedik házas volt, 2011-re viszont már *minden huszadik sem* házas ember! Ez talán még nem lenne olyan nagy újdonság, hiszen a majd egy századdal korábbi időkben, az első világháborúig, a katona-köteles férfiak 24 éves korukig nem is házasodhattak. Azonban napjainkban a húszas éveik második felében lévő fiatalembereknek is jelentősen megcsappant a férjek számaránya: 62,5% helyett csak 12,9%. Egybevetve ezt a nők adataival, látható, hogy az adott korosztályokban *a fiatal férfiak sokkal kevésbé kívánnak elköteleződni, mint a nők.* Tény, hogy a lányok hamarabb válnak éretté – de ez így volt azért korábban is. Az ok máshol keresendő. Kétségtelen, hogy a későbbi férfi „évtizedekben” már valamivel magasabb a házások aránya. A húsz évvel ezelőttinek azonban még így sem éri el a *felét*.

Az okok nyilván többértékűek. Érdekes módon, éppen a nőkhez vezethetők vissza. A fiatal nők társra vágynak, s ezért „bedobják” a férfiakat mindig is intenzíven vonzó szexualitást. Tehetik, hiszen a megfelelő születésszabályozó eszközök hatalmas fejlődése következtében lépésüket szinte következmény-mentessé tehetik. Nem kell azzal számolniuk, hogy a nyakukba szakad egy gyermek nevelésének gondja. Változott a társadalmi morál is: a jog megengedőbb a terhesség-megszakítás kérdésében, a társadalom pedig elnéző a házasságon kívüli gyermekekkel szemben. Legfőképpen pedig elnéző a laza társas kapcsolatok terjedésével szemben. Az alkalmi kapcsolatok mellett egyre gyakoribb az együttélési forma. Ezt jól mutatja a demográfiai statisztika, ha utánanézzünk a népszámlálási adatokban. Csakhogy ez a laza forma kevesebb biztonságot jelent a nőknek, így a gyermekvállalás is kisebb arányú az „együtt élők”, mint a házások között.

Furcsa, de azt kell mondanunk, hogy maguk a nők vágják a fát önmaguk alatt, amikor könnyen elérhetővé teszik a szexet a férfi partnereknek. Miért házasodjam, amíg másoknak van felesége? – viccelődtek már a régiek is efféleképpen. Minek vállalná fel a férfi a gyermekek terhét, ha szórakozását, szükséglet-kielégítését e nélkül is megtalálja. „Minek nekem asszony és gyerek egy falka? Hogy utánam sírjon, mint az ajtó sarka”- mondta már Toldi Miklós is, Arany János költeményében. Manapság csupa ifjú Toldi él közöttünk - ámbár korántsem olyan fizikai és egyéb adottságokkal, mint a legendás hős.

A házasság intézménye azért alakult ki az évezredek folyamán, mert az utód-nevelés és a biztonságos szexuális élet megfelelő kerete volt. Nincs mit szemérmeskedni a kérdésen: az utóbbi volt a fő hajtóerő. Emellett az is fontos szerepet játszott, hogy a megélhetéshez mindkét fél hozzájárult, mert mindkettőjük munkájára szükség volt ahhoz, hogy mind

magukat, mind az utódaikat – azaz a családot – fenntartsák. Ritka volt az olyan kikapós feleség, mint a magyar balladában, aki gyermeke kérésekre: „Jöjjön haza édesanyám, mert meghalt az édesapám” – azzal válaszol, hogy „Jaj, jaj lepedőm... mert én szőni nem tudok, lepedőt se csinálok.” Éppen ellenkezőleg! Az asszonyok végeztek el egy sor olyan fontos házimunkát, ami a férfiaktól idegen volt, de mindkettőjük megélhetése múlott a kapcsolaton. Nagy tehertétel volt viszont a családon az el nem kelt leány. Értelmeszerűen a társadalmi morál támogatta a házasságot. Nem is beszélve a vallásról, legalábbis Európában. A monogám házasság intézménye a kevés válással biztosította, hogy az időskorú nők is volt társa, és egyben megélhetése is. Ezt különösképpen elősegítette a nyugdíjrendszer, az özvegyi nyugdíj intézményének bevezetése. Hiszen a huszadik században már nem a paraszti gazdálkodás, nem a házi önellátás volt a jellemző. Az ipari, majd a poszt-indusztriális társadalmakban mindkét nembeli házaspár munkába állt. Nyugdíj-járulékot fizetett, s idős korában nyugdíjra számíthatott. Ennek volt egy olyan hátulütője, hogy ily módon az egyén szempontjából nem is volt fontos, hogy gyermeket neveljen, aki majd gondoskodik róla. Pedig nyugdíjat csak a következő generáció „termel”. Ha a gyermekeinkből nem lesznek munkavállalók, nem lesz a nyugdíjjárulék sem forrása!

3. táblázat Az 1000 nőre jutó gyermekszületések száma 1990-ben, 2000-ben és 2012-ben
Forrás: Demográfiai évkönyv, 2012 4.1.7 táblázat

Korcsoport (év)	1990-ben (db)	2000-ben (db)	2012-ben (db)
15-19	40	23	19
20-24	147	70	42
25-29	115	95	78
30-34	47	54	82
35-39	16	19	39
40-44	3	3	9

A szocializmusban a házaspár mindkét tagja azért dolgozott, mert muszáj volt, a kapitalizmusban pedig a magasabb fogyasztási szint elérése érdekében; esetleg részmunkában. Igen távol állt az igazságtól, amit a korabeli munkásmozgalmi dalok sugalltak, hogy „Kényszer volt egykor a munka, ma hősi tett”, mert nagyon is a létfenntartás kényszere szorította a házaspárakat mindegyikét a munkára. A bérszínvonal is eleve úgy volt megszabva. A legtöbben csak akkor tudtak kijönni a keresetükből, ha a megélhetést közösen termelték meg. Létezett ugyan a "hbt", azaz a háztartásbeli nő fogalma, de a nem házas embereknek a munkakerülés vétségének fenyegetése miatt, meg pusztán megélhetési szempontból is, dolgozniuk kellett. A munka tehát igenis kényszer volt. Szerencsétlen asszonyokra ily módon gyakran dupla teher, több műszak hárult, hiszen a társadalmiasított háztartási folyamatok mellett is bőven maradt otthon tennivaló. Igaz, hogy volt közétkeztetés, bölcsőde, óvoda és Patyolat, de a háztartás mindennapjainak terhe akkor is a nőkre hárult. Igaz, hogy az oktatás és az egészségügy ingyenes volt, s később az állam adott némi szociális támogatást is a családoknak, de az mindenképpen kényszerűség volt, hogy a nagy többség a családi létformát válassza. Ezért esett folyamatosan a gyermekvállalás mértéke. Részletesebb elemzések

kimutatják, hogy az egyébként nagyvonalú magyar családtámogatási intézkedések hoztak ugyan – sajnos csak – átmeneti növekedést a termékenységi rátákban, de a gyermekszám csökkenésének hosszú távú trendjét nem változtatták meg. A 80-as évektől megkezdődött a népesség lassú fogyása. A 90-es években az erdélyi magyar ajkú népesség áttelepülése ugyan a csökkenés jelentősebb mérséklődését hozta, azonban a gyerekszám drasztikus visszaesése tovább folytatódott. Ezt a 3. táblázat is mutatja, bár e táblázat nem a termékenységi mutatókat, hanem az ezer nőre jutó gyerekszámot tartalmazza.

A szülőképes korú nők által vállalt átlagos gyermekszám – a fertilitási ráta – 1990 és 2013 között 1,8-ról 1,3-ra csökkent, ami még tompítatlanabban mutatja a gyermekvállalási kedv visszaesését. (Átmenetileg volt az 1,3-nál még alacsonyabb arány is.)

A házasodásnak és a gyermekvállalásnak a továbbtanulás mellett nem kis akadálya a jelentős ifjúsági munkanélküliség. Amikor minden ötödik fiatal munkanélküli, s aki el tud helyezkedni, annak az állása is eléggé bizonytalan, akkor a vonakodás megérthető. Ez a legfontosabb dolog, ezen kell legelőször változtatni! Ha nem sikerül, akkor a népesség további fogyása megakadályozhatatlan lesz!

Mindez természetesen nem csak magyar probléma. Az ifjúsági munkanélküliség az egész Európai Unió számára hatalmas kihívás. Kétségbeejtően magas a dél-európai országokban, például Spanyolországban és Görögországban. Mivel a nyugdíjrendszerek fenntarthatósága érdekében mindenhol kitolták a nyugdíjba menetel időpontját, egyre kevésbé szabadultak fel munkahelyek a fiatalok számára. Nem is beszélve arról, hogy a technikai haladás és a tőke érdeke egyre inkább a gépesítést helyezi előtérbe. Az, amit Ernst Fritz Schumacher, a Kicsi szép című híres könyv írója mondott, *a megfelelő technológia*, amely korszerű terméket tud gyártani, de munkalehetőséget is biztosít sokak számára, ma már nemcsak a fejlődő világ problémája. 1973-ban Schumacher még úgy gondolta, hogy ez pusztán a fejlődő országok gondja. Sajnos, ez a probléma tovább él ott napjainkig, de ma már nálunk, a fejlettebb országokban is gond!

Így, amikor a családról kellene elgondolkodnunk, óhatatlanul szélesebb gazdaságpolitikai megfontolások kerülnek előtérbe. Munkahelyek biztosítása nélkül, munkajövedelem biztosítása nélkül válságosra fordul a gazdaság helyzete. Az egyoldalú profit-orientált gondolkodás, amely kizárólag a termelékenység növelésére és a nagyobb haszonra összpontosít, *ellehetetlenül*. S bár mindez már most világosan látható a gondolkodó emberek számára, mégsem történik gyökeres változás a politikában és a gazdaságban. Éppen úgy, mint a környezetvédelemben. Mindenki látja, hogy feléljük természeti erőforrásainkat, de mégis, folytatódik az erdőirtás Romániában, a kyotoi egyezményt nem fogadják el, vagy felmondják a legnagyobb országok, s hulladékhegyek, illegális hulladék-égetők szaporodnak mindenfelé.

Csupán *egy az alapvető gazdasági problémák közül*, hogy a humántőke nem termelődik újra! Márpedig ez a helyzet a fejlett országokban! Nem az a gond, hogy az emberek tovább élnek – az nagyszerű eredmény! Ha a reprodukció minimuma biztosítva lenne, a technikai haladás bőven adna fedezetet a hosszabb életű idősök nyugdíja számára. Ha azonban „feléljük” humántőke-tartalékainkat, akkor a gazdaság működtetésének megoldása csak a fejlődő országokból történő migráció lesz. Ezzel pedig újabb, hatalmas társadalmi problémákat importálunk, amelyek ellen csak a demokratikus elvek feladásával lehetne védekezni. Ez pedig megint csak nem kívánatos tendenciáknak nyitna utat.

A társadalom átstrukturálódásával számos ágazat termelésének piaca is beszűkül. (Kinek adjuk el a Barbie babákat?) A fogyatkozó népesség kisebb piacot és így kisebb profittömeget jelent. Nem értik meg azok, akik a gazdasági életet vezérlik, hogy a saját érdekeik ellen

vannak, ha e társadalmi problémákra nincsenek figyelemmel, azaz ha nem hajlandók profitjukból áldozni e problémák megoldására.

Végül, de nem utolsó sorban, beszélnünk kell az ideológiai kérdésekről is, hiszen eleink boldogok tudtak lenni a mainál sokkal szerényebb körülmények között is. S azt is látni kell, hogy egy olyan materialista individualizmus, amely a fogyasztásban nem ismeri az *elég* fogalmát, amely teljességgel – ismétlem teljességgel – kiiktatta a *mértékletesség erényét* a társadalmi normákból, szembesülni fog a Föld eltartó-képességének kimerülésével. S akkor mi következik? Mészároljuk le az indiánok után az afrikaiakat is, vagy vegyük rá őket – mely álszent megoldás! –, hogy egymást mészárolják le?

Tanulnunk kell a keleti világvallásoktól, filozófiáktól. Visszafoготtabbnak, meglegedőbbnek kell lennünk a már elért eredményeinkkel. Segítenünk kell a társ-népeknek is abban, hogy eljussanak arra a szintre, ahol mi vagyunk. Ha nem ezt tesszük, akkor csak fegyverrel tudjuk őket távol tartani a javainktól – és az szörnyű lesz. Ki kell teljesen vetköznünk emberségünkben. Márpedig a fejlődő országokban kialakult gazdasági és politikai helyzet stabilizálása nélkül nem tudjuk megóvni Európát a menekült-áradattól! Ez ma már látszik, és a gond csak fokozódni fog!

Ami a szorosabb témánkat illeti, ideológiailag is rehabilitálni kell a családot. A családot, amely a gyermekek nemzésének és felnevelésének tartós köteléke. Hiszen a gyermekek egészséges testi-lelki fejlődéséhez stabil keretekre, apa és anyaképre, biztonságra van szükségük, amely egy – gazdagon dokumentált kutatásokra alapozott – újabb, hosszú eszmefuttatás tárgya lehetne.

A gyerekeknek nem arra van igényük, hogy egyszülős családokban éljenek, amelyekben anyagi gondokkal küzdő szülők (többnyire anyák), próbálják pótolni mindkét szülőt, miközben kétségbeesetten küzdenek az anyagi bázis biztosításáért. Hiszen, amint amerikai kutatások is kimutatták, már a prenatális táplálkozás is hatással van a humántőke minőségére. Igen szerencsétlen, hogy évtizedek óta olyan nagyszerű zenét tartalmazó produkciók, mint a Hair, vagy a Kabaré, a promiszkuitást és a drogfogyasztás melletti gyermekvállalást népszerűsítik. Generációk nőttek fel abban a hitben, hogy ez demokráciákban normális, és jogunk van azt tenni, ami nekünk jó. Elmarad a *kötelesség* fogalma a jogok mellől, ami ez esetben a jövő generáció egészségére, fenntartható létének biztosítására vonatkozna.

Mit tehetünk ma itt, mi, egyszerű polgárok? El kell azon gondolkodni, hogy fiús anyáink is felelősek azért, hogy negyven éves gyermekeiket kiszolgálják, ellátják mindennel, "*csupa szeretetből*". S szemet hunynak afelett, hogy ami még ezen kívül kell nekik, a szexet is „beszerzik” a nemek „piacán”. Néha azt érzem, hogy az anyák is „megvásárolják” ily módon a szeretetet, csakúgy, mint a fiaik leánypartnerei. Ha az édesanyáknak történetesen lányuk van, azért már fájdalmasabbnak találják ugyanezt. Ma sem értem, hogy társadalmunk nőtagjai miért nem háborodtak fel – heves közéleti reakcióval –, amikor egy vezető politikus úgy fogalmazott, hogy egy sikeres férfi lecserélheti a feleségét, *mert megérdemli*. Nem szabad társadalmi normává emelni a felelőtlenséget. Ennek előbb-utóbb mindenki a kárát látja. Szó sincs itt fundamentalista nézetekről, társadalmi rugalmatlanságról, a szabadságjogok korlátozásáról, de arról igen, hogy sugallni, tanítani kell – ahol még lehet – a házasság együttlét célszerűségét, lehetőségét, előnyeit. Fejleszteni kell az erények tiszteletét. Az áldozatvállalás megbecsülését, az anyaság tiszteletét. Ha a fiatalok költőszóként szidják a másik anyját, az a végsőkéig rombolja az édesanyák tiszteletét. Nem szabad engedni, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága gátlástalansággá fajuljon. Hogyan? Mindenképpen a vezető közéleti szereplők magatartása, a munkahelyi(!) normák szigorú kisugárzása által, és legfőképp az oktatási

rendszeren keresztül. Ami pedig a legfontosabb tényezőt: a TV-t és az internetet illeti, a helyzet roppant nehéz. A médiák szennyes műsorai mindaddig élni fognak, amíg azokat az üzleti élet reklámokkal segíti, a polgárok pedig nézettséggel támogatják. A jövő tehát rajtunk múlik. A család jövője is!

Irodalomjegyzék

Banyár J. (2014): A modern nyugdíjrendszer kialakulásának két története. *Hitelintézeti Szemle* 2014. november, 13. évfolyam 4. szám, 154-179.

Demográfiai évkönyv, 2012.

KSH, Népszámlálás 2011, Demográfiai adatok.

Gyermekek és tinédzserek szexuális élete A környezet hatásai

Melvin Anchell

Összefoglaló ismertetés

Ezen írás Dr. Mervin Anchell, az Egyesült Államokban élő neves orvos és pszichiáter egyik előadásának összefoglalója. Az előadás 1990 júliusában hangzott el a XIV. Nemzetközi Családkongresszuson Brightonban, az Egyesült Királyságban. A szerző a témában könyvet is írt 1991-ben: "Mi a baj a szexoktatással?" (What's Wrong with Sex Education) címmel. Az előadás ezen összegzését az Európai Családtudományi Társaság egyik munkatársa készítette.

A szerző előadásában pszichoanalitikus értékelését adja mindazon környezeti hatásoknak – és ezek között elsősorban az Egyesült Államokban már kisiskolás kortól bevezetett szexuális nevelésnek –, melyek erőteljes hatást gyakorolnak a gyermekek és a tizenévesek szexuális viselkedésére, s ennek következtében az egész társadalom jelenére, ill. jövőjére is.

Mondanivalóját a szakmájába eső tudományág – a pszichoanalízis – alapelveire, valamint saját tapasztalataira és más kutatók eredményeire építi.

Kiindulásképpen ismerteti, hogy melyek az emberi szexualitás egyénre jellemző fejlődésének egyes állomásai, ezek megnyilvánulásai és a társadalmi életben megjelenő következményei. Az első időszak a gyermek születésétől 5 éves koráig terjed. A második 6-12 éves korig, a harmadik pedig kb. 13 éves kortól (a serdülés kezdetétől) az ifjúkor végéig tart.

Az első időszakkal nem foglalkozik részletesebben, annál több figyelmet szentel viszont a másodiknak. A 10-12 éves gyermekekre – mind a fiúkra, mind a lányokra – az jellemző, hogy a felnövekvésre való törekvésükben a szülőkkel, és a szülők által képviselt erkölcsi normákkal való azonosulás meghatározó szerepet játszik. A fiúknál a felnőtt világ realitásához való alkalmazkodás kifelé, a környezet felé irányul. Ekkor sajátítják el azt a sajátos agresszivitást, mely szükséges ahhoz, hogy a férfiak a környezet adta problémákat meg tudják oldani egész életük folyamán. Ezzel szemben a lányoknál a felnövekedés érdekében végzett fokozott tevékenység befelé, lelki életük felé irányul. Ezzel alakul ki bennük az az érzékenység és empátia-készség, melynek révén majd jó feleséggé és anyává válhatnak felnőtt korukra.

Ebben a korban a szexualitáshoz való viszonyra mindkét nemnél az jellemző, hogy kíváncsiak úgy saját testük, mint a másik nem testének eddig még fel nem fedezett titkaira. Fontos azonban, hogy ez az információszerzés önálló kutatás formájában történik, biztosítva ez által is az egyéniség és a függetlenség kialakulását. Az egyénileg megszerzett információkat azután megosztják azonos nemű barátaikkal. A feltárt titkok a szexualitás élettani szempontjaira vonatkoznak, és nincsenek kapcsolatban a másik nemmel való nemi élettel. A nemi kapcsolat – normális környezetben – ebben a korban fel sem merül. Ekkor még a fiúk a lányokkal való szoros barátságot férfiatlannak tekintik, a lányok pedig többnyire érdektelennek mutatják magukat.

13 éves kor körül azonban felébrednek azok a szexuális energiák, amelyek a 6-12 éves korban még szunnyadtak. Ezek a fiúknál közvetlenek, és a férfi nemi szervekre irányulnak. Egészen más úton indul el azonban a lányoknál a feléledő erotika. A tizenéves női erotika elemei: vágyakozás a szeretetre, arra, hogy szeressék őket, a kedves, szerető szavakra, arra, hogy csókolgassák, simogassák őket, megjelennek a szexuális fantáziák, és időnként gondolnak a terhességre, és anyaságra is. Míg a fiúk készek a nemi aktusra, addig a lányokban van egy természetzerű tartózkodás. A természet mindig tudja, hogy mit miért csinál. A lányokban meglevő ellenérzés a nemi aktussal szemben arra szolgál, hogy időt adjon a nemiség érzelmi és lelki természetének megerősödésére. Az érzelmek és a szex átlelkesítése révén mind a fiúk, mind a lányok megtanulják, hogy a szexualitásnak és a partnernek rendkívül nagy a jelentősége. Ráéreznek, hogy a két nem, mint két fél alkothat egy egészet, a teljességet. Ez képezi a monogám szerelem alapját, s erre épül a nyugati civilizáció.

Az egészségesen fejlődő serdülők szexuális fantáziái elsősorban arra a lángoló vágyra vonatkoznak, hogy az ellenkező nemből valakivel nagy szerelemben legyenek. Ezért is van nagy jelentőségük a serdülők normális szexuális fejlődésében. Az ilyen fantáziák természetesek, kedvező hatásúak, sőt jutalomértékűek, de nem arra szolgálnak, hogy a való életben ezeket – valóságos nemi aktusban – megvalósítsák. Normális körülmények között a tizenévesek tiszta életet élnek, és inkább a plátói kapcsolatokra hajlanak. S bár ebben az életszakaszukban háttérbe szorul már szüleik és családjuk befolyása, s megnő a családon kívüli személyekkel való azonosulási hajlam, ha a környezeti hatások összhangban vannak a korábbi szülői mintákkal, akkor az élethez való alkalmazkodás harmonikus lesz, s a serdülő simán belenő a fiatal felnőtt korszakba – nemiségével együtt.

A fiatalokat érő környezeti hatás azonban lehet ellentétes is a szülői ház értékrendjével és mintájával. Az Egyesült Államokban az intézmények 75%-ában bevezették az óvodáskortól a középiskoláig tartó kötelező úgynevezett iskolai szexuális nevelést. De mi is a tartalma ennek az új „tantárgynak”? Az alapvető anatómiai ismereteken túl megtanítják a gyermekeket és a fiatalokat, hogy

- hogyan és milyen módon közösjenek,
- hogyan tegyék túl magukat a perverziókkal szembeni velük született gátlásokon,
- hogyan éljenek a fogamzásgátlás és az abortusz lehetőségeivel,
- hogyan éljenek mindenféle módon szexuális életet büntudat nélkül (beleértve a homoszexualitást és a szodómiát is).

Nem csoda, ha ezek után a fiatalok azt gondolják, hogy „ha ezt tanítják nekünk az iskolában, akkor nyilván azt akarják, hogy kezdjük el a nemi életet!”

Az ilyen jellegű iskolai szexuális „felvilágosítás” tehát korai, éretlen szexuális tevékenységet provokál, durván tönkre téve az egészséges serdülőkori fantáziát is. A serdülőkor előtt álló gyermekeket megfosztja a normális, szexuális titkolódzástól fakadó örömtől, miközben a szenvedélyes lánybarátságokat is szétveri. Megállítják az egyéniség és a függetlenség érzésének kibontakozási folyamatát. A lányok azon részét, akik csalódtak a másik nemben, leszbikus kapcsolatok létesítésére készíteti, elvágva őket a normális heteroszexuális kapcsolatokról. Az ilyen iskolai szexuális „felvilágosítás” minden életkorban zavaróan hat a természetes fejlődésre. Az ebben közreműködő felnőtt voltaképpen beleavatkozik a gyermek szexuális életébe, ami a szexuális inzultusnak egy formájaként is tekinthető, és hasonlóan káros, mint egy valóságos szexuális támadás. Ennek

következményeként terjed a prostitúció és a bűnözés is az egyre fiatalabb korosztályokban. (Ezen megállapításokat az Egyesült Államokban végzett számos kutatás támasztja alá.)

Ez a fajta szexuális nevelés – bármilyen szinten történjék is – csak a szexualitás fizikai oldalát ismerteti meg a fiatalokkal, a létfontosságú, életfenntartó érzelmi összetevőit viszont nem! Ha a fiatal családja az érzelmi és lelki összetevőket is fontosnak tartja, és ezért azokat hangsúlyozza, akkor szinte elkerülhetetlen, hogy a kívülről kapott ellentétes jellegű nyomás következtében, amikor is a „felvilágosítás” keretében a fiatal a szexualitás különböző formáiról csak jót hall, bírálni kezdi családját, sőt ellenséges magatartása is kialakulhat vele szemben. A szexuális nevelők panaszkodnak azon szülőkre, akik elvárják, hogy az iskola a zsidó-keresztény értékek letéteményese legyen, s ezzel korlátozni próbálják az ő tevékenységüket. Az ilyen szülők olyan erkölcsi követelményeket kívánnának gyermekeik életébe „beültetni”, mely támogatja a megélhetésért végzett kemény munkát, mint a civilizált élet fenntartóját, összhangban van az összes jelentős vallással, s amelynek életet fenntartó természetét a pszichoanalitikai megfigyelések is alátámasztják.

Sajnos az Amerikai Családtervezési Szövetség, mely a fent vázolt iskolai szexuális nevelést forszírozta, nem veszi figyelembe azon alapvető pszichoanalitikai tényeket, melyek egyértelműen bizonyították, hogy a gyermekkortól 12 éves korig tartó ilyen jellegű szexuális nevelés egész életükre jöváthatetlen károkat okoz a gyermekeknek, mivel a látencia korában (azaz 6-12 kor között) tönkreteszi pszichoszexuális fejlődésüket és ezáltal egész személyiség fejlődésüket is. A fiatal lányok vakon elhiszik, amit tanítanak nekik, pl. azt, hogy már ebben a korban is örömszerző a lányoknak a nemi élet, holott a pszichoanalitika ennek épp az ellenkezőjét állítja. Mivel a lányok attól félnek, hogy társaik között abnormálisnak tűnnek, és gúny tárgyává válnak, saját belső érzéseik ellenére is szexuális kapcsolatot létesítenek, ill. tartanak fenn. A Nemzetközi Családtervezési Szövetség is arra bírta a nevelőket, hogy bátran tanítsák, hogy a homoszexualitás a normális szexuális életstílusnak csupán egyik fajtája, és ezen aktusok, valamint az állatokkal való közösülés is (szodómia) egyenértékűnek tekintendők a heteroszexuális nemi élettel. A fiatalokat nem nehéz meggyőzni arról, hogy joguk van „új szexuális normákat” követni, a szüleik értékrendjét felülbírálni, s mint elavultat, és előítéletektől terheltet elvetni. E nézetek terjesztői eközben gátlástalanul túlteszik magukat azon a tudományos vizsgálat által megállapított tényen, hogy „az amerikai tanulók meglepően gyengének mutatkoznak a magasabb rendű gondolkodási készségek területén”, s mégis ezek az „éretlen fiatakorúak” kérdőjelezik meg a sok ezer éves kipróbált, élet-fenntartó felismeréseket magába integrált erkölcsi normákat. Azt is hirdetik, hogy az emberiség összes problémája megoldható azzal, ha a világ népesedését a fogamzásgátlással, az abortuszokkal és a meddővé tétellel ellenőrzésük alá vonják. Ezen szellemiség kiterjedése folytán céljaik közé kerül bizonyára az eutanázia elfogadtatása és a hagyományos családi kapcsolatok tönkretétele. Nagy „vívmánynak” tekintik, hogy – éppen az ő tevékenységük nyomán – a férfissá vált nő, mint normális jelenséget tekintse a társadalom. Szerintük a nőkben a nőies vonások csupán az évszázados elnyomás következményei, amelyek ellen ők keményen küzdöttek.

Az közismert tény, hogy a nők hajlamosak a kulturális szokások követésére. Azt azonban be kell látni, hogy napjaink szexuálisan emancipált női épp olyan nők – vagy lányok -, akik társadalmuk igényeinek rabszolgái lettek, mint a korábbi évszázadokéi. Az ilyen lányok, ha elfogadják a mai társadalom szexuális elvárásait, átveszik a férfiak szexuális agresszivitását, éhesen rohannak férfitől férfiig, folyton életük „nagy szenvedélyét” keresve, akár még házasként is.

Vannak azután olyan nők is, akik ezen társadalmi nyomás elől úgy próbálnak kitérni, hogy belevetnek magukat a szakmai vagy üzleti életbe, sportba, vagy ideológiai, netán politikai csoportosulások aktivistái lesznek, esetleg vallási kommunákhoz csatlakoznak. Akik az intellektualizmusba menekülnek, azok nagy valószínűséggel megfosztják magukat a gazdag, meleg érzésektől, mivel az ilyen tevékenységek sohasem pótolhatják a másnemű személyekhez fűződő közeli, érzelmekkel telített kapcsolatot!

A militáns szexuális „nevelők” azt a valóságot is figyelmen kívül hagyják, hogy a nők eredendően tartózkodóbb szexuális élete nem szociális, hanem anatómiai, biológiai és pszichológiai okok miatt nem hasonlítható a férfiak szexuális életéhez. A nők erős szexuális gátlása energiaforrásként szolgál a magas szintű érzelmek és az átlelkesített erotika számára. Ezen minőségek nélkül a nő reakciója a szexuális kapcsolatra kiábrándító és üres. A természetes női szexuális tartózkodás valójában fokozza a nő szexualitását – mintegy erotikusabbá is teszi őt – gazdagítva ezzel szellemi és érzelmi életét.

Sajnos ez a „felvilágosult” szellem pusztítóan terjed mindazon országokban, ahol aktivistái már elérték, hogy nézeteiket beviassák az iskolákba. Sok nő elfogadja azt a – pornográf szórakoztató ipar által is terjesztett – szemléletet, mely egyenlőséget tesz a szerelem és a szexuális egyesülés közé. Hajlandó lemondani érzelmi-szexuális igényeiről, így mintegy a férfi egyfajta háziállatává alacsonyítva magát. Nincs tisztában azzal – mert mást hazudnak neki –, hogy ha érzelmi szükségletei nem elégülnek ki, és csupán a testi szükségletek maradnak, akkor a szex értelmetlenné, az élet pedig üressé válik. Nem tudja, hogy a kelleténél korábban elkezdett nemi élet megzavarja azt a természetes érési folyamatot, melynek során „igazi”, érett, nőies nő válhatna belőle. Ehhez hasonlóan a fiúkban sem keltik azt az ambíciót, hogy férfias férfivé váljanak, akik tisztelik, és figyelembe veszik a nő fejlődési és érési folyamatát.

Szomorú lenyomata az ifjúság tömeges és tudatos félrevezetésének az a tény, hogy az Egyesült Államokban a 21 évnél fiatalabb korosztályokban a leggyakoribb halálok az öngyilkosság, az életük korai kiüresedése következtében.

Habár a „szexuális forradalmárok” – a szólásszabadsággal visszaélve – elérték, hogy a közvélemény a szexuális romlottságot kész tényként fogadja el, nekünk mégis kiutat kell mutatnunk ebből a helyzetből, hiszen nem szeretnénk civilizációnk pusztulását tétlenül nézni.

Mit lehet tenni?

Először is újra tudatosítani kell az emberekben, hogy az életet is továbbadó szexualitás alapvetően a férfi és a nő közötti tartós, monogám, érzelmekben gazdag szerelmi kapcsolattól függ. Az ilyen kapcsolat elengedhetetlenül szükséges azoknak a civilizációknak a fennmaradásához, amelyek lelkiismeretük szerint élő egyénekből álló családokra épülnek.

Ehhez ki kell küszöbölni a „pszichológiai nemi betegségek” továbbterjedését, mert ez épp olyan fontos az emberiség fennmaradása számára, mint a testi, nemi úton terjedő betegségek megakadályozása.

Ennek módja, hogy újra ki kell alakítanunk azt a „társadalmi lelkiismeretet”, amely

- nem fogadja el a „szabad szerelmet”, a gátlástalan szexet és a perverziókat,
- nem engedi meg a szexuális szenny nyilvános terjesztését a pornográf szórakoztató ipar révén,
- nem engedi meg a gyermekek megrontását az iskolákban.

A családpárti nevelés hatékonysága

Mirosław Rucki

Összefoglaló ismertetés

Az előző összegzéshez – Melvin Anchell: "Gyermekek és tinédzserek szexuális élete - A környezet hatásai" – kapcsolódik ezen ismertetés. E cikk a "*Szeressétek egymást*" című katolikus magazin 8. számában 2013-ban megjelent azonos című írás összefoglalása.

Az iskolai szexuális nevelés kezdetei a XX. század 20-as éveibe nyúlnak vissza, és összefüggnek a Szexuális Reform Világligájának tevékenységével. Ennek alapvető célja volt a fogamzásgátlás terjesztése, az abortusz és a prostitúció legalizálása, a válások és a szabad szex propagálása. Ezzel a „reformmal” összhangban, Svédországban már a XX. század közepén bevezették a *kötelező* szexuális nevelést, mely példát azután más országok is követtek.

Ezzel a szerző nem azt akarja állítani, hogy a szexuális nevelést szükségtelennek tartaná. Fontosnak véli, viszont, hogy tisztázni érdemes, hogy **milyen célt** hivatott szolgálni e nevelés és a megszerzett szexuális ismeretek: rombolást, vagy fejlődést; a saját, ill. mások életének tönkretételét, vagy a családi kapcsolatok építését?

E kérdés megválaszolása körül három irányzat alakult ki a szexuális nevelésben:

- a) tisztaságra nevelés,
- b) biológiai ismeretek átadása,
- c) komplex etikai-biológiai ismeretek átadása.

Az Amerikai Családtervezési Szövetség és annak külföldi leányintézményei a „komplex ismeretek” oktatását végzik, mely a következőket foglalja magába:

- biológiai ismeretek az ember szaporodásáról,
- ismeretek az ember szexuális fejlődéséről,
- információk a szexuális visszaélések elleni védekezésről,
- információk az abortusz elvégzésének lehetőségéről,
- információk a fogamzásgátló szerek használatának lehetőségéről.

E komplexnek tekintett ismeretanyag mégis egyoldalú, mert bár úgy tűnik, hogy választási lehetőséget ad a fiataloknak, valójában azonban jó eséllyel elvezet a fogamzásgátlással és abortuszokkal tarkított szakításokhoz, szexuális szabadossághoz és nemi beteg járványokhoz. Valójában a szilárd, hosszútávon is tartós házassági kapcsolatok alapját, a tisztaságot és a hűséget támadja meg. Elhallgatja, hogy mindez a boldog házasságok létrejöttét akadályozza meg, illetve, hogy a meglevőket is lerombolhatja.

Szerencsére voltak olyan csoportok, melyek felismerték ezt a komoly veszélyt, s már a XX. század nyolcvanas éveiben a szexuális nevelés keretén belül a tisztaságot, azaz a szexuális önmegtartóztatást hangoztatták és számuk egyre növekszik. 1988-ban az USA-ban a

tanároknak csupán 2 százaléka beszélt a szexuális önmegtartóztatásról, mint a fenti negatív tünetek megelőzésének egyedüli biztonságos módjáról. Tíz évvel később ez a szám 23%-ra nőtt és 2000-ben már az amerikai iskolák 96%-ában tanították az aktív szexuális életéről, hogy az kizárólag a házasság számára van fenntartva.

A *tisztaságra nevelés* elterjedésének pozitív hatását különböző statisztikai adatok is tükrözik: az USA-ban 1991 és 1995 között a férjezetlen tizenévesek körében végzett abortuszok száma mintegy 66%-kal csökkent, s a nemi úton terjedő betegségek előfordulása is több tíz százalékkal kevesebb lett, szemben azzal az időszakkal, melyben az óvszerektől várták ennek bekövetkeztét. Ezek az adatok annyira meggyőzőnek bizonyultak, hogy az amerikaiak azokat az oktatási programokat ismerték el, amelyek a *szexuális absztinenciát egyetlen hatékony megoldásként* támogatják. Egyébként ezen program a *Pápai Családtanács: Az emberi szexualitás: Igazság és jelentőség – útmutató a családi neveléshez* című dokumentumon alapszik, mely a tisztaság fontosságát hangsúlyozza.

Ezek után érthetetlen, hogy Nagy-Britanniában – ahol a fenti mutatók jelenleg is igen rosszak –, nem a javuló eredményeket felmutató országok példáját követik, hanem épp ellenkezőleg: csökkenteni tervezik a szexuális nevelési programba bevont gyermekek életkorának alsó határát (már az 5 évesek számára is bevezetnék), s a tizenkét éveseknek is ingyen osztogatnák az óvszereket, a 11-14 éveseknek pedig már jelenleg is a fogamzásgátlás hatékonyságát oktatják.

A világ más tájain is vannak már sikeres próbálkozások a globalizmus által gyorsan terjedő szexuális szabadosság romboló következményeinek felszámolására: pl. Chilében is kimutatták, hogy azon fiatalok körében, akik iskolájában bevezették a *szexuális absztinenciát támogató programot*, a terhességi arány ötöde volt azon iskolákéhoz képest, ahol a tizennégy év felettieknek óvszereket osztogattak. Kenyában és Zimbabweban is hasonló eredmények születtek.

A cikk szerzője – lengyel lévén – részletesebben is kitér az idevonatkozó lengyel adatokra. Megállapítja, hogy vannak, akik ott is kétségbe vonják – az amúgy már régóta igen jól működő – családpárti nevelés létjogosultságát, mondván, hogy az „túlságosan vallásorientált”, s ehhez még az abortuszokra vonatkozó adatok meghamisításától sem riadnak vissza. Felhívja a média felelősségére is a figyelmet e téren, melynek közzé kellene tennie a valódi, és cáfolhatatlanul pozitív adatokat például a nemi betegségek lengyelországi előfordulásáról, kiemelve azt is, hogy e téren számos nyugati ország – így Nagy-Britannia is – tanulhatna a lengyel példából!

A negatív példák éppen figyelmeztetésül kellene, hogy szolgáljanak arra vonatkozóan, hogy milyen szexuális nevelést kellene kerülni és milyen nevelést lenne érdemes bevezetni. Nem szabad, hogy közömbösen tekintsünk arra a kérdésre, hogy *ki és hogyan* vezeti a *családpárti nevelés tantárgyat* az iskolákban, nehogy a biológiai szexuális nevelés hívei az ismert számok és adatok elhallgatása mellett, „véletlenül” a fogamzásgátlást ajánlják gyermekeinknek a tisztaságra nevelés egyenértékű alternatívájaként! Végezetül még néhány szám: Lengyelországban, ahol a tisztaságra nevelés az uralkodó az iskolákban a nemi betegségek aránya egy-két nagyságrenddel kisebb, mint Nagy-Britanniában. A lengyel per angol gyakoriságok aránya: szifilisz: 0,14; tripper: 0,007; Chlamydia: 0,005.

Gyermek és ifjúságvédelem Szlovákiában

Németh Gabriella PhD

Pozsony Megyei Közgyűlés alelnöke, az MKP család-, szociális és egészségügyi alelnöke

Pozsony megye Önkormányzata 2009-ben elindította a „Válságban lévő családokat segítő központ” című szociális programját, mivel a számos szociális probléma közül, a családoknak és gyermekeknek nyújtott segítséget tartja számon, mint megyei prioritást. A program alapvető célja a gyermek- és ifjúságvédelem területén működő civil szektor szervezeteinek és tevékenységeinek összehangolása.

Meggyőződésem, hogy minden gyermeknek joga van személyiségének sokrétű kibontakoztatására, melyre a család a legmegfelelőbb közeg. A család az, ahol a gyermek számára a leginkább adottak azok a feltételek, amelyek a szocializációs folyamat eredményeként, egy egészséges személyiség kialakulásához vezetnek. Elsősorban egy jól működő család az az intézmény, amely stabil és szerető szülői háttérrel képes biztosítani a gyermekek optimális, kiegyensúlyozott testi és lelki fejlődését. Ez azonban sajnos nem adatik meg minden gyermeknek maradéktalanul, nemcsak Szlovákiában, de szerte a világon sem.

Jogi normák a gyermek- és ifjúságvédelem területén Szlovákiában

Szlovákiában több nemzetközi dokumentum is garantálja a gyermekek jogainak biztosítását, melyeket az egyes nemzeti parlamentek saját törvényeikbe is beemelték. Ezeken kívül a szlovák jogrendben több olyan jogi norma van, amely a gyermekek és családjuk anyagi és szociális biztonságát, életminőségük javítását hivatott elősegíteni.

A gyermek- és ifjúságvédelem Szlovákiában alapvetően a 305/2005 Z.z törvény alapján kerül végrehajtásra és hatáskörileg a gyermekek, nagykorú személyek, a családok és csoportok érdekvédelmét biztosítja, valamint a szociálpatológiai jelenségek kialakulását és elterjedését kívánja megakadályozni, felhasználva a szociális munka különféle metódusait, technikáit és azokat az ismereteket, amelyekre a többi társadalomtudományi ágazat tapasztalatai, mint felhasználandó gyakorlat rámutatnak.

Szlovákia következetesen törődik a gyermekek jogvédelmével, elsősorban figyelembe véve érdekeiket és tiszteletben tartva jogos igényeiket a Gyermekek jogairól szóló egyezmény értelmében. A hivatalos állami szerveken kívül a rászoruló gyermekeknek és családoknak segítséget nyújtanak az egyes helyi és regionális önkormányzatok is, valamint a civil szervezetek és az akkreditált nem állami szervezetek is.

Megfogalmazott problémák és hiányosságok

Szlovákiában azonban több területen érzékelünk hiányosságokat, például kevés a válságközpont, nem megfelelő a válságközpontból kikerülőket segítő szolgáltatások biztosítása, hiányoznak a nő- és anyasegítő központok, rendszertelen az együttműködés az önkormányzatok és a harmadik szektor szervezetei között. A nonprofit vagy harmadik szektor

alatt az állampolgárok által kezdeményezett, a civil társadalom megszervezésére irányuló cselekvések összességét értjük. Az önkormányzatok költségvetésében a gyermek- és ifjúságvédelemre szánt összeg általában nagyon alacsony vagy ezt a területet egyáltalán nem fedi le. Hiányzik továbbá a törvényi szabályozása a gyermekotthonokat elhagyó fiatalok társadalmi beilleszkedésének, tanulgatjuk csak a főállású szülő intézményének gyakorlását.

Nagy gondot okoz az utóbbi időben a családon kívül született gyermekek lelki problémáinak kezelése, amelyre több iskola is figyelmeztet.

Állandó, sok éve húzódó probléma a gyermekeknél megjelenő, a szülők válása kapcsán kialakult lelki gondok kezelése, melyhez sok esetben viselkedési és tanulási zavarok is társulnak. A fogyatékkal élő gyermekek problémái és a társadalomba való beilleszkedésük feltételeinek megteremtése is az égetően sürgős, megoldásra váró feladatok közé tartozik, annál is inkább, mert célunk ennek a célcsoportnak a betagozódása és nem kirekesztése. A fogyatékkal élők beilleszkedéséhez szükséges anyagi és humán erőforrások előteremtése azonban már a finanszírozási mechanizmusok függvénye.

Mint állandó, megoldásra váró problémát említhetnénk, még a családok egyesítésére kifejtett törekvések támogatását, a veszélyeztetett gyermekek családból való kiemelését, a szülő-gyermek viszony javítását, a gyermekek kárára elkövetett sérelmek visszaszorítását, valamint a drog és egyéb függőségek kialakulásának megakadályozására kifejtett erőfeszítéseket is. A társadalomban kialakult szociális problémáknál azonban a legfontosabb a megelőzés és a kellő információk eljuttatása az érintett célcsoportokhoz.

Az önkormányzatok szerepe a gyermekek szociális jogvédelme és a szociális felügyelet terén leginkább a családokban a válsághelyzetek kialakulásának megelőzésében és a negatív hatások mérséklésében, illetve felszámolásában nyilvánul meg. Ezen kívül a családon belüli konfliktusok elsimításában, megelőzésében, valamint a házasság felbomlásánál a válás előtt, alatt, illetve az utána kialakult helyzetekben nyújtanak segítséget. Példaként említeném a szociális és pszichológiai tanácsadást, szakszerű munkamódszerek alkalmazását, de indokolt esetben a különböző nevelő hatású intézkedések elrendelését is. A veszélyeztetett családokkal való minőségi együttműködés alapfeltétele, hogy a szociális problémákkal foglalkozó szakemberek és a családok között koordinált tevékenység jöjjön létre, ezért is fontos egy működő hálózat létrehozatala – például a családügyi hivatal, az önkormányzatok, az iskolák, a gyermekotthonok, a válságközpontok, az alapítványok és az egyházak között.

A gyermekek szociális és jogvédelméről szóló törvény ugyanis kimondja, hogy amennyiben a gyermek nehéz helyzetbe kerül, garantáltan meg kell kapnia a szükséges segítséget. A törvény szól ennek a segítségnek az államigazgatás által történő biztosításáról és finanszírozásáról is. A legutolsó ismert adatok szerint Szlovákiában közel 5000 gyermek él gyermekotthonokban, de magas azoknak a gyermekeknek a száma is, akik nem élnek biológiai szüleikkel. A széles társadalmi diskurzusnak köszönhetően a közvélemény több mint húsz évvel a politikai fordulat után sokkal nyitottabb, érzékenyebb a probléma iránt és nagyobb felelősséget éreznek azok a kívülálló egyének is, akik közvetlenül nem felelősek a veszélyeztetett gyermekek sorsáért, de környezetükben élnek. Gyakran ennek köszönhetően jutnak a rászoruló gyermekek gyors és hatékony segítséghez.

Az állami intézményeken kívül sok gyermek nevelőszülőknél, hivatásos családoknál talál új befogadókra, amelyek azon kívül, hogy magas szakmai szinten foglalkoznak a gyermekekkel, egyben megteremtik számukra egy követendő családmóddal példáját is. A szlovákiai gyermekotthonok családi típusú intézménnyé való átalakításának folyamata már elindult, de a sikeres befejezéstől még messze vagyunk. Folyamatban van a nagy kapacitású

intézmények kisebb egységekre való lebontása, valamint a professzionális családok létrehozatala iránt érdeklődő fizikai személyek ösztönzése, mediális támogatása is, amelyek nagyban elősegíthetik a felnőtt gyerekek társadalomba történő beilleszkedését.

A prevenció szerepe

A legjobb természetesen az lenne, ha hatásos megelőzéssel gátat vetnénk a szociális problémák kialakulásának, ez azonban minden bizonnyal csak óhaj marad, mivel nem lehet minden szociális problémának elejét venni, kialakulását megelőzni. Mindenképpen törekednünk kell azonban arra, hogy a családból kiemelt veszélyeztetett gyermekeknek biztosítani tudjuk a visszatérést biológiai családjukba. Ehhez egyre nagyobb számú, felkészült szociális terepmunkás és családsegítő központ létrehozatala szükséges, hogy a nem működő családot újra talpra állítsuk, hogy az ideiglenesen állami gondozásba került gyerekeknek lehetőséget adjunk a visszatérésre, a családnak pedig az újraegyesítésre. Véleményem szerint sok esetben nem is kerülne sor a gyermek családból való kiemelésére, ha időben megfelelő segítséget kapnának szociális terepmunkások révén. A veszélyeztetett gyermek kiemelése a családból gyakran az első (kényszerből történő) szükséges lépés, amely az adott helyzetben megakadályozza a gyermek testi, illetve lelki sérülését, de hosszú távon viszont negatív hatással lehet a lelki fejlődésére.

Ezért szükséges a szélesebb családi környezettel, iskolával, baráti és ismerősi körökkel, az önkormányzatok szociális osztályaival, valamint az egyházakkal történő együttműködés, amely pozitív hatással lehet a család újraegyesítési folyamatára, és végső soron a kiemelt gyermek sikeres visszatérését eredményezheti.

Jelentős szerep hárul a helyi és regionális önkormányzatokra, amelyek közelebbi kapcsolatban állnak a lakossággal, mint az állami szervek, és gyakran elsőként észlelik a kialakuló szociális problémákat. A gyermekek szociális és jogvédelméről és a szociális felügyeletről szóló törvény értelmében nem tartozik a megyei önkormányzatok hatáskörébe a gyermekek családon kívüli elhelyezésének problematikája, de több tevékenységre ad lehetőséget a feltérképezés, a megelőzés és a tanácsadás terén, mint például:

- szociális programok megalkotása és teljesítése, amelyek segítségével megelőzhető a szociálpatológiai jelenségek kialakulása saját területi egységükben,
- azon nem kívánatos hatások felmérése, amelyek negatívan érintik a gyermekeket és a családokat,
- az olyan fejlődési trendek, káros hatások elemzése, amelyek negatívan érintik a gyermekek fejlődését, a családok egészséges működését és hozzájárulhatnak a nem kívánatos szociálpatológiai jelenségek kialakulásához,
- megteremti azokat a feltételeket, amelyek megakadályozzák a családok és gyermekek válsághelyzetbe kerülését, válsághelyzetek kialakulását,
- olyan intézkedések fogantatása, amelyek visszaszorítják, illetve elhárítják azokat a negatív hatásokat, amelyek veszélyeztetik a gyermekek és felnőttek egészséges pszichikai, fizikai és szociális fejlődését,
- segít a felkészülésben azoknak a polgároknak, akik nevelőszülői hivatás ellátására készülnek,

- reszocializációs programok szervezése a drogfüggők és egyéb függőségben szenvedő lakosoknak, a büntetés végrehajtásból hazatérőknek, illetve
- biztosítja az akkreditált szubjektumok, jogi és fizikai személyek számára az intézkedések megvalósítását segítő anyagi hozzájárulást.

Szociális program indítása

Tudatosítva az önkormányzatok fent említett feladatait Pozsony megye Önkormányzata 2009-ben elindította a „Válságban lévő családokat segítő központ” című szociális programját, amely már ötödik éve áll a rászorulóknak segítségére és elsősorban a válsághelyzetben lévő gyermekek és családok megsegítését hivatott szolgálni.

A szociális program indítása előtti felmérés és hatástanulmány a pozsonyi régióban a fent említett célcsoportot nevezte meg a legrászorultabbnak, ezért döntöttünk úgy, hogy a számos szociális probléma közül a családoknak és gyermekeknek nyújtott segítséget tartjuk számon, mint megyei prioritást. A program alapvető célja a gyermek- és ifjúságvédelem területén működő civil szektor szervezeteinek és tevékenységeinek összehangolása. A szülők válása, büntetés-végrehajtás letöltése vagy a gyermekek hiperaktivitása mind olyan probléma, amely nagyon érzékenyen érinti a család és a gyermekek életét, amelyek komolyan veszélyeztetik a család intézményének stabilitását, hogy alapvető funkcióit ellássa. Nem képes mindenki egyformán és megfelelően reagálni az egyes válsághelyzetekben, nem minden család képes feldolgozni az egyes szociális problémákat, amelyekkel a családon belül szembesülnek. Ezen negatív jelenségek következtében a család, mint intézmény, sok esetben messze nem teljesíti maradéktalanul egyes alapvető funkcióit, legrosszabb esetben megszűnik biztos menedéket nyújtani a családtagoknak, ami beláthatatlan, sőt tragikus következményekkel járhat. Ezeket a komoly helyzeteket megelőzendően, a családnak szüksége van segítségre és támaszra. Ezt a segítséget és támaszt biztosítja immár ötödik éve Pozsony megye Önkormányzata a „Válságban lévő családokat segítő központ” nevű szociális programja.

A program keretén belül ingyenes, hatékony, átfogó szakmai segítséget nyújtunk, minimális adminisztráció mellett a nehéz élethelyzetbe került családoknak, gyermekeknek. A váratlanul kialakult problémák észlelésétől figyelemmel kísérjük a családot egészen a problémák megoldásáig és a család mindennapi életbe való sikeres visszatérésig, sőt, továbbra is rendszeresen figyelemmel kísérjük a család életének alakulását. Komplex szociális és pszichológiai tanácsadást, terápiás kezelést biztosítunk az egész családnak, illetve mindazoknak, akik ezt igénylik. Az átfogó szolgáltatások biztosítását leginkább azok a családok és családtagok értékelik, akik több szociális problémával küzdenek, halmozottan érintettek, valamint ahol a család több tagja kerül szociális válsághelyzetbe és másutt nem tudnak segítséghez jutni.

A program szolgáltatásait három célcsoport veheti igénybe:

- családok, ahol a szülő, illetve a gyermek büntetés-végrehajtását tölti, illetve elhagyta a büntetés-végrehajtó intézetet,
- válás előtt, alatt, és közvetlen utána lévő családok, valamint,
- viselkedészavarokkal, hiperaktivitással, figyelemzavarral, agresszivitással küzdő, kapcsolatteremtésre, illetve a kapcsolat megtartására, önuralomra képtelen gyermeket

nevelő családok – szakmai néven az ADHD és az ADD diagnózisban szenvedő gyermekek és családjuk.¹

A szociális szférában dolgozó szakemberek bizonyára igazat adnak abban, hogy a szociális szolgáltatások egyes területein elképzelhetetlen a rászorulóknak nyújtott segítség a civil szervezetek és az egyházak bevonása nélkül. Nagy szükség van a velük való szoros együttműködésre a család és ifjúságvédelem területén is. Pozsony megye családsegítő szociális programját is három civil partner segítségével valósítja meg:

- 1) A büntetés-végrehajtást töltő, illetve utána lévő családtagok családját segítő Szociális Szupervizorok és Szociális Tanácsadók Szövetsége.
- 2) A válás előtt, alatt, illetve utána lévő családok veszélyeztetett gyermekeit Segítő és Párterápiás Tanácsadó Központ.
- 3) Szlovákiai Gyermek Alap, amely a viselkedési zavarokkal küzdő, hiperaktív gyermekeket nevelő családokat is tömöríti.

A gyermek és családvédelem terén elvégzett, a már említett szociális problémákat feltérképező felmérés második legnagyobb célcsoportját a családon belüli erőszak áldozatai, ezen belül is a bántalmazott nők és gyermekek alkották, ezért Pozsony megye második szociális programja, amelyet 2010-ben hirdettünk meg, ezzel a célcsoporttal hivatott foglalkozni. Köztudott, hogy Szlovákiában minden ötödik nő volt már áldozata családon belüli erőszaknak. A bántalmazott nők és gyermekeik gyakran találkoznak meg nem értéssel, helyzetük alábecsülésével környezetük, barátaik részéről, sőt gyakran a hivatalokban sem kapják meg a várt segítséget. Még gyakoribb azonban az a jelenség, hogy a társadalomban berögződött sztereotípiák és előítéletek miatt nem is mernek segítséget kérni. A helyzetet még inkább súlyosbítja, ha a családon belüli erőszaknak a gyermekek is áldozatául esnek.

A családon belüli erőszak visszaszorítására Pozsony megye Önkormányzata a nyolc megye közül elsőként dolgozta ki a – Szlovák Kormány által még 2009-ben ajánlasként megfogalmazott – megyei regionális akciótervét a családon belüli erőszak megelőzésére és visszaszorítására, amely a Szlovákiai Nemzeti Akciótervet a régió igényeinek megfelelően alakítja, saját szükségletei szerint. A védnökségem alatt működő regionális akcióterv munkacsoportja elhatározta, hogy az akciótervbe olyan aktivitásokat dolgozunk bele, amelyek a régióban tapasztalható valós igényeken alapulnak, és amelyeket reális időhorizonton belül valóban teljesíteni is tudunk majd.

A munkacsoport tagjait a helyi önkormányzatok képviselői, a rendőrség, a Munka, Szociális és Családügyi Minisztérium képviselői, a központi és járási munka, szociális és családügyi hivatal szakemberei, valamint civil szervezetek azon képviselői alkotják, akik az adott problémakörrel foglalkoznak, mint például a Szlovákiai Nőszövetség, a Szlovák- Cseh Női Alap, polgári társulások, amelyek a nők ellen elkövetett erőszak áldozatainak nyújtanak segítséget.

Ennek az átfogó akciótervnek, amelynek kidolgozása tizenkét hónapig tartott, részét képezi egy olyan szociális program meghirdetése is, amely a családon belüli erőszak visszaszorítására irányul és az anyák és gyermekeik számára kialakítandó biztonságos

¹A figyelemhiányos hiperaktivitás-zavar (*Attention Deficit Hyperactivity Disorder, ADHD*) neurológiai természetű veleszületett vagy fejlődési rendellenesség, melynek vezető tünete a figyelemzavar, kísérő tünetei a hiperaktivitás, feledékenység és a gyenge impulzuskontroll.

lakhatás létrehozatalát célozza meg. Tudvalévő, hogy a lakásprobléma megoldása az elsődleges feladat, hogy az áldozat kikerüljön az agresszor hatása alól.

Fontos lépésnek tartom a családon belüli erőszak és a nők sérelmére elkövetett erőszak elleni harc terén, hogy Pozsony megye komplex segítséget nyújt egy olyan intézmény kialakításával, amely a biztonságos lakhatás mellett szaktanácsadást, érdekvédelmet és jogi érdekképviselést is biztosít majd a rászorulóknak. Ezért kihasználva az alkalmat 2013 júniusában bekapcsolódtunk a Kormányhivatal által 2009–2014-es időszakra meghirdetett pályázatba, amely a Norvég Gazdasági Mechanizmus anyagi támogatásával valósul meg, és amely a családon belüli és a nők kárára elkövetett erőszak visszaszorítására irányul. A kormányhivatalnál sikeresen pályáztunk és 2015-ben elkezdjük annak az ingatlanok a felújítását és átalakítását, amely a családon belüli erőszak áldozatainak nyújt biztonságos lakhatást és célirányos, szakszerű, szociális tanácsadást. Az épület befogadóképessége megközelítőleg 20 személy számára teszi lehetővé az elhelyezést, a szociális tanácsadást pedig a családon belüli erőszak problematikájával foglalkozó két polgári társulás biztosítja majd.

Mint Pozsony megye szociális ügyekért is felelős alelnöke, rendkívül fontosnak tartom, hogy az elmúlt négyéves időszakban az eddig nyújtott standard szociális szolgáltatásokon kívül több új szolgáltatási formát is sikerült elindítanunk, mint például a támogatott lakhatást, valamint 2012-től felvállaltuk és támogatjuk a válsághelyzetben levő családok és nők megsegítését.

A regionális akcióterv eredményei és céljai

Nem utolsó sorban a regionális akciótervnek köszönhetően a médiák segítségével elértük, hogy erről a problémáról végre nyíltan és minél többet beszélünk, amit nagy előrelépésnek tartok. Ugyanis hajlamosak vagyunk a problémákról nem beszélni, és úgy véljük, ha nem beszélünk róluk, akkor nem is léteznek. Pedig ez nem így van. Változtatni kell a sztereotípiákon és a berögződéseken és el kell utasítani az erőszak minden formáját, különösen a családon belüli erőszakot, amely leggyakrabban a nők és a gyermekek ellen irányul. Pozsony megye zéró toleranciát hirdetett az erőszak minden fajtájának.

Ezért is pályáztunk meg a már említett Norvég Gazdasági Mechanizmus támogatási rendszerén keresztül a már említett biztonságos lakhatást nyújtó ún. „asszonyház” létrehozatalát, amelyet két civil szervezettel együttműködve üzemeltetünk majd. A 305/2005-ös gyermekek szociális jogvédelméről szóló törvény kimondja, hogy ha a gyermek, az anya vagy a család válsághelyzetbe kerül, a jogvédelmi intézkedéseket a válságközpontok biztosítják, amelyekből, mint már említettem, sajnos nincs elegendő. Ezek a válságközpontok hivatottak szükség szerint szakmai diagnosztikát végezni, speciális szaktanácsadást nyújtani, valamint gyógypedagógiai, egészségügyi ellátást és lakhatást biztosítani. Pozsony megyében öt polgári társulás tevékenykedik, amelyek a bántalmazott nők, gyermekek és a családon belüli erőszak áldozatainak is nyújtanak segítséget, de kimondottan erre a célcsoportra szakosodott központot nem tartunk nyilván. Meghirdetett programunk alapvető célja a családon belüli erőszak kialakulásának megelőzése és visszaszorítása.

A program legfontosabb célkitűzései közé tartozik:

- A családon belüli erőszak áldozataival való intenzív foglalkozás.

- Méltóságteljes és tiszteletteljes hozzáállással bánni a bántalmazott nőkkel és gyermekekkel.
- Támogatni egy olyan rendszer létrehozatalát, amely megakadályozza a nőkkel és gyermekekkel szemben elkövetett erőszak kialakulását.
- Segíteni azon polgári társulások és nonprofit szervezetek részvállalását, akik hajlandóak és képesek a bántalmazott nőknek és gyermekeknek segítséget nyújtani.
- Segíteni azon aktivitásoknak a megszervezésében, amelyeknek célja az agresszorokkal való foglalkozás, felelősségérzetüknek kialakítása, növelése, hogy ez által a jövőben elkerülhető legyen a visszaesés.

Az elmúlt négy év eredményei alapján elmondhatom, hogy Pozsony megye szociális programja, amely a válságban lévő családoknak nyújt közvetlen segítséget elérte célját és folyamatosan teljesíti küldetését. A rászorulókat átfogó, gyors, minimális adminisztrációt igénylő munka mellett, és ami a legfontosabb, ingyenesen kapnak segítséget, sok esetben megelőzve ezzel a válsághelyzetek kialakulását.

Fent már említettem, hogy a gyermekotthonok működtetése, a nevelőszülők hálózata, a professzionális családok intézménye, amelyek az elhagyott, árva, és egyéb okoknál fogva a biológiai családot elhagyni kényszerülő gyermekekkel foglalkoznak, a hatályos törvények értelmében nem tartoznak megyei hatáskörbe. Sok gyermek él azonban olyan biológiai családban, amely különböző szociálpatológiai problémák miatt külső segítség nélkül képtelen ellátni küldetését. A megyei önkormányzat feladata elsődlegesen feltérképezni a megye területén tapasztalható problémás területeket, létrehozni azt a segítségnyújtó hálózatot, amely a rászorultaknak gyors és hatásos szakmai segítséget nyújt, valamint a megye költségvetésén keresztül lehetőségük szerint, támogatni a szolgáltatásokat nyújtó szubjektumoknak az anyagi hozzájárulást. Ezek azok a területek, amelyeken az önkormányzatok helyi vagy regionális szinten segíteni tudnak.

Pozsony megye az elmúlt években folyamatosan növelte a gyermekek szociális és jogvédelme, valamint a szociális felügyeletre szánt költségvetését, 2012-ben közel 630 ezer eurót, 2013-ban 682 ezer eurót, 2014-ben 726 ezer eurót különített el annak ellenére, hogy ez a terület nem tartozik a megyei önkormányzatok azon hatáskörébe, amelyet köteles anyagilag is biztosítani. Ebből az összegből a nők és gyermekek kárára elkövetett erőszak áldozatait segítő szervezeteknek mintegy harmadát juttatta.

Összegezve az elmondottakat úgy gondolom, hogy Pozsony megye az elmúlt években kifejtett aktivitásaival a gyermek és családvédelem terén az említett szociális programok elindításával is jelentős mértékben hozzájárult a szociálpatológiai jelenségek visszaszorításához, a családok és a gyermekek védelmének biztosításához, de azt is el kell, hogy mondjam, nem vagyok elégedett. Ez még mindig nem elég, bőven van még mit tenni. Ahhoz, hogy tevékenységünket fokozni tudjuk, meg kell teremteni az anyagi hátteret a szociális programok és a szolgáltatások finanszírozásához. A mai gazdasági és pénzügyi válsággal sújtott világunkban azonban ez egyre nehezebb feladat.

A pénzhiány azonban nem vethet gátat annak az igyekezetünknek, hogy Pozsony megye a rászoruló gyermekekről és családokról történő gondoskodást a lehetőségeihez mérten az önkormányzatokkal, az állami szervekkel, a civil szervezetekkel és az egyházakkal együttműködve, továbbra is legjobb tudása szerint és prioritásként kezelve a legmagasabb szakmai szinten biztosítsa.

Németh Gabriella, szociológus, Pozsony Megyei Önkormányzat alelnöke

A fenti anyagot kifejtő előadása 2013. július 18-án Tallóson hangzott el az Esterházy kastélyban, az első magyar királyi árvaház megalakulásának 250. évfordulója tiszteletére szervezett emléknapon.

A "CitizenGo" Magyarországon

Gáll Márton

gallmarton@gmail.com

2014 ősz óta magyar nyelven is elérhető a CitizenGo. Ez nem csak azt jelenti, hogy a szervezetnek a <http://citizengo.org/hu> weboldalon magyar nyelvű weblapja nyílt, hanem a feliratkozottak magyar nyelvű értesítéseket és leveleket kapnak a szervezettől Frivaldszky Edit aláírásával.

Mi az a CitizenGo? A honlap megszövegezése szerint: *A CitizenGO aktív polgárok közössége, akik célul tűzték ki az emberi élet, a család és a szabadság védelmét világszerte. Azért dolgozunk, hogy a hatalmon lévők tiszteljék az emberi méltóságot és az egyén jogait*

A CitizenGo tehát egy speciális szavazategyűjtő szervezet (angolul web movement-nek, háló-mozgalomnak, illetve online activist network-nek, azaz aktivisták világhálózatának nevezi magát) a világhálón. A net lehetőségei tálcán nyújtják a támogatók és szavazatok szerzésének egyszerű, de szervezett lehetőségeit, és ezt sok szavazategyűjtő szervezet ki is használja. A legnagyobb szavazategyűjtő szervezet a <http://avaaz.org/>, amely csaknem 41 milliós taglétszámaival a világ nagy problémáinak (béke, tiszta környezet, fenntarthatóság, emberi jogok tiszteletben tartása) témájában lép fel gyakran hatásosan országos, vagy világpolitikai tényezőként. Magyar nyelven azonban nincs honlapja, és nem leveleznek magyar nyelven. Ezért is örömteli hír, hogy az ennél még lényegesen kisebb, 2,5 milliós tagszámú, 11 nyelven megjelenő, madridi központú, a család érdekeinek védelmére „szakosodott” szervezet magyarul is elérhető. A szervezet szerencsére igen gyorsan növekszik.

A CitizenGo online petíciós oldalán keresztül levelet lehet küldeni helyi, országos és nemzetközi döntéshozóknak vagy vállalatoknak. Hasonló gondolkodású emberek a világ minden részéről csatlakozhatnak aláírásukkal az ügy érdekében. A csapat civil vezetőkből és szakemberekből áll, akik a család, az élet és a szabadságjogok területein tevékenykednek. Érdemes a szervezet értékrendjét, amelyet a honlapján tett közzé, alaposan szemügyre venni:

- **Kezdeményezés:** A CitizenGO mélyen elkötelezett amellett, hogy új utakat építsen a polgárok számára a közügyekben való részvételhez. A kezdeményező szerep vállalásával segítjük az aktív polgári részvételt azoknak, akik szeretnének változtatni a környezetükön az internet biztosította legújabb lehetőségeken keresztül.

- **Átláthatóság:** A nyílt és őszinte kommunikáció segíti a CitizenGO-t, hogy az első között legyen. Forrásaink kezelése is átlátható. Ezen az úton szeretne a CitizenGO egy példaértékű szervezetté válni.

- **Gyorsaság:** A CitizenGO gyorsan reagál olyan kérdésekben, mely a tagjai számára kiemelkedően fontosak, mint az élethez való jog, a házasság és a család, a szabad vallásgyakorlás és az emberi méltóság.

- **Hitelesség:** A CitizenGO mindenben a hitelességre törekszik. Ha hibázunk, igyekszünk azt mihamarabb helyrehozni. Szánt szándékkal nem közlünk valótlan híreket.

- **Elkötelezettség:** A CitizenGO a tagjai számára fontos ügyek mellett való elköteleződésével különbözteti meg magát másoktól. A CitizenGo olyan ügyek mellé teszi le a voksát, melyek meggyőződésünk szerint igazságosak és a társadalom javát szolgálják.

- **Jótekonyság:** A CitizenGO abban is más, hogy tevékenységei középpontjába helyezi az embert, az emberi méltóságot, az emberekben rejlő lehetőségeket és elvárásokat. A CitizenGO szerint minden egyes ember egyedi, tiszteletet és figyelmet érdemel.

A CitizenGO a különböző csoportokkal (közösségek, intézmények, sajtó, stb.) tartott kapcsolataiban az embereket a társadalom értékes és szabad tagjaiként kezeli.

- **Függetlenség:** A CitizenGO tevékenységét a támogatók és az önkéntesek összefogása biztosítja. Nem függ más szervezettől, politikai párttól, vállalatától vagy lobbicsoporttól. Ez a függetlenség garantálja a hitelességét és hatékonyságát küldetésében. A CitizenGO lépései egyértelműen bizonyítják, hogy a döntéseket a tagoknak, és nem a másoknak való megfelelés irányítja.

- **Elhivatottság:** A CitizenGO hittel dolgozik. Hisszük, hogy a közjót szolgáljuk tevékenységünkkel, és a világ megváltoztatása izgalmas vállalkozássá válhat. Az érdeklődők megismerhetik sajátos hozzáállásunkat abból, ahogyan dolgozunk.

- **Ésszerűség:** A CitizenGO racionálisan keresi az igazságot. Nem támaszkodik ideológiai dogmákra és szabályokra magyarázataiban. A CitizenGO minden javaslata a tudományon, jogon és az antropológián alapul. Az érdeklődők a CitizenGO-t egy racionális kommunikációt folytató szervezetnek ismerhetik meg.

Az 1., 2. és 4. pont minden világhálós aktivista-rendszerre jellemző. A 3. pontban már kiderül a CitizenGo szakosodása, mert felsorolja a tagjai számára fontos kérdésköröket: *élethez való jog, házasság és család, a szabad vallásgyakorlás és az emberi méltóság*, amelyek az 5. pont szerint *a társadalom javát szolgálják*. A 6. pont szerint *tevékenységei középpontjába helyezi az embert, az emberi méltóságot, az emberekben rejlő lehetőségeket és elvárásokat*. Az utolsó három pont jelenti a garanciát arra, hogy a szervezet hosszú távon is tudjon a tagok - és egyben a társadalom – érdekében fenntarthatóan működni.

A magyar honlapon megjelenő eddig indított petíciók megfeleltek a fenti értékrendnek. A 2015. január végéig indított 14 petíció közül 6 a család és házasság védelme, 6 a terhesség, szülés és gyermekek védelme érdekében, és 2 a vallásüldözés ellen indult. Természetesen azóta e számok tovább növekedtek.

Ápolás a halálig, de nem a halál elősegítésére

Gáll Márton

gallmarton@gmail.com

A BKU (Bund Katholischer Unternehmer – Németországi Katolikus Vállalkozók Szövetsége), a KKV (Der Verband der Katholiken in Wirtschaft und Verwaltung – A Gazdaságban és Közigazgatásban dolgozó Katolikusok Németországi Egyesülete) és a Kolping felemeli szavát az eutanázia és az asszisztált öngyilkosság ellen.

A halálig tartó szeretetteljes ápolásra van szükség, nem a halálba „szállításra”. Ez a humánus társadalom kulcsa. Változtatnunk kell tehát azon a tévhiten, hogy az aktív eutanázia humánus cselekedet, és hogy ezt sokan igényelnék. Azok, akik így vélekednek, még soha nem találkoztak olyan haldokló beteggel, aki a családja körében, vagy egy hospice-intézmény dolgozóinak méltó ápolásában, a kezeik között, és nem a kezeik által hunyt el.

Ez volt az egybehangzó közös álláspont a Berlinben tartott közös beszélgetésen, amelyre *Bernd-M. Wehner a KKV szövetségi elnöke*, és helyettese *Prof. Dr. Patrick Sensburg MdB* néhány szövetségi parlamenti képviselőt hívtak meg. Az eutanázia, ill. asszisztált öngyilkosság témájában kibontakozó vitával kapcsolatban a KKV jelenlévő tagjai, *Marie-Luise Dött MdB, a BKU szövetségi elnöke* és *Thomas Dörflinger MdB, a Kolping egyesület szövetségi elnöke*, valamint *Georg Kippels* és *Matthias Hauer szövetségi képviselők* a gyilkosság szervezett támogatásának átfogó, törvényi tiltása mellett álltak ki. Ugyanakkor aláhúzták a palliatív-gyógyászat és a hospice-kíséret szükségességét.

A palliatív gyógyászatban elért előrelépések

Dr. Martina Köppen, a Berlin-Brandenburgi Katolikus Iroda képviselője óvott attól, hogy egyes tragikus esetek alapján az eutanáziát általánosan előnyben részesítsük. “Inkább arról tudósítsunk, hogy a palliatív gyógyászatban elért eredmények és a hospice rendszereknek a számtalan önkéntes segítségével történt erőteljes fejlesztése által lehetségessé vált a méltóságteljes és fájdalommentes halál.” A német püspökök ismét követelték az öngyilkosság minden szervezett formájának betiltását a segítségre szoruló, idős, betegek és kétségbe esett emberek védelmében, és rámutattak, hogy a halál utáni vágyat gyakran csupán a nagyobb fájdalomtól vagy az egyedüllétől való félelem váltja ki - fejtette ki *Katharina Jestaedt a német püspökök képviselőjében*. Felvilágosításra, és a palliatív gyógyászat általi gondozás további kiépítésére van szükség ezen a területen.

Egyébként is a gyilkolásnak a beteggel való szolidaritással történő összekötése teljesen abszurd. Ezzel egy olyan lejtőn indulunk meg, amely hirtelen szakadékká változhat. - Ki tudja biztonsággal felismerni, hogy a saját halál utáni “vágy” ténylegesen szabad akaratból születik-e? Nem ritkán súlyos pszichológiai betegségek indítják el a beteget az élet befejezése felé. Az élet azonban egy ajándék, amelynek sem a kezdetét, sem a végét nem mi határozzuk meg. - mondta a *KKV szövetségi elnöke*.

A haldoklókkal való bánásmód az emberiség mércéje

Ezért olyan jól hangzó kijelentések sem téveszthetnek meg, mint hogy “minden embernek joga van a méltóságteljes halálra”: a halálba való aktív segítség a legmélyebben emberietlen. Ezért helyes, hogy az öngyilkossághoz történő segédkezés Németországban is bűncselekmény. Ebben nem lehet kivételt tenni. “Végül is a haldokló emberekkel való bánásmód a társadalom humanitásának mércéje. Az, ahogyan a haldoklókkal bánunk, megmutatja, mekkora értéként kezeljük az emberi életet.” húzta alá *Prof. Dr. Patrick Sensburg, a KKV szövetségi elnökhelyettese*.

BKU, Kolping és a KKV a legélesebben elítélték a gyermekekre vonatkozó aktív eutanáziát, amelyet a belga országgyűlés most törvény által engedélyezett. Azon túlmenően, hogy gyermekek ilyen életbevágó döntés meghozatalára nem is képesek, a szülőkre nehezedő nyomás is nő, hogy szenvedő gyermekük halálához járuljanak hozzá. *Lukas Radbruch, a Bonni Máltai Kórház Palliatív gyógyászati Központjának vezetője* rámutatott, hogy a palliatív gyógyászat gyors fejlődése a halált elviselhetőbbé teszi, és mindig újra és újra bebizonyosodik, hogy ha a súlyos beteg tudja, hogy nincs egyedül, akkor a halál utáni “vágya” lecsökken.

Az önkény útját egyengetjük

Az aktív eutanázia nem csupán a keresztény emberképnek mond ellent, hanem egy további lépést jelent az emberi élet feletti tetszés szerinti önkényes döntések felé - folytatta *Prof. Sensburg* - nem is szólva arról, hogy ezzel az önkény útját egyengetjük. Elgondolkodtató, hová vezet egy olyan társadalom útja, amelyik magát úrnak képzelet és halál felett, és ezzel Isten “játékterét” csökkenti. A méltóságteljes halál tehát semmiképpen nem jelentheti azt, hogy az ember magát megöli.

Ferenc Pápa is rámutatott az Evangélii Gaudium (EG) című apostoli írásában, hogy az emberi lény minden helyzetben és a fejlődés minden fázisában mindig szent és sérthetetlen. Az emberi élet saját magában hordozza a jelenlétéhez való jogot, sohasem használható fel eszközként egyéb nehézségek megoldására. Ha ez a meggyőződés megkérdőjeleződik, akkor az emberi jogok védelmére nem marad biztos és tartós alap; ezeket akkor mindig az éppen esedékes uralkodó alkalmoszerűen a hasznosságnak rendelné alá (EG 213).”

További információk

- *Dr. Vera Bünnagel, BKU-referens*, Tel.: +49 221 27237-66, E-Mail: buennagel@bku.de és
- *Joachim Hüpkens KKV-ügyvezető*, Tel.: +49 201 87923-0, E-Mail: info@kkv-bund.de.

BKU: Az 1949-ben alapított szervezethez 1200 tulajdonos, vállalkozó, önálló és vezető beosztású tartozik. A BKU 36 egyházmegyei csoportra oszlik. Munkacsoportjaiban a gazdaság- és szociálpolitikára, valamint az értékalapú vezetésre vonatkozó innovatív koncepciók születnek. A szövetség hídnak tartja magát a gazdaság, az egyház és a politika között.

Kiadó: *Marie-Luise Dött, MdB, a BKU elnöke*. Tel.+ 49 221 27237-0.

Ezt a sajtóközleményt a BKU és a KKV egy időben adta ki, 2014. február 19-én.

Pszichikailag akadályozottak a munka világában, egy konkrét kutatás példáján keresztül

Vámosiné Rovó Gyöngyvér

Pécsi Tudományegyetem, Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar

rovo.gyongyver@feek.pte.hu

A munka olyan tevékenység, amely valaminek a megvalósításán, létrehozásán keresztül azt célozza meg, hogy a keletkező produktumot az ember használni tudja. A történelem során a munka jellege, keretei és hatásfoka folyamatosan változott és változik ma is. A technológiai fejlődés során új tevékenységek keletkeztek, egyesek pedig megszűntek, ami alapvetően megváltoztatta a munka és az egészség összefüggéseit. Megváltozott a foglalkozások strukturális szerkezete, egyes foglalkozások tartalma átalakult. Az elmúlt huszonöt évben az európai országok túlnyomó részében, így Magyarországon is olyan gazdasági változások, átalakulási folyamatok zajlottak, amelyek alapvetően megváltoztatták a munka világát.

Bizonyos csoportok hátrányba kerültek a munka világában, ami egyéni és társadalmi szinten egyaránt hátrányt jelent. Szociálisan érzékeny, európai normákon nyugvó társadalomról csak akkor beszélhetünk, ha erőnkhez mérten mindent megteszünk annak érdekében, hogy a kiszolgáltatott, hátránnyal rendelkező állampolgároknak lehetőségük legyen ezen negatív jelenségeket ellensúlyozni. A munka világában negatívan érintett célcsoportokat felsorolni is nehéz lenne, jelen tanulmányban csak a pszichikailag akadályozottakra fókuszálunk; azt kutatjuk mit értünk eme fogalom alatt, és miként viszonyulnak az érintett munkatársakhoz a munkaadók.

Az ő beillesztésük megtartásuk a munka világába alapjaiban járulhat hozzá a társadalmi kohézióhoz, az érintett munkatársak családjainak boldogulásához, ugyanakkor fontos részét képezi a társadalmi szintű munkaerő-gazdálkodásnak. Ez a felfogás beleillik az egységesülő európai munkaerőpiac és társadalmi jövőkép víziójába.

Az elmúlt években sokat javult a megváltozott munkaképességűek, illetve a különböző fogyatékkal élők munkaerő-piaci helyzete. Az „Európai Unió Európai Fogyatékosügyi stratégiája 2012-2020” külön foglalkozik az akadálymentesítéssel, az oktatással, a szociális védelemmel, az egészséggel, az egyenlőséggel, és nem utolsósorban a foglalkoztatással.¹ Javítani kívánnak a fogyatékosok foglalkoztatási arányán (ez az EU-ban 50% körül tehető²), illetve a fogyatékosok társadalmi megítélésén.

„Az ENSZ-egyezmény szerint fogyatékossgal élő személy minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő

¹AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK Európai fogyatékosügyi stratégia 2010–2020: Megújított elkötelezettség az akadálymentes Európa megvalósítása iránt (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:HU:PDF>)

²Munkaerő-felmérés, AHM, 2012.

társadalmi szerepvállalását.”³Ez alapján ide sorolhatók a különböző pszichés zavarral élők, illetve pszichés zavar által akadályozott személyek. Kik is ők? A különféle mentális problémákkal küzdők: az értelmi fogyatékosokon túl ide tartoznak a személyiség zavarral, illetve szorongásos zavarral küzdők (pánik betegek, fóbiások, kényszeresek), a hangulati zavarban, vagy kedélybetegségben szenvedők (a depressziósok, a disztímiások, a bipoláris affektív zavarral küzdők), az elmebetegek (skizofréniasok, paranoiások) (Borbély és Muity, 2013 alapján). De vajon hány munkáltató fogja ezeket az embereket alkalmazni, ha nincs tisztában a képességeikkel, a rehabilitálhatóságukkal?

Szellő János vezetésével a Pécsi Tudományegyetemen futó MDWW projekt (Pszichikai akadályozottság és a munka világa) nem kevesebbre vállalkozott, mint hogy ezen emberek helyzetét felmérje, társadalmi megítélésüket pozitívabbá tegye, a munka világába történő visszavezetésüket elősegítse.

A projekt keretében vizsgáltuk, hogy:

- a munkáltatók, illetve a munkavállalók mennyire vannak tisztában a „pszichikailag akadályozottak célcsoport” fogalmával;
- milyen kiválasztási módszerekkel dolgoznak a munkavállalók felvételénél (fordítanak-e figyelmet a be nem vallott pszichikai gondokra);
- milyen módon próbálják segíteni a nem ép dolgozók munkavégzését;
- milyen a befogadói magatartás az adott vállalatnál;
- mennyire stresszesek a munkavállalók hétköznapijai, és hogyan próbálják a munkáltatók ezt elkerülni, csökkenteni.

A projekthez kapcsolódóan olyan munkáltatókat kerestem fel, akik 20 főnél több munkavállalóval rendelkeznek, és a Dél-dunántúli régióban találhatóak. Igyekeztem minél több fajta céghez eljutni, így készült interjú oktatási intézmény, szálloda és piaci szegmenst érintő nagyvállalatok képviselőivel, illetve egy magyar érdekeltségű munkaerő-kölcsönző cég vezetőjével is.

Ahogy az várható volt, a válaszok nagyban eltértek attól függően, hogy teljesítmény orientált (piaci versenynek kitett), vagy állami fenntartású cég vezetőjét kérdeztük meg.

A versenyszférában részt vevő cégek többségénél egyáltalán nem foglalkoztatnak fogyatékkal élőket, sem pszichikailag akadályozottakat, sem fizikai, vagy más sérültet. Az elmondottak alapján már az álláshirdetésre sem jelentkeznek fogyatékkal élők, de ha jelentkeznenek, akkor is hátrányban lennének ép társaikhoz képest, hiszen egy esetleges próbanapon nehezebben tudnak olyan jól, illetve olyan sokat teljesíteni, hogy őket akarják később felvenni a munkáltatók. A piaci érdekeltségű cégeknél volt olyan is, ahol kerek pereg kijelentették, hogy elküldenék az alkalmazottat, ha nem tudna megfelelően teljesíteni. Szerintük a munkatársak is csak ideig-óráig lennének elfogadók a különféle fogyatékkal élőkkel szemben, mivel általában csapatmunkát végeznek, és teljesítmény után kapják a fizetésük döntő hányadát. Így ha valaki hátráltatná őket a termelésben, azt a közösség kidobná magából. (A kezdeti elfogadást is inkább a társadalmi elvárásokhoz kötik.) Éppen ezért már a kiválasztás során igen nagy figyelmet fordítanak a problémák kiszűrésére. Különféle személyiségtesztet végeznek, felmérik a kompetenciákat, képességeket, attól függően, hogy

³ AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK Európai fogyatékoságügyi stratégia 2010–2020: Megújított elkötelezettség az akadálymentes Európa megvalósítása iránt (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:HU:PDF>)

milyen munkaterületre keresnek embert. Még az egyszerű betanított munkás is előre strukturált, több körös felvételen esik át. Náluk az a fontos, hogy minél több, jobb munkát tudjon elvégezni minél rövidebb időn belül.

A munkaerő-kölcsönző cég saját állományában elég stresszes a munka (főként ügyfelekkel kell tartani a kapcsolatot), ide sem lennének hajlandóak fogyatékkal élőt, vagy akár csak pszichikailag sérült embert felvenni. Nekik is az a véleményük, hogy amíg egy munkakör betöltésére 15 emberből választhatnak, addig esélyük nincs a beteg embereknek, hogy őket válasszák, mert szerintük kevesebb a probléma az ép munkavállalókkal (kevesebbet hiányoznak, megbízhatóbbnak találják őket). Náluk a több mint 30 fő foglalkoztatott mind elég magasan képzett (szinte mind diplomával rendelkezik), de helyükre is találnának szinte bármikor új ép munkaerőt, ha kell. Úgy gondolják, ők nem igényelnek többet figyelmet, nem kell ellenőrizgetni a munkájukat, nem kell elengedni őket különféle orvosi vizsgálatokra, jobban terhelhetőek.

Érdekes megfigyelés, hogy a teljesítmény orientált cégek egyike sem akadálymentesített, és már csak emiatt sem vennének fel szívesen mondjuk mozgássérült embert, hiszen akkor miatta igen magas kiadásokkal kellene számolniuk, illetve átrendezésre lenne szükség ahhoz, hogy a munkáját el tudja látni. Az orvosi szolgáltatásról elmondható, hogy pont ezeknél a cégeknél a legjobb a dolgozók ellátottsága. Van, ahol a cég telephelyén van az üzemorvos (minimum 2-3 nap/hét, de akár minden nap több órát is ott tölt az orvos), így bármilyen problémát azonnal tudnak orvosolni. Nem kell a fél várost átutazni, időpontra vagy a vizsgálatra várni. Az évente kötelező munka alkalmassági vizsgálatokra is helyben kerül sor, és általában ezeknél a cégeknél a vizsgálatok is komplexebbek, jobban kiszűrjük, ha valakinél valami megváltozott. (Volt is ilyenre példa.)

Ami szinte mindegyik vizsgált cégnél megfigyelhető volt, az a pszichikai akadályozottak célcsoportjának meghatározása. Arra a kérdésre, hogy alkalmaznak-e ilyen munkaerőt, mindenhol azt a választ kaptam, hogy nem. Ám a beszélgetésekből megtudhattuk, hogy nem egy helyen, nem egy munkavállalóról derült ki, hogy akár munkahelyi, akár otthoni körülmények miatt depressziós lett, és több munkavállalót is kezeltek pszichológusok. Ám őket a munkáltatók nem gondolták bele a pszichikailag akadályozottak körébe. Inkább mondták ide az enyhe fokú értelmi sérülteket, mint a magatartászavarral küzdőket. A stressz faktorok közé szinte mindenki felsorolta a létbizonytalanságot, a holnaptól való félelmet, illetve a fizetéseket, amiből nagyon nehezen jönnek ki az emberek. A legtöbb munkavállaló eladósodott (sokan svájci frank alapú hitellel küzdenek), az alacsonyabb iskolázottságúakra jellemző, hogy adósság spirálba kerülnek emiatt (újabb hiteleket vesznek fel, hogy ki tudják fizetni az elmaradt részleteket). Tehát kijelenthető, hogy a munkáltatók nincsenek tisztában a célcsoport pontos meghatározásával. Ebben segítségükre lehet egy „kézikönyv”, mely leírja pontosan, hogy kik tartoznak a pszichikailag akadályozottak közé, és ők milyen munka végzésére alkalmasak, milyen körülmények mellett.

Azon cégeknél, amelyek a piaci versenyszférában működnek, de a bérezés nem teljesítmény arányos (pl. szállodák, vendéglátóegységek esetén), elmondható, hogy pozitívabb a hozzáállás a „nem ép” munkavállaló irányában. Amennyiben a dolgozó el tudja látni a munkakörét (pl. vasaló lány, takarító, portás), úgy pszichikai akadályozottsága sem jelent hátrányt a felvételnél, illetve a többi dolgozó is elfogadja, segíti őt. A probléma sokszor a vendégekkel van, akik ha tudomást szereznek az illető „másságáról”, akkor sokszor nagyon elutasítóak, nem csak vele, de a vállalattal szemben is. (Volt eset arra, hogy a vendég visszautasította a feltálat vacsorát, mert megtudta, hogy a szakács cigány származású.

Minőségi kifogás nem volt a munkájára!) Emiatt a munkáltató meggondolja, hogy kit alkalmazzon! A megváltozott munkaképességűek után igénybe vehető kedvezmény (a munkavállalói létszám legalább 5%-át kitevő ilyen dolgozó esetén nem kell kifizetni a rehabilitációs járulékot) nem olyan mértékű, hogy valóban motiváló tényező lehessen. (Volt olyan munkahely, ahol többet fizettek ki éves szinten a megváltozott munkaképességű dolgozók bérére és egyéb járulékaire, mint amennyit nyertek a be nem fizetett rehabilitációs járulékon.)

Az állam, illetve város által vezetett cégeknél elmondható, hogy bár náluk sem találtunk pszichikailag akadályozott munkavállalót (egyéb fogyatékkal élőt igen, főleg fizikai sérültet), a munkáltatói befogadás egyértelműen pozitívabb, mint a teljesítmény orientált cégeknél. Azon munkavállalók esetében, akiket depresszióval kezeltek, mindenhol nagyon megértőek és segítő hozzáállásúak voltak mind a munkáltatók, mind a kollégák. Azon esetekben, ahol a pszichológus által kezelt betegek kiléptek a munka világából, minden esetben önkéntes döntés volt, nem a munkavállaló akart „megszabadulni” a problémásabb emberétől. Általában a kezelt emberek nem bírták a munkát, és mondtak fel. A cégek vezetői úgy gondolják, hogy a munkavállalók is el tudnák fogadni kollégának akár a pszichikailag akadályozott munkavállalót, ha a saját munkáját el tudja látni. (Viszont bizonyos munkakörökbe nem alkalmaznák őket, pl. tanárnak, vagy vendéggel kapcsolatban levő kiszolgálónak. Itt az esetleges negatív megítélés miatt, illetve a már említett munkakörre való alkalmasság miatt lenne az elutasítás.) Ugyanakkor megfigyelhető, hogy egyik cég esetében sem állt fenn a probléma a fogyatékkal élővel akkor, amikor a munkavállalót felvették, az később alakult ki. Tehát akár a munkahelyi, akár a magánéleti gondok miatt kialakult nyomás következtében szorult segítségre a már ismert kolléga, akkor a társak jobban elnézőek voltak.

Az állami fenntartású vállalat vezetői szerint a munka-alkalmassági vizsgálat, illetve az üzemorvosi szolgáltatás nem minden esetben elég alapos. Pont azt a célt nem tudja teljesíteni, ami a legfontosabb lenne. Nevezetesen, hogy ha bármilyen oknál fogva egy munkavállaló átmenetileg, vagy akár tartósan munkára alkalmatlan állapotba kerül, akkor ezt időben észrevegye, és további szakorvoshoz irányítsa. Az évenkénti alkalmassági vizsga e cégek esetében inkább csak formális jellegű (vérnyomásmérés, látásvizsgálat, és a bevallott panaszok feljegyzése), nincs meg a valódi lehetősége annak, hogy kiszűrjön pl. egy pszichikai problémát (hacsak az már nem egy látványos fázisban van).

Az állami vezetésű cégeknél a kiválasztási folyamat során a felvételre behívott emberekkel csak a szakmai kompetenciákat, illetve elképzeléseket beszélnek meg, és a személyes elbeszélgetésen kívül nincs is más, amit alkalmaznak (Czank, 2011). Így e cégeknél csak a személyes elbeszélgetés során kialakult képben bízhatnak a vezetők, illetve a jelölt által bevallott betegségeket tudják meg első sorban. Nincs pszichikai alkalmassági vizsga, vagy bármilyen személyiség teszt, hacsak a munkakör ezt nem kívánja meg (pl. a buszvezetőknél van pszichikai alkalmassági vizsga, és a nagy felelősség miatt csak azokat a sofőröket veszik fel, akik a pszichológus véleménye szerint alkalmasak a munkakör betöltésére).

Minden cégvezető, illetve HR-es (HR: Human Resources, emberi erőforrás-gazdálkodásért felelős személy) egyetértett abban, hogy a stressz miatt pszichikai gondokkal küzdő munkatársat nagyon könnyű észrevenni, mert változik a viselkedése. Vagy magába fordul a korábban nyitott munkatárs, vagy esetleg addig nem tapasztalt düh-kitörései lesznek, vagy bármi más, addig nem tapasztalt dolgokat kezd el csinálni. Mindenhol az elbeszélgetést tartják az egyik legfontosabb lépésnek a probléma kezelésére. Még a nagyobb vállalatoknál is

vannak olyan felettesek, akiknek észre kell vennie e változásokat, és a problémát orvosolni kell. Ritkán történt olyan eset, hogy a dolgozót más munkakörbe helyezték át, hogy kevésbé stresszes körülmények között dolgozhasson, ez legtöbbször nem oldható meg. Inkább szabadságra, táppénzre mennek a depresszióval küzdő munkavállalók. Ilyen esetben mind a munkáltató, mind a kollegák segítő szándékú közeledését tapasztalták a vizsgálatunk során megkérdezett vezetők.

Minden cég úgy véli, hogy túl sokat kell fizetni a munkavállalók után (kb. még a fizetésük 30%-át), amit nekik kell kitermelni, és ez sokszor túl nehéz feladatnak bizonyul. Ezért lehet a sok elbocsátás, hogy a vállalatoknak kevesebbet kelljen kifizetni, így még az ép munkavállalóknak is nagyon nehéz elhelyezkedniük, munkát találniuk. A pszichikailag akadályozott munkavállalókra ez hatványozottabban igaz, hiszen amíg az adott állás betöltésére sorban állnak az ép munkavállalók, addig nekik sokkal kisebb lesz az esélyük. Egyik megoldási alternatíva, hogy olyan védett munkahelyeket kellene létrehozni, ami kifejezetten e célcsoportot célozná meg. Ehhez viszont nagy állami segítség is kellene, hogy ne csak a munkavállalók bérének egy részét állják, hanem a mellékük kinevezett mentorét is. Amikor ezek az emberek már megszokták és a mindennapjuk rutin elemévé vált a munka, akkor tudnának úgy beilleszkedni az ép munkavállalók közé, hogy ne érezzék magukat hátrányban. Mindemellett nagyon fontos lenne a megfelelő egészségügyi ellátás. Ezen emberek valószínűleg saját orvosaikban bíznak legjobban, tehát fontos lenne, hogy minden esetben rendszeresen keressék fel kezelő orvosaikat, illetve, - ha van ilyen - a terápiás csoportot, ahová járnak. A vállalatok ugyan próbálnak a stressz csökkentésére különféle közös programokat kitalálni, de ez a mai világban nem teljesen kivitelezhető. Mindig lesznek olyanok, akiknek a szervezett kikapcsolódás ideje nem lesz megfelelő, vagy csak szimplán a saját családjukkal szeretnének lenni, és nem a munkatársakkal. A különféle céges rendezvények nem tehetők kötelezővé (főleg nem munkaidőn kívül), hiszen akkor elvesztené eredeti célját, hogy a feszültséget önszántukból levezessék. Így természetesen mód nyílik arra is, hogy a magába fordul (éppen a segítségre szoruló) munkatárs kihúzza magát az ilyen programok alól. A munkaidőbe eső időpontok pedig a termelés hatékonyságát fognák vissza, így ebbe a munkáltatók nem mennének bele.

Irodalomjegyzék:

- Borbély L. és Muity Gy. (2013): A pszichés zavarral élő emberek visszavezetése a munka világába. *PTE*, Pécs. 86 p.
- Czank N. (2011): Munkahelyi stressz: hogyan kezelhető a legjobban? *Trebag Kft.*, Nagykovácsi. 90 p.
- Megváltozott munkaképességűek a munkaerőpiacon, 2012. *KSH*, Budapest. 20 p.
- Ruff B. (2012): Útmutató HR - szakembereknek a munkahelyi stresszkezeléséhez. *Upstairs Consulting Oktatási, Tréner, Tanácsadó Kft.*, Budapest. 12 p.

Vallás és Család

A hinduizmus alapvető tanítása a nemiségről a házasságról és a családról

Interjú Fodor Katával a Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közössége sajtóreferensével

Fodor Kata
fodorkata108(kukac)gmail.com

Bevezetés

Az Európai Családtudományi Szemle részletesen szeretne foglalkozni a család körüli válság tüneteinek okaival és a lehetséges kivezető utak keresésével. Ahhoz, hogy e tématerületen minél szélesebb spektrumú ismeret gyűljön össze, a kutatási eredményeken felül, a nagyobb vallások vonatkozó nézeteinek megismerése is lényeges. Úgy tervezzük, hogy interjút készítünk a jelentősebb Európában is honos vallások néhány képviselőjével. Most egy igen régi egyházra, a Krisna hívők egyházára esett választásunk, ők a hinduizmus világvallásán belül a vaisnavizmus, Visnu, vagy Krisna-hit hívei. Földünkön körülbelül hatszázmillió Krisna hívő él. Európában nem az ő egyházuk a legelterjedtebb, de természetesen fontosnak tartjuk, az ő vonatkozó nézeteik megismerését is.

A család körüli válságnak számos jellemző negatív tünete ismert Magyarországon és az úgynevezett fogyasztói társadalmakban, mint például:

- lecsökkent a házasságkötések aránya,
- gyakorivá váltak a házasság előtti együttélések,
- elszaporodtak az élettársi kapcsolatok,
- a fiatalok jelentős része nem is házasodik meg,
- magasra nőtt a válások aránya,
- jelentősen megnőtt az egyedül élők aránya,
- egyre több gyermek nevelkedik csonka családban, vagy válás utáni bonyolult és új környezetben,
- az utolsó másfél emberöltő alatt a depresszió megtízszereződött az USA-ban, ennek okát az Amerikai Pszichiátriai Társaság elnöke az individualizációban és az önzésben látta 2014-ben. (A szerkesztő megjegyzése: hasznos lenne kutatni, hogy ezen individualizáció és önzés hogyan függ össze a párkapcsolatokban bekövetkezett változásokkal. Nem azok következménye-e?),
- a nemek nem tisztelik egymást,
- demográfiai krízis fenyeget, nincs elég gyermek és előregszik a társadalom.

Jelen írásban a hinduizmusnak a nemiségről, a házasságról és a családról alkotott alapvető nézeteiről, általánosságban az emberképéről, és a fogyasztói társadalmakra jellemző család körüli válságról alkotott véleményéről beszélgetünk Fodor Katával, a Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közössége sajtóreferensével. A kérdező az Európai Családtudományi Társaság egyik munkatársa.

A hinduizmusról

Kik a Krisna hívők? Hogyan kapcsolódnak egymáshoz a hinduizmus, a brahmanizmus és a Krisna hívő fogalmak? Mi a hinduizmus alapvető emberképe? Mit tart a legfontosabb dolgoknak egy ember életében? Milyen vezérelvek szerint élünk? Fontos-e, hogy hogyan viszonyulunk a szexualitáshoz? Ha igen, miért fontos, mit befolyásol?

A Krisna-hívők által követett vaisnavizmus a hinduizmus legnagyobb monoteista ága, mely Visnu (vagy Krisna) imádatát helyezi a középpontba. A vaisnavizmus szerint az Úrnak, az Ő tulajdonságainak megfelelően, többféle neve van, ezek közül a legbensőségesebb elnevezés a Krisna név, melynek jelentése: Mindenkit Vonzó. A hinduizmus gyakorlatilag egy jövevényszó, amelyet más népek alkalmaztak, a Szindu folyó (a mai Indus) partjától délre élő, a védikus műveltséget ápoló őslakosokra. A bráhmanizmus egy későbbi irányzat, mely szerint az ember tevékenységét és helyzetét a születése határozza meg, s a legmagasabb és legkiváltságosabb kaszt a bráhmanák, vagy papok, tanítók rendje. Ez a felfogás a Védák által ismertetett varnásrana társadalmi rendszer sajnálatos félreértelmezése által alakult ki. A varnásrana szerint minden kasztbéli, vagy társadalmi rendbéli helyzet az ember személyes, egyéni képességein, valamint a karmáján (a hozzá kapcsolódó ok-okozati törvényeken, tetteken) nyugszik. A félreértés ott történt, amikor a társadalmi rangot a születéshez kezdték kötni és vérségi alapon öröklődtek a szerepkörök. Eredetileg a bráhmana szó azt jelenti, hogy kétszer született (anyagi születés, valamint beavatás során történő lelki születés).

A Krisna-hívő fogalom tehát a vaisnavizmust gyakorló hívőre vonatkozik, míg a hinduizmus egy földrajzilag behatárolt népcsoport átfogó vallásos mivoltára vonatkozik, a bráhmanizmus pedig egy ennek későbbi típusára utal. A két utóbbi fogalmat gyakran felcserélik egymással, pedig ez nem helyes.

A hinduizmus emberképe: Az univerzumban a védikus írások szerint 8 millió 400 ezer különféle létforma létezik, vagyis ennyi faj található változatos világegyetemünkben, s ebből 400 000 az emberi forma. Az emberi test különleges lehetőség a szüntelenül vándorló lélek számára, hiszen szépen használható arra, hogy vallásos lelki életet éljünk vele – mind az intelligencia, mind a külső-belső tisztaság szempontjából. A vaisnava irányzat tanításai szerint az emberi élet legfontosabb célja megérteni, hogy mi a valódi önvalónk, mi a hivatásunk, mi a kapcsolatunk Istennel, és hogy a valódi boldogság, vagyis a tartós elégedettség világunkban úgy érhető el, ha újra kapcsolatba kerülünk Istennel, Krisnával, és szerető szolgálatunkon keresztül újra felébresztjük az Iránta érzett szeretetünket.

Ez a végső cél, ez az ideális eset, ugyanakkor a Védák számos hétköznapi anyagi dologról is írnak, amit összefoglalóan úgy nevezhetünk: karma-kánda, vagyis azon tettek sora, amelyek az anyagi életet próbálják kedvezőbbé, kényelmesebbé tenni – s amiért ma a hinduizmus annyira sokszínű, és nem csupán a legmagasabb lelki célokat szem előtt tartó vallási irányzat. Viszont a Védák és magyarázataik abban lehengerlően pontosak, hogy világosan feltárják tanulmányozóinknak, milyen életforma, milyen tett milyen végcélhoz vezet el.

Mi a legfontosabb az ember életében? Valóban embernek lenni a védikus írások szerint azt jelenti, hogy tudakozódunk az élet értelméről, a Dharma vagy a vallás elvei szerint élünk és szolgáljuk Istent, egyszerű, tiszta életvitelt élünk, beleértve, hogy tartózkodunk a hús, a hal, a tojás és a kábító-, mámorítószerek fogyasztásától és nem üzünk szerencsejátékokat. Az életünket az erőszakmentesség jegyében éljük. Tetteinket, gondolatainkat és szavainkat is e szerint szabályozzuk. Ennél fogva a letisztult és isten-tudatos élet által meg tudjuk valósítani az emberi testben való létezés célját és a korunkra előírt vallásos folyamat végzésével, a Haré

Krisna mahámantra rendszeres éneklésével elérhetjük, hogy Istenre emlékezve, Ő vele kapcsolatban éljük mindennapjainkat, s így, életünk végeztével visszatérjünk Hozzá örök lelki hajlékára.

A szexualitás kérdésköre ebben az emberi életben azért fontos, mert az egyik legerősebb anyagi ragaszkodás a nemi vágy. A nemi élvezetre irányuló vágy nagyon erősen az anyagi világhoz és energiáihoz köt bennünket, ami akadályozhatja lelki gyakorlatainkat. A nemi élet kontrollátlansága, akár házasságon kívül, akár azon belül a vágyak szakadatlan özönét zúdítja az emberre, amely zavarodottságot szül és elvonja a fókusz a legfontosabb feladatunkról. Ezért a szexualitást a Krisna-hívő házaspárok életükben csak gyermeknemzés céljából gyakorolják.

A hinduizmus tanítása a nemiségről, a házasságról és a családról

A Krisna-tudat, vagy más néven *vaisnavizmus* a hinduizmus legnagyobb ága. Az indiai eredetű Védák könyvein alapuló vallás eredeti formáját védikus kultúrának nevezzük - utalva a kultúra szóval arra is, hogy nem csak egy száraz tanításról, hanem az életmódot is minden téren átható életfilozófiáról van szó. (A véda szó tudást jelent.)

A védikus kultúra a család intézményét *grihaszta-ásramaként* nevezi meg. *Grihaszta*, mint ház-tartó és *ásrama*, mint menedék. Ez alatt a menedék szó alatt nem valamiféle fizikai otthont, sokkal inkább egy elvont, szellemi menedékre utaló fogalmat kell értenünk. Ez a fogalom azokra a vallásos, örökérvényű elvekre, vagy más szóval *dharmára* vonatkozik, melyek az ember evilági életét megóvó és segítő szabályok összességét adja.

A Krisna-tudat legfontosabb tanítása, hogy nem vagyunk azonosak testünkkel, hanem örök lelkek vagyunk, akik bár minőségileg hasonlatosak Istenhez, de sokkal parányibbak Nála. A lelkek korábbi tetteiknek és tapasztalataiknak megfelelően, karmájuk szerint fogadnak el testeket, amelyek közül az emberi test kiemelkedő, hiszen a legalkalmasabb arra, hogy gondolkodó, érett életet éljünk és Istent szolgáljuk vele. A gyermekvállalás ezért is annyira kívánatos.

Az emberi élet célja, hogy újabb és újabb fizikai testek elfogadása helyett, amely mindig megszületéssel, nehézségekkel és halállal jár, megszakítsuk örökös vándorlásunkat a *szamszárában*, és az anyagi világ ránk nehezedő kötőerőit legyűrve visszatérjünk Istenhez a lelki világba. Abba a transzcendens világba, amely anyagi világunk eredeti, tiszta formája, s melynek a teremtet világ csak eltorzított tükörképe. A védikus filozófia az embert a gyermekkortól kezdve egészen a test elhagyásáig élete minden percében erre igyekszik emlékeztetni a napi vallásgyakorlason át. Emlékezni Krisnára.

A védikus társadalomban a háztartók végzik a lényegi, érdemi munkát, a fiatalabbak tanulmányaikkal, az idősebbek tanítással, lemondások gyakorlásával, vagyis inkább már saját szellemi fejlődésükkel vannak elfoglalva, illetve átadják a bölcsességeket, szokásokat. A családi élet mellett, hogy nagyon kényelmes és élvezetes, és sok-sok örömet rejt, kiváló színtere annak, hogy elveszünk a hétköznapi eseményekben és tennivalókban és megfeledkezzünk Istenről – ezért a családalapítást a tökéletességre törekvők legnagyobb kihívásának is tekintik. A *grihaszták* vagyis a háztartók törekszenek arra, hogy a vallásos elveknek, a *dharmának* megfelelő életet éljenek családjukkal, és folyamatosan emlékezzenek arra, hogy az emberi élet is véges, és a pillanatnyi örömekön túl van egy magasabbrendű

célja. Anyagi vagyonukkal, lehetőségeikkel igyekeznek szolgálni a fiatalabb és idősebb generációkat – akik pedig tanításaikkal és bölcsességükkel szolgálják a családosokat.

A család középpontjában Isten áll, s a családtagok az Ő szolgálata körül szerveződnek egy szoros egységbe. Mindennek célja, hogy a családtagok közös erővel elérjék együttes céljukat – hazatérjenek Istenhez vagy legalább egy kedvezőbb születést érhesse el, ahonnan könnyebb folytatni valódi lelki céljaik elérését.

A család alapvetően két família egyesítésével, házasság révén jön létre, amely a védikus kultúra virágzása idején szakrális esemény volt, s amelyet előre megválasztott időpontban ülték meg. A fiatalok néhány éves ismerkedését az idősebb családtagok ellenőrizték, majd ha a két félt összeillőnek találták, megházasodhattak. A családalapítás célja az Isten-tudatos gyermekek nemzése, s a szexuális érintkezés kizárólag házasságon belül és gyermeknemzés céljából volt megengedett. Az emberi élet szentségét a különféle tisztító ceremóniák, a *szamszkárák* adták, amelyek a születéstől a halálig többféle rítust is előírtak – egyik ezek közül a házasság szentsége – s amelyek ezáltal az emberi életet megfelelő életvitel mellett Istennek ajánlott áldozattá tették. Így vált szakrálissá a legprofánabb és legegyszerűbb emberi élet is.

„A férj és a feleség egy test, egy lélek. Ha egy leány elég szerencsés, és olyan férjet kap, aki az odaadó szolgálatban épp oly kiváló, mint az Úr Siva, élete tökéletessé válik. Aki nagy szeretettel és ragaszkodással szolgálja a férjét, azt szádhvínak nevezik, melynek jelene: „erényes, hűséges feleség”. A feleség a férjre van utalva, s ha férje hívő, akkor magától értetődően részesül a férj odaadó szolgálatából, amiért segíti őt. A férj guru-pati, útmutató személy, akinek kötelessége menedéket adni felesége számára. Így mindkét fél elégedetté válik.” - írja a Srimad-Bhágavatam, India „Bibliája”.

Mi az Ön véleménye a házasság előtti nemi kapcsolatok általánossá válásáról?

A házasság előtti nemi kapcsolatok megszorodása napjainkban véleményem szerint nem csak annak tudható be, hogy a fiatalok – ahogy a védikus filozófia nevezi – anyagi kéjvágyukat kielégítsék, hanem annak is, hogy a médiának köszönhetően divatossá vált a minél több partner kipróbálása. Ügyes marketinggel megfűszerezve, mint egyfajta pozitív érték kigyózik be az emberek életébe a nemi szabadosság. A tinik körében ez különösen dívik. A kozmetika- és divatipar is a szexualitás jegyeivel igyekszik eladni termékeit, aki pedig szeretné megőrizni magát házastársának, egyszerűen maradinak számít és az iskolában, osztályközösségben kitaszított lesz.

Ebben a kérdésben a tini fiúk még inkább veszélyeztetettek, hiszen a fiúk esetében, ezen általunk semmiképp sem helyeselhető közfelfogás szerint, egyenesen gyengeség – úgymond a férfiasság hiánya - a partnerek csekély száma vagy hiánya. A védikus tanítások szerint ezzel ellentétben azonban a házasság előtti nemi élet nehezíti a későbbi önkontrollt, és különösen fiatal korban a nem kívánt gyermekek megfogadásának lehetőségét is magában hordozza. Ezt nagyon gyakran a fiatal szülők abortusszal, néha örökbeadással oldják meg. Ha erre valamiért nincs mód, sok esetben a párok nem maradnak együtt már a gyermek megszületéséig sem. Álláspontunk szerint azonban az abortusz elfogadhatatlan, a gyermekre pedig Isten ajándékeként és áldásaként tekintünk, aki nem érdemli, hogy azt éreztessék vele, fölösleges ebben a világban, csak mert szülei éretlenek vagy felelőtlenek voltak. Ez ellen a fiatalok képzésével tehetünk és a legjobb módszer, hogyha gyakoroljuk az érzékszabályozást, vagyis kontrolláljuk vágyainkat, a kéjvágyat, a mohóságot és az irigységet. A védikus szemléletmód

meggyezik azzal a nézettel, miszerint a nemi tájék pusztán reprodukciós célokat szolgál, fő funkciója a gyermeknemzés. Így a nemi életet is a házasság megkötése után, gyermeknemzés céljából gyakoroljuk.

Őn szerint mi az oka vagy melyek az alapvető okai a család körüli válság fenti tüneteinek?

A házasság előtti nemi élet elterjedése valójában egy természetes reakció arra, hogyha a fiatalok egyáltalán nem kapnak lelki-vallásos nevelést, ellenben olyan anyag-elvű oktatásban részesülnek, amely azt tanítja számukra, hogy versenyezz, mert természetes szelekció van, hajtsd magad, vegyél nagy házat, autót, és az anyagi életben elért sikereid határozzák meg azt, hogy ki vagy Te. Mellette pedig nyugodtan fogyassz, jó sokat, hiszen Te megérdemled és az jó a gazdaságnak is és nem kell kontrollálnod magad. Például „nyugodtan egyél húst, ha ízlik”, nem számít, hogy azzal erőszakot követsz el egy élőlényen. Mindettől természetessé válik, hogy egy fiatal az érzékeit kívánja kielégíteni kontrollálatlanul és az anyagi élvezetre vágyik. Mi úgy mondjuk, hogy a nyelven (a szépen megválogatott szavakon és étkezésen) keresztül tudjuk szabályozni a gyomrunkat és azon át a nemi vágyunkat is. Ezért csak Istennek felajánlott, tiszta, vegetáriánus, hús-hal-tojásmentes ételeket fogyasztunk.

Fontos-e házasodni?

Amennyiben valaki egyfajta érzelmes-intim légkörre vágyik, egy társra és gyermekekre, akkor igen. A védikus társadalom alapvetően 4 életrendet különböztetett meg (tanulók, családostok, visszavonultak, lemondottak), ezek egyike a *grihaszta* vagy háztartó életrend, azaz a házasság életforma. Általánosságban 25 és 50 éves kor között javasolták ezt a legtöbb ember számára. Ez az az életkor, amikor a legtöbb fiatal befejezi tanulmányait és érzelmileg is megéri arra, hogy családot alapítson. A *grihaszták* jelentették és valamennyire még jelentik ma is a védikus-indiai társadalom alapját. Ők azok, akik munkájukkal, keresetükkel a fiatalabbakat és az idősebb, lemondott rendben élő személyeket is fenntartják. A *grihaszták* a társadalom gyomra. Indiában még ma is szokás, hogyha egy háznál megfőznek, a környék szegény lakosainak legalább egy kis rizst vagy lepényt és gyümölcsöt visznek az ebédből.

Vannak olyan fiatalok is, akik úgy döntenek, Istennek szentelik életüket és a szerzetesi pályát választják. Őket senki nem zavarja meg a tanulmányok folytatásában. Azonban a legtöbb emberben felébred a vágy a család kialakítására, és ehhez meg kell *ház*-asodni. A házasság nélküli együttélés nem követendő példa, a *grihaszta*, vagyis a háztartó életét és otthonát ugyanis Isten köré szervezi, ahogy az egész védikus kultúra Krisna vagy Visnu köré szerveződik. A házasság egy szent rítus, amely Isten előtt köttetik és valójában Isten e szent áldozaton keresztül költözik be a háztartók otthonába – a *grihaszta*, azaz a *feleség és a férj*, úgy tekint otthonára, hogy az Isten lakhelye és ő maga csak vendég benne. A családok, felnőttek és gyermekek együtt végzik az otthoni kis oltár körüli imádatot, amely Isten jelképes helye a házban.

A Srímad-Bhágavatam így ír erről:

„A házasság valójában egy közös együttműködésen alapuló kötelesség, amelyet a lelki fejlődés érdekében a hiteles szentírások határoznak meg. A férj és a feleség közötti kölcsönös szolgálat és szeretet pedig mintaszerű családi életet jelent.”

Mi a család és mi a szerepe? Fontos-e a család? Kell-e a családhoz házasság?

A család a legkisebb szerves egysége társadalmunknak, és ezért, mint szociális közeg, rendkívül fontos. A ritka kivételektől eltekintve, akik a szerzetesi pályát választják, legtöbbször él a ragaszkodás a társas lét, a párkapcsolat és a gyermekvállalás iránt. A család az az inspiráló közeg, ahol mindez megvalósulhat. Fontos az is, hogy a férfi és a nő különböző természetűek, másként merülnek el még a lelki-vallásos életben is és más kihívásokkal kell általában szembenézniük. Segítik egymást Isten szolgálatában. A családban a tagok szorosan együttműködhetnek, hogy mindenki elérje anyagi és lelki célját, vagyis azt, hogy mindenki egészséges, boldog és hosszútávon is elégedett legyen. A család valójában egy közös cél köré való csoportosulás, egy hasonlattal élve: egy irányba tekintés és nem egymás „bámulása”. A család fontos célja az is, hogy Istenhívő gyermekek szülessenek, amely attitűdnek kialakítása a szülő és később a tanítók feladata. A gyermekvállalás azonban csak a házasságon belül megengedett a védikus tanítások szerint, ezért a teljes család igen, csak házasságon belül tud megvalósulni teológiánk szerint.

Miért nem születik elég gyermek Európában?

Nem ismerem egészen pontosan az európai népesedési adatokat, ezért ha lehet, inkább a magyarországi állapotokra reagálnék. Én alapvetően két fő okot látok a késői gyermekvállalásra. Az egyik ok, hogy ma sokan nem kívánják a gyermekvállalással járó felelősséget, nehézségeket és terheket átélni, ezért vagy nem is terveznek gyermeket, vagy rendkívül későre tolják a gyermekvállalást, addig, ameddig már a biológiai életkor szabja meg a határokat. Ezek a személyek gyakran önzően gondolkodnak, ennek pedig hatásos ellenszere lehet az önzetlenséget fejlesztő gyermekvállalás. A Krisna-hívők szerint a gyermekvállalás, a maga nehézségeivel együtt egy Istennek végzett örömteli szolgálat, hiszen a kicsi a vallásos nevelésünk által közelebb kerülhet Hozzá.

A másik ok, hogy látva a világunk súlyos gazdasági nehézségeit és kríziseit, sokaknak ugyan megvan a szándékuk a gyermekvállalásra, de szinte képtelenek időben megteremteni ennek feltételeit. Ezek a párok néha kicsúsznak az időből, vagy az első gyermekkel járó anyagi terhek után már nem mernek több kisdedit vállalni – nem valami családellenes hóbort okán, hanem felelősségtudatból. Őket családvédelmi programokkal, a biztonságos környezet megteremtésével lehetne gyermekvállalásra inspirálni. Mi például ételosztásokkal igyekszünk segíteni e családokat.

Idé kapcsolódik az a nehézség is, hogy korunkban, a Kali-júgában (azaz a vaskorban) férfiak már nem tudják eltartani családjukat. Nagyon nehéz úgy gyermekvállalásra inspirálni a párokat, hogy a nő elvesztette hagyományos funkcióját, a családi tűzhely őrőjének szerepkörét. A nő is ugyanúgy karriert kell építsen, mint a férfi, állást kell vállalnia és sokszor ugyanannyit dolgozik, ha kell, éjszakai, vagy váltott műszakban, mint egy férfi. Így sem a megfelelő, friss élelmiszer előállítására, sem a főzésre, sem a gyermekekre nincs elég ideje egy édesanyának. A gyerekeket gyakorlatilag az oktatási intézmények nevelik – nem lehet csodálkozni azon, hogy ez a túlhajsza és mesterséges modell, amely figyelmen kívül hagyja a női természetet, pszichés igényeit és funkcióit, nem annyira vonzó a fiataloknak. A családok segítségét így az édesanyák megbecsülésénél és a férfiak piacképes fizetésének bevezetésénél lehetne elkezdni.

Fontos megemlíteni még egy harmadik okot, azok csoportját, akik valamilyen egészségügyi okból nem képesek gyermeket vállalni. Csak hogy egy meghökkentő adatot

mondják, az utóbbi évtizedekben súlyosan növekszik az endometriózisban szenvedő hölgyek aránya, amely egy hormonális betegség és gyakran meddővé teszi a nőket – a népesség 5-20%-át érinti. A betegségre nemrégiben figyeltek fel és rohamosan terjed, ami véleményem szerint az ivóvizek és a talaj szennyezettségében, a termények hormonkezeltségében és a nem tiszta, nem megfelelő táplálékban keresendő elsősorban – hivatalosan nem ismerik az okát. Ennek megfékezésére legalább annyira kellene törekedni, mint arra, hogy meggyőzzük a szabadelvű gyermektelen párokat, hogy vizsgálják felül nézeteiket.

Ön szerint mi az oka annak, hogy Indiában nem a túl kevés, hanem inkább a túl sok gyermek okoz gondot, épp fordítva, mint Európában?

India ma sajnos éppen attól szenved, mint a legtöbb nyugati ország lakossága. Elanyagiasodott világunkban elfeledtük lelki-vallásos gyökereinket, tradícióinkat, a vallások előírásait. Indiában a túlnépesedés abból fakad, hogy elfeledték azokat a védikus tanításokat, amelyek mértékletességre, felelősségteljes, tervezett gyermekvállalásra intenek, vagyis amelyek a népességszabályozást az önkontrollon keresztül valósítják meg, nem valamilyen mesterséges eszközzel.

A védikus írások szerint az erkölcsös nők jelentik az egészséges társadalom alapját, amely akkor jöhet létre, ha a nők védelmet kapnak. Ha a leányokat az apjuk férjhez adás címén gyakorlatilag eladja, azt nem nevezhetjük védelemnek. Egy nőnek a védikus elvek szerint mindig menedékre van szüksége, először az apa védelme, majd később a fiútestvérek és férj, majd a fiúgyermek – annak hiányában leánya férje – védelme alatt áll. A nők másfajta képzésben részesültek, mint a férfiak, de az erkölcsi nevelés nekik is nevelésük alapját jelentette. Ma már ez Indiában is csak a múlté – jóval több gyermeket vállalnak, mint amennyit szépen, épségben és Isten-tudatban fel tudnának nevelni.

Azonban meg kell jegyezmem, az „Indiában túl sok gyermek születik” felvetés ugyancsak erősen fogyasztói szemléletű. A Föld számára nem jelent túl nagy terhet egyetlen nagycsalád sem, ha megfelelő elosztás valósul meg bolygónk kincseiből és nincs kisajátítás. Ha a Földön megtermelt gabonát, gyümölcsöt és más terményeket nem a húsiparba forgatnánk be, és nem az állatokat hizlalnánk fel vele, akkor mindenki számára lenne elegendő élelmiszer még rendkívül nagy népesség esetén is.

Mit lehet tenni annak érdekében itt Európában, hogy a család körüli válság az ember saját családját, illetve környezetét minél kevésbé érintse? Mit ajánl e területen az európai embereknek?

Hagyományosan a család egy szent egység, egyfajta megszentelt térben, a házi tűzhely körül. A család teljességét az adhatja, hogyha megértjük: az ember Teremtőjétől ered és a Vele való szerves kapcsolat, az ő serény szolgálata teszi teljessé, boldoggá életét.

Ha a családba belépő férfiú és nő (azaz az ifjú férj és feleség) megfelelő nevelést kapott fiatalkorban (tehát az erkölcsi nevelés mellett és az általános kompetenciák mellett a férfi és nő szerepére is felkészít az oktatás), akkor a férfi felelősségteljes személlyé válik, akin anyagilag és lelkileg is függhet a családja. Mellette a leány betölti női szerepét, függ a férjen és követi őt, tudja, mit jelent gondoskodni és táplálni a családot. Ha megfelelő képzést kapnak a fiatalok, akkor ők a saját *dharmájuknak*, vagy ahogy a pszichológia mondja, nemi szerepüknek megfelelően fognak viselkedni. Hogyha e mellett Isten szolgálatát folytatják,

akkor már eleve kizárt, hogy depressziós, boldogtalan emberek legyenek, és két elégedett és megfelelően viselkedő ember, akinek otthonában Isten áll a középpontban, harmonikus családi légkört tud létrehozni a gyermekek fogadására és saját fejlődésükhöz.

Szintén fontos a védikus családmodellben az idősebb generációk lefoglalása. A védikus berendezkedés szerint elképzelhetetlenek a magányos, magukra hagyott nyugdíjasok, akik alig tudnak megélni, miközben bölcsességük is elveszik velük együtt. Az idősebb családtagok a család szerves részét képezik, segítik a fiatalokat a gyermeknevelés nehézségeiben, vagy akár a férfi és nő különböző jellegéből adódó súrlódások átvészelésében – egyfajta bölcs tanácsadóként és példaként működnek, így a család oszlopos tagjai.

A védikus kultúra emellett használ néhány alternatív tudományágat is a mindennapi életben való boldoguláshoz. Az asztrológia tudománya (ami közel sem egyenlő az újsághoroszkópokkal) segít abban, hogy a házasulandó felek valóban egymással összeillő személyek legyenek, és minden komolyabb mérföldkőhöz igyekszik a megfelelő időpontot kiválasztani. A *vasztu*, az építészet tudománya a teret szenteli meg azáltal, hogy a minden igényt kielégítő, harmonikus és általában elég egyszerű lakótér kialakítását segíti. Az Ájurvéda, 'az élet tudománya' pedig a testi és mentális egészség elérésében támpont. Ezeket a tudományos tanításokat követve egészségesebb és teljesebb életet élhetnek a családtagok.

Mit ajánl e területen e folyóiratnak? Milyen jellegű írásokat közöljön?

A világvallások családformáló hatásai mellett gyakorlati, életmódbeli írásokat javasolnék, ami a családok gyakorlati hasznára válik, ezt biztosan sokan olvassák majd. Ingyenes családi programok, fesztiválok, családok életét segítő jogi írások (pl. családi adókedvezmény, stb.) Köszönöm a lehetőséget!

Mi a véleménye arról, hogy mindennemű nemi kapcsolat egyenlő értékű? (A gender elmélet számos képviselője vallja ezt.) Szerintük sokféle nemi irányultság van (pl. heteroszexuális, homoszexuális, leszbikus, biszexuális, transzszexuális, interszexuális, pedofil) és ezek egyenlő értékű kapcsolatokhoz vezetnek.

A különféle nemi kapcsolatokra a védikus szentírásokban is találhatunk utalásokat, a család fogalma azonban a vaisnavizmus esetében mindig a hagyományos férfi-női kapcsolatokat takarta, mivel a gyermek a házasság célja. Ugyanakkor mindenféle olyan nemi életet, amelynek célja nem a gyermeknemzés – így azt a férfi-női kapcsolatot, ami csak élvezetszerzésre irányul és nyilván azokat, amelyek szintén csak az élvezetet szolgálják, mert gyermeknemzésre alkalmatlanok - anyagi kéjvágy által vezéreltek és így bűnnek minősítik. Erről pedig tudnunk kell, hogy eltávolít az élet valódi lelki céljától azáltal, hogy az anyagi érzékeken keresztül tapasztalható boldogságot helyezi a középpontba. A cselekedetek megismétlésével (a nemi élet alkalmazásával) pedig az anyagi élvezet újabb vágymagjait hozza létre – ismételni kívánja a tettet, a dolog rögzül, szokássá válik.

Ez tehát azt jelenti, hogy a védikus elmélet szerint minden anyagi élvezetre irányuló nemiség egyféle és kerülendő, míg a gyermekvállalás céljából történő egy másik típus, amely megengedett. Más kategória nincs.

„Én vagyok az a nemi élet, ami nem ellenkezik a vallásos elvekkel.” Olvashatjuk a Bhagavad-gítában (7.11.) Tehát Isten engedélyezi a nemi életet, de csak bizonyos korlátok között, és úgy, hogy annak eredménye a gyermekek vallásos felnevelésére irányuljon.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy azon álláspontok, amelyek az anyagi élvezeteket korlátlanul megengedik a házastársak között, ezek ugyan jelentenek egyfajta önszabályozást a teljes szabadelvűséggel szemben, és ezért valamivel jobbak, mint a teljesen kontrollálatlan házasságon kívüli nemi élet, mégis az anyagi élvezethez való ragaszkodás okán alapját képezhetik a növekvő szexuális igényeknek és az effajta elméleteknek is, mint a gender-elmélet fenti értelmezése. Ezek a kéjvágy különféle arcai. Az anyagi élvezet ugyanis véges, és mivel nincs meg az a lelki íze, amit az élőlények valójában keresnek a világban, folyton emelni kívánják a szintet a résztvevők, ez pedig nem lehetséges. Azt gondolom a sok-sok kéjvágy alattomosan, de rombolhatja a házasságokat, egy idő után megunttá, üressé válik a házasságon belüli nemi élet is és gyakran a férfiak (olykor a hölgyek) szó nélkül továbbállnak, az újdonság varázsának reményében. Tehát a házasságon belüli kontrollálatlan nemi élet jobb, mint a házasságon kívüli, de egyben kockázat is a család épségére nézve – mert ez a kéj természete.

A fenti felsorolásból számomra az vált nyilvánvalóvá, hogy a fent felsoroltak hangoztatói a kontrollálatlanságot, egyfajta illuzórikus szabadságot szeretnék elérni e kérdésben. Nos, az emberek között valóban létezik egyfajta egyenlőség abban az értelemben, hogy mindannyian egyformán lelkek vagyunk, s csak a testünk különbözik, és van hasonlóság ezen irányultságokban, hogy mindegyik a tiltott nemi életet képviseli, így kerülendőek. Mégis jól mutatják, hogy túllőttek a célon, mert a pedofília nem véletlenül nem másságot, hanem törvényteleniséget jelent és súlyosan büntetik a világ számos országában. A gyermekek korai szexuális élményei pedig akár súlyos testi-pszichés rendellenességekhez is vezethetnek, borzasztó károsak, elfogadhatatlanok!

(Hozzá kell tegyem, hogy tudomásom szerint a gender-elmélet eredetileg nem erről szólt, hanem a nemi sztereotípiák, mint súlyos negatív töltetű előítéletek leépítéséről.)

Összegzés

Összefoglalva mondhatjuk, hogy a hinduizmus a szeretet vallása. A család a házassággal kezdődik. Szexuális kapcsolat csak a házasságban megengedett és ott is csak gyermeknemzés céljából javasolt. Életünk legfontosabb célja, hogy kapcsolatba kerüljünk Istennel, és szerető szolgálatunkkal felébredszük Isten iránt érzett szeretetünket, tudakozódva az élet értelméről, mialatt a vallásunk elvei szerint élünk és egyszerű tiszta életvitellel szolgáljuk Istent.

Könyvszemle

Ajánlott könyvek

Dr. Mihalec Gábor: Megcsalás nélkül

Hűségben és elégedetten a párkapcsolatban

Kulcslyuk Kiadó, 2015.

A szerző az egyik legtekintélyesebb hazai családvédő. A megcsalásról már magyar nyelven is sok kitűnő könyv kapható, ám azok elsősorban a bekövetkezett esemény feldolgozásával, az abból való kilábalással foglalkoznak. Ez a kötet megelőzési céllal közelít a témához. Azoknak szól, akik készek tudatosan tenni azért, hogy jól működő kapcsolatukba hosszú távon se léphessen be külső szereplő, valamint azoknak, akiknek még nincs párjuk, de ha lesz, hűségben szeretnének élni vele. A szerző meggyőződése, és ezt a kutatásai is alátámasztják, hogy a kölcsönös hűségre és elégedettségre épülő kapcsolat nem a szerencsének köszönhető, hanem olyasmi, amiért mi magunk tehetünk. Hogy pontosan mit, azt mutatja be ebben a könyvében. A terület legkiválóbb kutatóinak eredményeit és saját terápiás tapasztalatait felhasználva tekinti át, hogy hogyan védhetjük kapcsolataink, hogy hogyan építhetjük fel és óvhatjuk meg a bizalom légkörét, miként dolgozhatjuk fel azokat a múltbeli sérüléseket, amelyek távolságot teremtenek párunk és köztünk, és alkalmat adhatnak arra, hogy közénk álljon egy harmadik. Bőségesen foglalkozik a megcsalás megelőzésével. Igyekszik minél több eszközt adni az olvasó kezébe, hogy ami jó az még jobb lehessen és hosszú távon is az maradhasson. Meggyőződésünk szerint a 294 oldalas könyv érdeklődőknek és szakembereknek egyaránt igen tanulságos és időszerű olvasmány.

„A boldog családok jelentik a jövőt”

